

UNIVERSITATEA DE VEST “VASILE GOLDIȘ” din ARAD

CENTRUL DE STUDII IUDAICE
“Academician NICOLAE CAJAL”

STUDIA IUDAICA ARADENSIS

CENTRUL DE STUDII IUDAICE – 10 ANI DE EXISTENȚĂ
(2004-2014)

Arad IV/2014

“Vasile Goldiș” University Press

Consiliul științific:

Prof. univ. dr. **Marius Grec**
Prof. univ. dr. **Francisc Schneider**
Conf. univ. dr. **Simona Stiger**
Conf. univ. dr. **Speranța Sofia Milancovici**
Conf. univ. dr. **Sorin Bulboacă**
Lect. univ. dr. **Stelian Boia**

Colegiul de redacție:

Redactor șef: prof. univ. dr. **MARIUS GREC**

Membri:

Conf. univ. dr. **Simona Stiger**
Conf. univ. dr. **Speranța Sofia Milancovici**
Conf. univ. dr. **Cristian Bețe**
Conf. univ. dr. **Sorin Bulboacă**
Lect. univ. dr. **Stelian Boia**
Lect univ. dr. **Oana Matei**
Ing. **Ionel Schlessinger**

Redacția: str. Tribunalul Dobra, nr. 10., Arad.
Telefon. 0257/282324
e-mail: marius_grec@yahoo.com

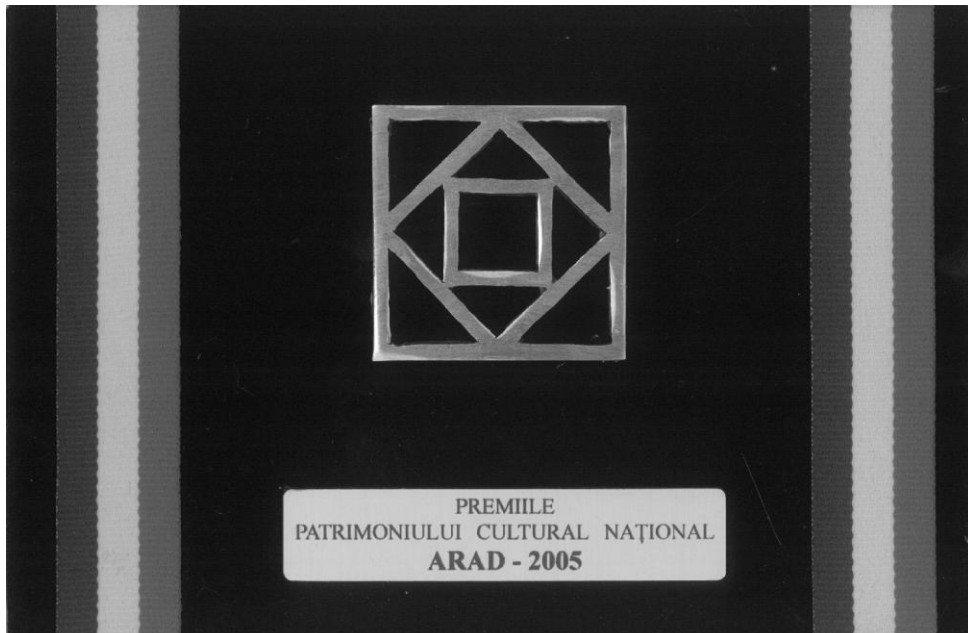
Copertă: **Marius Grec**

ISSN 1841-2335

Cuprins:

MARIUS GREC, *CENTRUL DE STUDII IUDAICE DIN ARAD, PUNTE DE LEGĂTURĂ ÎNTRE EVREI ȘI CREȘTINI* / 5
MARIUS GREC, *THE JUDAIC STUDIES CENTER FROM ARAD, A BRIDGE BETWEEN JEWS AND CHRISTIANS* / 15
STELEAN IOAN BOIA, *ROLUL CENTRULUI DE STUDII IUDAICE ÎN CERCETAREA ISTORIEI LOCALE* / 25
DIN PROGRAMUL CENTRULUI DE STUDII IUDAICE / 34
 “IN MEMORIAM”, *Academician NICOLAE CAJAL* / 36; *DATE BIOGRAFICE* / 37
AUREL ARDELEAN, *ARGUMENT* / 40
MĂRTURII, MAI VECHI SAU MAI NOI, DESPRE NICOLAE CAJAL / 41
IRINA CAJAL, *NOROCUL MEU UNIC...* / 42
IRINA CAJAL, *MOȘTENIREA CULTURALĂ A FAMILIEI CAJAL* / 43
RĂZVAN THEODORESCU, *NEASEMUITUL MEU PRIETEN* / 48
IONEL SCHLESINGER, *DOMNUL PROFESOR A CREAT, TOTUȘI, ANTIDOTUL* / 50
FRANCISC SCHNEIDER, *NICOLAE CAJAL, AȘA CUM L-AM CUNOSCUȚ* / 51
FRANCISC SCHNEIDER, *NICOLAE CAJAL și UVVG-ARAD* / 53
OAZĂ DE LINIȘTE ÎN OCEANUL DE ZBUCIUM, FAMILIA – OPERA MAGNA / 54
„A FI CAJAL DUPĂ CAJAL” / 55
UN MARE PRESTIGIU PENTRU ROMÂNIA, UN MARE PRESTIGIU PENTRU OBȘTEA NOASTRĂ / 56
PROFESORUL DESPRE EL ÎNSUȘI / 59
IULIA DELEANU, *„IMBOLD DE VIAȚĂ PENTRU CEI CARE RĂMÂN”* / 60
CARMEN DUMITRIU, *CONTRIBUȚIA ACADEMICIANULUI NICOLAE CAJAL LA CONSTRUCȚIA EUROPEI UNITE* / 61
AUREL VAINER, *NICOLAE CAJAL, SAVANTUL ȘI OMUL CETĂȚII* / 65
STUDII IUDAICE / 68
SORIN BULBOACĂ, *NEGUSTORI EVREI ÎN TRANSILVANIA ÎN EVUL MEDIU ÎNTRE TOLERANȚĂ ȘI DISCRIMINARE* / 69
ALINA BRANIC – GHARIBEH, *DIE JUDEN EINE GESCHICHTE, DIE NIE ENDET* / 80
LADISLAU KLEIN, *STUDIUL DE CAZ SUBIECTIV DESPRE IDENTITATE* / 86
NARCIS ARDELEAN, *CULTUL* / 98
TEODOR - IOAN COLDA, *CÂT TIMP EXISTĂ EXODUL, EXISTĂ SPERANȚĂ. IMPORTANȚA EXODULUI ÎN GÂNDIREA IUDAICĂ LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI I d.Hr.* / 111
SPERANȚA SOFIA MILANCOVICI, BENJAMIN FUNDOIANU / BENJAMIN FONDANE ȘI LUMEA FILMULUI / 131
IOAN STINGHE, *IUDAISM ȘI GLOBALIZARE* / 138
NICOLAE IUGA, *CORRESPONDENȚA MEA CU ELIE WIESEL, ÎNAINTE DE 1989* / 162
PETRU HORD, RADU – ALEXANDRU HORD, *EVREII DIN COMUNA GURAHONȚ (județul Arad) PÂNĂ LA 1950* / 165
EMERIC MIKI MAROSI, *DOMICILIUL FORȚAT, FORMĂ PREGĂTITOARE A SOLUȚIEI FINALE (fragment)* / 170

Centrul de Studii Iudaice este distins cu **Premiul pentru Valorificarea Patrimoniului Cultelor.**

**CENTRUL DE STUDII IUDAICE DIN ARAD,
PUNTE DE LEGĂTURĂ ÎNTRE EVREI ȘI
CREȘTINI**
*Din istoricul centrului, la 10 ani de la înființare
(2004-2014)*

Prof. univ. dr. **MARIUS GREC**
Universitatea de Vest „VASILE GOLDIȘ” din Arad
DIRECTOR al Centrului de Studii Iudaice
DECAN al Facultății de Științe Umaniste
e-mail: marius_grec@yahoo.com

Centrul de Studii iudaice din Arad a devenit o prioritate a comunității academice, în special a celei care gravitează în jurul Universității de Vest „Vasile Goldiș”. Importantele mutații care se produc la nivelul mentalităților colective în epoca contemporană, joncțiunea care s-a realizat, la nivelul celor mai recente concepții filozofice și istorice, între iudaism și creștinism, a condus la trecerea în penumbră a prejudecăților de milenii. În acest moment este recunoscută amplitudinea istoriei poporului evreu. Evreii l-au preluat pe Isus ca pe cel care, ieșit din rândurile lor, a venit cu un mesaj pentru evrei și pentru întreaga umanitate, iar Marile Biserici ale lumii actuale (ortodoxă, catolică, protestantă) și l-au asumat pe Isus evreul, ca exponent al unei culturi de excepție. Investigația istorică a Bibliei, în această conjunctură, se impune pentru o înțelegere profundă a existenței. Este un semnal destul de profund și clar, care marchează trecerea de la inter-culturalitate la multi-culturalitate.

Inițiativa înființării *Centrului de Studii Iudaice* de la Arad, vine și în întâmpinarea tendințelor manifestate la nivelul Ministerului Educației, care sprijină cercetările axate pe unele probleme cruciale ale istoriei contemporane,

Inaugurarea Centrului de Studii iudaice din Arad, în prezența Ambasadorului Statului Israel, RODICA RADIAN GORDON, alături de Președintele Universității, AUREL ARDELEAN și Arhiepiscopul Aradului, TIMOTEI SEVICIU.

problema Holocaustului fiind una dintre acestea. Nu trebuie uitat că această adevărată maladie a istoriei umanității este o sursă de inepuizabile învățăminte, atât pentru contemporanii noștri, dar și pentru generațiile care vor urma.

În primăvara anului 2004, la 29 martie, într-un cadru festiv a avut loc deschiderea **CENTRULUI DE STUDII IUDAICE** din Arad, parte componentă a **Institutului de Studii și Cercetări "Vasile Goldiș"**, care cuprinde nu mai puțin de 12 centre de cercetare, de pe lângă *Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”*.

Ambasadorul statului Israel DAVID OREN, alături de Președintele Universității, AUREL ARDELEAN

Având în vedere că învățământul universitar este cel care trebuie să dea tonul în ceea ce privește dezvoltarea unei țări sau a unei regiuni, din toate punctele de vedere, Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" s-a pliat pe o nouă viziune despre **Universitatea antreprenorială**. Universitatea nu este doar cel mai important catalizator al vieții comunitare, este o carte deschisă pentru toți cei care doresc să se regăsească în comunitatea căreia îi aparțin, este conștiința comunității. Așa se explică numeroasele inițiative dezvoltate pe tărâm cultural, venite dinspre mediul universitar. În acest context, necesitatea înființării la Arad a unui *Centru de Studii iudaice* a devenit o prioritate a comunității academice care gravitează în jurul Universității de Vest „Vasile Goldiș”. Importantele mutații ce se produc la nivelul mentalităților colective în epoca contemporană, joncțiunea care s-a realizat, la nivelul celor mai recente concepții filozofice și istorice între iudaism și creștinism, a condus la trecerea în penumbră a prejudecăților de milenii. În acest moment este recunoscută amplitudinea istoriei poporului evreu. Evreii l-au preluat pe Isus ca pe cel care, ieșit din rândurile lor, a venit cu un mesaj pentru evrei și pentru întreaga

umanitate, iar Marile Biserici ale lumii contemporane (ortodoxă, catolică, protestantă) și l-au asumat pe evreul Isus, ca exponent al unei culturi de excepție. Investigația istorică a Bibliei, în această conjunctură, se impune pentru o înțelegere profundă a existenței. Este un semnal destul de profund și clar, care marchează trecerea de la inter-culturalitate la multi-culturalitate.

Inițiativa înființării *Centrului* vine și în întâmpinarea tendințelor manifestate la nivelul Ministerului Educației, care sprijină cercetările axate pe unele probleme cruciale ale istoriei contemporane, iar problema Holocaustului este una dintre acestea. Nu trebuie uitat ca această adevărată maladie a istoriei umanității este o sursă de inepuizabile învățăminte, atât pentru contemporani, dar și pentru generațiile care vor urma.

Scopul pe care Centrul de la Arad și l-a stabilit pentru a fi urmărit, este sintetizat foarte clar, în puține dar generoase cuvinte, în chiar preambulul Programului Centrului: „...*antrenarea în activitățile sale a cât mai multe persoane din domenii cât mai variate, pentru cunoașterea, înțelegerea și aprofundarea civilizației și istoriei poporului evreu, din cele mai vechi timpuri și până astăzi*”.

Centrul de studii iudaice are un **Consiliu Științific** format din membri Departamentului de istorie de la Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative (Marius Grec, Sorin Bulboacă, Simona Stiger, Stelean Boia ...), alături de care au fost cooptați, în calitate de colaboratori: Francisc Schneider (Membru al Academiei medicale), Speranța Milancovici (Departamentul de limbi moderne), Ladislau Klein (Facultatea de Științe economice) sau din străinătate: Halmos Sandor (Debrecen), Marosi Emeric Miki (Israel)...

La deschiderea centrului un rol important l-a avut **Comunitatea evreilor din Arad**, în special Președintele acesteia, ing. Ionel Schlessinger, care a răspuns cu mare plăcere inițiativei Universității noastre. Deschiderea festivă, un gest formal, dar de o mare încărcătură emoțională și culturală, a fost onorată de prezența a numeroase personalități ale vieții culturale și politice

locale, naționale și internaționale. Cea mai emoționată personalitate aflată la festivitate s-a dovedit a fi Ambasadorul statului Israel în România, doamna **RODICA RADIAN GORDON**. Născută în România, plecată din țară la o vârstă fragedă (6 ani), se reîntoarce în țara natală într-o importantă funcție diplomatică.

Ambasadorul statului Israel DAN BEN ELIEZER, încadrat de Președintele comunității evreilor din Arad IONEL SCHLESINGER (dreapta) și Directorul Centrului de Studii iudaice MARIUS GREC (stânga)

La invitația Universității de Vest „Vasile Goldiș”, Domnia Sa vizitează pentru prima dată, zona de vest a țării, prilej cu care am înregistrat următoarea mărturisire: „...sunt foarte emoționată și mulțumesc întregii comunități academice de la Universitate de Vest VASILE GOLDIȘ, pentru primirea făcută ... Vă felicit din inimă pentru inaugurarea Centrului de Studii iudaice...”

(De atunci și până astăzi centrul nostru a fost vizitat și de următorii ambasadori ai Israelului: DAVID OREN și DAN BEN ELIEZER.)

Deosebit de onorante, pentru noi, au fost mesajele pe care le-am primit, la inaugurare, de la personalități de marcă ale vieții culturale românești și europene:

„... Stimate Doamnă prof. Grec, mă bucur mult că ați reușit să realizați și la Universitatea din Arad un centru de studii iudaice... sper că voi avea prilejul să cunosc activitatea centrului și că vom găsi posibilitatea de a colabora. Cu urări de succes, Leon Volovici” (Univ. din Ierusalim)

*„... Stimate domnule conf. Marius Grec...
... Vă doresc succes dumneavoastră și colegilor.*

*Să fie într-un ceas bun!
Cu cele mai bune gânduri,
Andrei Oișteanu” (Univ. din București)*

„Mult stimată doamnă director dr. Grec,

Pentru mine este o bucurie că în orașul lui Chorin se va deschide un Centru de studii iudaice... vă transmit disponibilitatea noastră de a vă ajuta, după puteri, dar mai întâi aș vrea să vă încredințez că acțiunea pe care o întreprindeți este de o importanță majoră în sensul identificării componentei iudaice a spațiului românesc, în coloratura sa reformistă. Vă felicit, vă doresc spor în toate ... și La mea esrim școlii d-voastre.” (Ioan Chirilă, decan – Facultatea de teologie din Cluj-Napoca)

În momentele de început, centrul nu dispunea de un sediu propriu, acesta fiind stabilit provizoriu în clădirea Facultății de Științe Umaniste; acesta a fost și unul dintre primele obiective pe care am încercat să-l îndeplinim: *amenajarea unui sediu propriu*. Prin înțelegerea și datorită excelenței colaborării pe care o avem cu Comunitatea evreilor din Arad, pe data de **11**

octombrie 2004, ne-am inaugurat sediul, care se află în incinta clădirii Comunității evreilor din Arad (**str. Tribunalul Dobra, nr. 10., et. I.**), amenajat de Universitate, fiind în administrarea Centrului și pus la dispoziția arădenilor. Am reușit inaugurarea acestui sediu tocmai în momentele în care în întreaga țară, pentru prima dată, în mod legal, pe baza unei hotărâri a Parlamentului țării, se comemora ZIUA HOLOCAUSTULUI. Astfel, luni 11 octombrie 2004, după ce am participat alături de puținii concetățeni evrei ai Comunității din Arad și de oficialitățile reprezentative ale orașului la Cimitirul Evreiesc Vechi (neolog) la un moment comemorativ emoționant, a urmat al doilea moment, încărcat de numeroase semnificații: tăierea panglicii inaugurale.

Sala care găzduiește Centrul (acesta dispune de 45 de locuri, bibliotecă proprie, dotarea necesară pentru a utiliza o bază de date informatică) s-a dovedit a fi neîncăpătoare pentru toți cei care doreau să vadă și să audă alocuțiunile celor prezenți la masa prezidiului: Episcopul Aradului, Prefectul județului Arad, vicepreședintele Consiliului Județean, viceprimarul Aradului, rectorul fondator al Universității de Vest „Vasile Goldiș”, inspectorul școlar adjunct, Președintele Comunității evreilor din Arad ...

Invitatul de onoare al acestor manifestări a fost **Otto Adler** – Președinte al Asociației evreilor din România, victime ale Holocaustului. Acesta, declara într-o întrevvedere pe care am avut-o după inaugurarea centrului:

„Vizita mea la Arad este după o întrerupere de peste 40 de ani, de când nu am mai fost la Arad. Și dacă în general orașul nu s-a schimbat, am constatat niște schimbări care pur și simplu mă uluiesc. Prima mea întâlnire cu arădenii a fost ... într-un cimitir, unde am ascultat niște vorbe, unde am strat de vorbă cu niște oameni care de la bun început m-au cucerit. A doua întâlnire a fost la un fel de inaugurare formală a unei încăperi. Ei bine la acest lucru formal am întâlnit alți oameni, care au vorbit într-un fel care pur și simplu m-a entuziasmat. Și pe urmă ne-am întâlnit din nou, ieri, la prima

ședință de lucru a acestui centru de iudaism. Pot să spun că am fost entuziasmat. Nu numai pentru ce s-a făcut, ci pentru atmosfera generală care a existat, o atmosferă de înțelegere reciprocă. O atmosferă de omenie ... poate fac o exagerare stupidă dacă spun că pentru mine Aradul reprezintă un punct de origine a unei mișcări sufletești absolut modernă și necesară epocii noastre, de înțelegere între oameni, sigur că e deocamdată o scară mică, dar pornește dintr-un oraș cu mare, mare vechime și cu niște oameni extraordinari și eu sunt convins că va avea o continuitate într-un sens, cel mai frumos al cuvântului. Am cunoscut clerici de o valoare excepțională, începând de la un episcop și cotinuând cu un tânăr capelan, de rituri complet diferite. Am cunoscut cadre universitare dintr-o universitate care a realizat niște chestii absolut de necrezut. Pe lângă faptul că a reușit să strângă un colectiv didactic deosebi de valoros, deci a asigurat “softul” universității, dar a asigurat și “hardul” universității. Niște clădiri vechi, care au suferit niște transformări și la propriu și la figurat. Am văzut niște săli de curs ultramoderne într-o clădire care cred că trece bine de sută de ani, am văzut un birt transformat în bibliotecă, am văzut niște lucruri, care pur și simplu m-au covârșit. Plec de aici cu o încântare, abia aștept să le povestesc prietenilor mei ... că am văzut niște miracole, care sunt miracole de bine. Astea sunt impresiile mele generale despre Arad. Să dea Dumnezeu să mai rezist fizic și psihic să mai viu și altădată la Arad să văd și progresele care s-au înregistrat...” (interviu inedit realizat de subsemnatul)

A doua zi, 12 octombrie, la ora 17,00 la sediul Centrului s-a organizat prima activitate: Sesiunea comemorativă dedicată Zilei Holocaustului, urmată de o masă rotundă pe aceeași temă. Au participat cadre didactice din învățământul universitar, din învățământul preuniversitar, elevi, studenți, reprezentanți ai Comunității evreilor din Arad, un public numeros. Manifestarea a fost de un nivel deosebit de înalt, comunicările prezentate acoperind o largă problematică. (Aurel Ardelean, **Lecția holocaustului**)

pentru secolul XXI; Stelean Boia, **Holocaustul în istoriografia secolului XX (puncte de vedere)**; Marinca Grec, **Mecanisme psiho-sociale ale atitudinilor față de holocaust**; Sorin Bulboacă, **Statutul evreului în Europa medievală (considerații)**; Nicoleta Huszarik, Pavel Huszarik, **Evreii din Nădlac de la 1752 până astăzi**; Paula Dărău, **Și copiii evreilor sunt copii.**)

Masa rotundă care a urmat s-a axat pe discutarea unor probleme cu conotații istorice, nefiind ocolită nici complexa conjunctură internațională. Invitatul special al acestui moment, Otto Adler, în calitate sa de supraviețuitor al Lagărului de la Auschwitz, a evocat celor prezenți momente pline de semnificații ale perioadei de detenție, care au subliniat foarte clar că nu se pot culpabiliza popoare, ci doar indivizi, pentru ceea ce s-a întâmplat.

Într-un volum pe care l-am publicat relative recent (**„Zamolxis, realitate și mit în religia geto-dacilor”**, Editura Institutul European, Iași, 2009, Argument, p.15), am subliniat:

„...Știm cu toții că pentru a supraviețui în istorie „omul cultural” trebuie să devină un reper de masă, adică un mod de viață capabil să instaureze valori și să facă posibilă creația de valori care-i resemnifică înzestrarea primordială. Unii numesc „socializare” această aventură din devenirea individualității într-un orizont al istoriei. Astfel, comunitățile își fac intrarea în istorie nu numai prin reflexele unei imaginații colective (cum se acreditează astăzi ideea), ci și printr-o realitate culturală prodigioasă: prin forța sa de a institui valori, pe care individualitatea le ia drept pavăză a identității sale. Alții numesc „educație” pur și simplu, acest efort de subzistență culturală. De aceea, nu apar popoare sau națiuni „rele” în sine, ori „demne de dispreț”. Comunități sau mulțimi precare, ce adoptă răul subteran au apărut prăbușindu-se în abisul „ne-istoriei”, dar nu erau nici seminții, nici popoare, nici nații....,

Programul Centrului nostru este ambițios, dar și realist. Coordonata pe care o avem în vedere este una pragmatică. Dorim să îmbinăm cercetarea cu

acțiunile de popularizare. Astfel, fiecare membru al Consiliului științific, și-a stabilit – la nivelul competențelor pe care le are – studierea fenomenului iudaic din punct de vedere istoric, social, politic ...; urmează mai apoi popularizarea rezultatelor, care se va face prin cel puțin două canale: „*Studia Iudaica Aradensis*” – revista centrului, al doilea canal fiind reuniunile, mesele rotunde, conferințele sau volumele colective sau individuale publicate ...

Alte prevederi ale programului Centrului se referă la: introducerea treptată a unor discipline opționale în curricula academică, în special la Facultatea de Științe Umaniste (din acest an s-a introdus ca disciplină opțională: Studiul Holocaustului), pregătirea de materiale auxiliare în vederea predării temei Holocaustului în învățământul preuniversitar; atestarea Centrului în vederea susținerii perfecționării în studiul Holocaustului (pentru profesorii din învățământul preuniversitar); crearea unor oportunități pentru cei interesați de a primi burse în Israel – în vederea perfecționării în studii iudaice; lansarea unui concurs, pe teme iudaice, pe internet – cu posibilitatea de a publica cele mai bune lucrări ... Nu trebuie să uităm de Masteratul în Istorie, cultură și civilizație iudaică – aprobat de Ministerul Educației.

Trebuie subliniat că Centrul de Studii iudaice din Arad este parte componentă a Facultății de Științe Umaniste, este pus la dispoziția comunității arădene prin activitatea de cercetare care se desfășoară sub egida centrului, dar și în mod direct, prin acțiunile pe care le desfășoară.

Într-o epocă în care integrarea europeană a devenit realitate, un astfel de centru nu poate face altceva decât să devină un liant al înțelegerii și cunoașterii reciproce.

THE JUDAIC STUDIES CENTER FROM ARAD, A BRIDGE BETWEEN JEWS AND CHRISTIANS

MARIUS GREC

“VASILE GOLDIȘ” Western University from Arad

email: marius_grec@yahoo.com

The Judaic Studies Center from Arad has become an important priority of the academic community, especially the ones who revolves around “Vasile Goldiș” Western University. The important mutations that take place at the level of the collective mentalities in the contemporary age, the junction that has taken place on the level of the most recent historical and philosophical concepts, between Judaism and Christianity, have managed to shadow the millennia old prejudices. Currently, the amplitude of the history of the Jewish people is recognized. Jews have adopted Jesus as the one who, out of their ranks, came forth bearing a message for the Jews and all humanity, and the Great Churches of today’s world (orthodox, catholic, protestant) have accepted Jesus the Jew as a representative of an exceptional culture. The historical investigation of the Bible, in this situation, is necessary for a profound understanding of the existence. It is a very clear and profound signal, which marks the transition from inter-culture to multi-culture.

The initiative of founding the Judaic Studies Center from Arad also comes to meet the trends manifested by the Ministry of Education, which supports the research focused on some crucial issues of contemporary history, the Holocaust being one of them. We musn’t forget that this genuine disease of

humanity's history is an inexhaustible source of teachings, both for our contemporaries, but also for the generations to come.

In the spring of 2004, on March 29th, the opening of the CENTER OF JUDAIC STUDIES from Arad took place in a festive manner. Since then, it has been a part of the "Vasile Goldiș" Research and Studies Institute, which is comprised of no less than 12 research centers from around "Vasile Goldiș" Western University.

Taking into consideration the fact that the higher education must set the tone regarding the development of a country or a region, in all respects, "Vasile Goldiș" Western University has molded itself according to a new vision of the entrepreneurial University. The university is not only the most important catalyst of the community's life, it is also an open book for those who wish to be included in the community to which they pertain, it is the conscience of the community. This explains the numerous initiatives developed on the cultural realm, coming from the academia.

In this context, the necessity of establishing a Center of Judaic Studies at Arad had become a priority of the academic community, especially the one revolving around "Vasile Goldiș" Western University. The important mutations that take place at the level of the collective mentalities in the contemporary age, the junction that has taken place on the level of the most recent historical and philosophical concepts, between Judaism and Christianity, have managed to shadow the millennia old prejudices. Currently, the amplitude of the history of the Jewish people is recognized. Jews have adopted Jesus as the one who, out of their ranks, came forth bearing a message for the Jews and all humanity, and the Great Churches of today's world (orthodox, catholic, protestant) have accepted Jesus the Jew as a representative of an exceptional culture. The historical investigation of the Bible, in this situation, is necessary for a profound understanding of the existence. It is a

very clear and profound signal, which marks the transition from inter-culture to multi-culture.

The initiative of founding the *Center* also comes to meet the trends manifested by the Ministry of Education, which supports the research focused on some crucial issues of contemporary history, the Holocaust being one of them. We mustn't forget that this genuine disease of humanity's history is an inexhaustible source of teachings, both for our contemporaries, but also for the generations to come. In fact, the goal that the Center from Arad has set out to achieve, is clearly summarized in a few, but generous words, in the preamble of the Center's Program: "... involvement in its activities of as many people as possible from as varied domains as possible, in order to know, understand and deepen the civilization and history of the Jewish people, from ancient times until today". The Judaic Studies Center has a Scientific Council composed of the members from the Department of History from the Political, Administrative and Humanities College (Marius Grec, Sorin Bulboaca, Simona Stiger, Stelean Boia), alongside whom have been recruited as collaborators: Francisc Schneider (Member of the Medical Academy), Speranța Milancovici (Department of Modern Languages), Ladislau Klein (Economics College) or from abroad: Halmos Sandor (Debrecen), Marosi Emeric Miki (Israel).

The Jewish community from Arad played an important role at the opening of the center, especially its chairman, eng. Ionel Schlessinger, who responded with great pleasure to our university's invitation. The festive opening, a mere formality, but with a great emotional and cultural load, was honored by the presence of numerous personalities of the local cultural and political life, both national and international. The most excited person from the festivity turned out to be Israel's Ambassador in Romania, Miss RODICA RADIAN GORDON. Born in Romania, she leaves the country at a young age (6 years) only to return in her native country in a major diplomatic position.

Accepting the invitation made by “Vasile Goldiș” Western University, his Excellency visits for the very first time the western are of the country, on which occasion we recorded the following confession: “... I am very excited and wish to thank the entire academic community from VASILE GOLDIȘ Western University, for the reception I was given ... I heartily congratulate you for the inauguration of the Judaic Studies Center ...”

(*From then until now our center has also been visited by the following ambassadors of Israel: DAVID OREN and DAN BEN ELIEZER.)

The messages we received at the inauguration, from leading figures of the Romanian and European cultural life, were extremely honorable for us:

“... Dear Prof. Grec, I am very glad that you have also managed to establish at the University from Arad a center of Judaic studies ... I hope that I will have the privilege of knowing the center’s activity and that we will find the opportunity to collaborate. Best of luck, Leon Volovici” (Univ. of Jerusalem)

“... Dear Prof. Marius Grec ...

... I wish you and your colleagues to be successful.

Good luck!

Best wishes,,

Andrei Oișteanu” (Univ. of Bucharest)

“Dear Director Dr. Grec,

It is a joy for me to know that a Judaic Studies Center will be opened in Chorin’s city ... allow me to convey our availability to help you, as much as we can, but first I would like to assure you that the action you undertake is of crucial importance in identifying the Judaic component of the Romanian space, in its reformist coloring. I congratulate you, wish you good luck in all your endeavors ... and La mea esrim to your school.” (Ioan Chirilă, Dean – Faculty of Theology from Cluj-Napoca)

In the beginning, the center did not have its own headquarters; it was temporarily established in the Humanities College building. This was also one of the first objectives that we tried to solve: creating a proper headquarters. Due to the understanding and excellent collaboration we have with the Jewish community from Arad, on 11th October 2004 we inaugurated our offices, located in Arad's Jewish community's building (Tribunul Dobra St., nr. 10, first floor), arranged by the university, under the Center's administration and at the disposal of Arad's inhabitants. We managed to open these headquarters precisely when, in the whole country, legally, for the first time, based on a decision of the Parliament, the Holocaust Day was being commemorated. Thus, Monday, October the 1st 2004, after participating at a moving commemorative event at the Old Jewish Cemetery, together with the few Jewish citizens of Arad's Community, a second event followed, filled with numerous meanings: the inaugural ribbon cutting.

The hall which hosts the Center (which has 45 seats, its own library, the necessary equipment to use a computer database) proved to be too small for everyone who wanted to see and hear the speeches of those present at the presidium table: Arad's Archbishop, Arad county's prefect, the vice-president of the County Council, Arad's vice-mayor, the founding rector of "Vasile Goldiș" Western University, the deputy school inspector, the Chairman of Arad's Jewish Community...

The guest of honor of this event was Otto Adler – Chairman of the Association of Jews from Romania, victims of the Holocaust. He said, in a meeting that we had after the inauguration of the center: "My visit to Arad comes after a hiatus of 40 years, in which I did not visit it. Even if the city did not change much in general, I did notice a few changes that simply astonish me. My first encounter with Arad's citizens was ... in a cemetery, where I listened to some thoughts, where I talked to some people who had me hooked from the very beginning. Our second encounter was at a sort of formal

inauguration of a hall. Well, at this formal meeting, I met other people who talked in a way which simply excited me. And then, we met again yesterday, at the first working session of this Judaic center. I can say that I was full of enthusiasm. Not only for what had been done, but also for the general atmosphere that existed, an atmosphere of mutual understanding. An atmosphere of humanity ... I may be making a silly exaggeration if I say that for me, Arad represents a point of origin of an absolutely modern and necessary for our age spiritual movement, of understanding between people; of course that for now, it is on a small scale, but it starts from a city with a great, great heritage and with extraordinary people and I am convinced that it will have a continuity in the most beautiful sense of the word. I have met clerics of an exceptional value, from a young chaplain up to a bishop, of completely different rites. I have met university academics from a university that has achieved some absolutely incredible feats. Apart from being able to gather a group of extremely valuable teachers, ensuring the “soft” of the university, it also ensured its “hard”. Some old buildings which have undergone some changes, both literally and figuratively. I have seen top notch classrooms in a building that I think was older than one hundred years, I have seen a pub transformed in a library, I’ve seen things that literally overwhelmed me. I leave this place truly delighted; I cannot wait to tell my friends ... that I have seen some miracles, in a good way. These are my general impressions of Arad. May God grant me strength, both physically and mentally, so I can revisit Arad and see the progress it has made ...” (original interview conducted by yours truly)

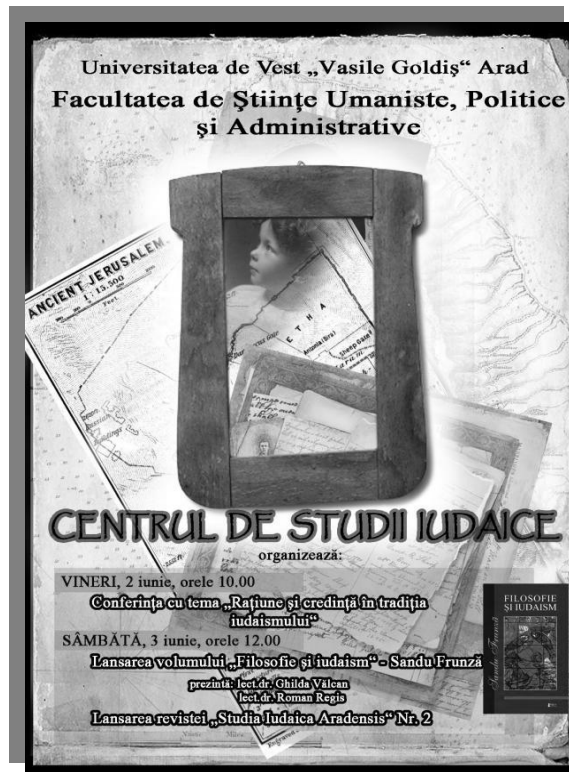
The second day, October 12th, at 17:00 hours, the first activity was organized at the Center: the commemorative session dedicated to the Holocaust Day, followed by a round table on the same topic. It was attended by university and highschool teachers, students, pupils, representatives of Arad’s Jewish community, a large audience. The event was of a very high

level, the communications presented covering a wide array of issues. (Aurel Ardelean, The Holocaust's Lesson for the 21st Century; Stelean Boia, The Holocaust in the 21st Century's Historiography (points of view); Marinca Grec, Psychosocial Mechanisms of the Attitudes regarding the Holocaust; Sorin Bulboacă, The Jew's Status in Medieval Europe (considerations); Nicoleta Huszarik, Pavel Huszarik, The Jews from Nădlac from 1752 till today; Paula Dărău, Jewish Children are Children as Well.)

The round table that followed focused on discussing issues with historical connotations, the international complex conjecture neither being spared. The special guest of this event, Otto Adler, as a survivor of the Auschwitz, evoked to those present meaningful moments from his detention period, which made it crystal clear that one cannot blame entire peoples for what transpired there, but only individual.

In a volume that I recently published ("Zamolxis, Reality and Myth in the Geto-Dacians' Religion", European Institute Publishing House, Iasi, 2009, Argument, p. 15), I emphasized: "... We all know that in order to survive throughout history, "the cultural man" must become a mass reference, i.e. a way of life capable of establishing values and of enabling the creation of values which re-signify his primordial endowment. Some brand this adventure of becoming a horizon of history from individuality as "socialization". Thus, communities make their entry into history not only through the reflexes of a collective imagination (as credited today), but also through a prodigious cultural reality: through its force of establishing values, which the individuality takes as a shield of its identity. Others plainly brand this cultural subsistence effort as "education". That is why there are no "bad" or "despicable" people or nations per se. Precarious communities or mobs, that take upon them the subterranean evil have emerged plummeting into the abyss of "non-history", but they were neither tribes, nor peoples or nations..."

Our Center's program is ambitious, but also realist. The coordinate we have in mind is a pragmatic one. We want to combine our research with more popular actions. Therefore, each member of the Scientific Council has established – according to his or her own competences – the analysis of the Judaic phenomenon from a historical, social, political point of view ...; this is followed by the popularization of the results, which will be made via at least two channels: "Studia Iudaica Aradensis" – the center's magazine, the second channel being meetings, round tables, conferences or the individual or collective published volumes ...

Other provisions of the center's program include: the gradual introduction of optional subjects in the academic curricula, particularly at the Humanities College (the study of the Holocaust was introduced as an optional subject, starting with this year), the preparation of training aids for teaching

the Holocaust theme in highschools, the certification of the center to support training courses regarding the Holocaust (for highschool teachers); the creation of opportunities for those interested of receiving scholarships in Israel – in order to improve their Judaic studies; launching a contests over the internet, based on Judaic themes – with the possibility of publishing some of the best works ... We musn't forget the MA in Judaic history, culture and civilization – approved by the Ministry of Education.

LIA BENJAMIN, guest of the Judaic Studies Center together with MARIUS GREC, director of the center.

It should be emphasized that the Judaic Studies Center from Arad is part of the Humanities College; it is at the disposal of Arad's community through its research activity that takes place under the aegis of the center, but also directly, through the actions it carries out, and on Wednesdays, between the hours of 12.00 to 14.00, a member of the Scientific Council is at the disposal of those seeking information about the center or who wish to aid in its development. In an era in which the European integration has become a reality, such a center can do nothing else but become a liaison of understanding and mutual familiarization.

Activity with the students at
the center's headquarters.

Hary Kuller, Ionel
Schlesinger, Stelean Boia
and Marius Grec – the
opening of an exhibition of
the pupils' drawings on the
Holocaust theme.
Location: SABIN DRĂGOI
Art Highschool, Arad

ROLUL CENTRULUI DE STUDII IUDAICE ÎN CERCETAREA ISTORIEI LOCALE

Lect. univ. dr. Stelean-Ioan Boia
Universitatea de Vest „V.Goldiș” Arad

Centrul de Studii Iudaice din Arad și-a început activitatea la 29 martie 2004 ca parte componentă a unei structuri complexe de cercetare, Institutul de Studii și Cercetări „Vasile Goldiș” din Arad. Scopul deschiderii acestui centru a fost dublu: cercetarea istoriei locale a evreilor din Arad și comitatul/județul Arad în context național și european, respectiv, abordarea didactică a istoriei culturii și civilizației iudaice arădene, prin elucidarea unor teme frecvent și deosebit de mult discutate și disputate precum: fenomenul genocidar ca atare, negoțianismul, învățăturile și memoria Shoah-ului. Pentru că, dincolo de litera scrierilor de specialitate, se pune în continuare întrebarea, ce termen trebuie utilizat pentru a exprima nimicirea iudaismului european în anii celui de Al Doilea Război Mondial, în condiții atroce. S-a încetățenit în Occident, în special în SUA, dar acum și în România, termenul de Holocaust. Personal mă raliez punctului de vedere al lui Carol Iancu, de a nu utiliza acest termen, deoarece nu denotă o realitate, cuvântul Holocaust având mai ales un sens metafizic important - ardere în întregime a unei victime. Ca istoric, prefer cuvântul ebraic *Shoah*, care înseamnă **cataclism** și care într-adevăr reflectă nimicirea poporului evreu în anii celui de Al Doilea Război Mondial.

Ultimii ani au înregistrat dezbateri istoriografice intense pe tema istoriei evreilor din Europa. Analiza tot mai fină a surselor, precum și

redescoperirea și valorificarea surselor iudaice, care au fost mult timp ignorate aproape în totalitate, au pus istoria iudaismului într-o lumină nouă. Astfel, istoria evreilor s-a impus progresiv în contextul general al istoriei civilizației europene ca element specific, dar nu exclusiv, izolat. În plus, în domeniul istoriei iudaismului, contactele dintre mediile academice românești și cele străine au condus la o dezbatere mai deschisă și la o mai mare receptivitate față de tipurile de abordare practicate la scară internațională. A contat, de asemenea, faptul că începând cu a doua jumătate a secolului trecut, cercetarea academică a istoriei evreilor a înregistrat o contribuție solidă din partea specialiștilor în istorie locală, care au reconstituit prezența istorică a evreilor în orașele și micile centre, folosind documentele păstrate în arhivele istorice sau în scrierile vechi, aceste inițiative prezentând un puternic iz local.

Totuși, trebuie remarcat faptul că istoria evreilor - ca istorie a unei comunități „particulare”, mai degrabă - nu se circumscrie în totalitate nici categoriei de istorie locală, nici aceleia de istorie generală, deoarece, în pofida dispersiei teritoriale suferite de evrei încă din perioada biblică, pactul de solidaritate endogenă și interiorizarea ideii de Pământ al Făgăduinței i-au conferit un caracter universal.¹

Pentru înțelegerea discordanței dintre cele două abordări istoriografice - cea reală și cea virtuală - trebuie luată în calcul relația dintre istorie și memorie, care este deosebit de semnificativă în tradiția iudaică. În timp ce memoria individuală și cea colectivă selectează și reconstruiesc faptele în scopul de a ghida pragmatic acțiunile umane, selecția și reconstrucția făcute de istoriografie sunt inspirate de dorința de a cunoaște evenimentele reale și de a le reda într-un mod obiectiv.

Obiectivitatea istoriografică se obține prin examinarea surselor, prin respectarea regulilor stabilite de comunitatea științifică. Totuși, istoriografia și

¹ Alberto Castaldini, *Istorie reală și virtual, două abordări ale iudaismului*, în *Observator cultural*, Nr. 629 din 22 iunie 2012.

memoria interacționează în așa fel încât să permită anumitor imagini din trecut să devină o parte a cunoștințelor membrilor societății și a mentalului colectiv. Istoricului iudaismului îi revine o sarcină dificilă, pentru că, pe de o parte, el trebuie să reconstruiască realitatea trecutului iudaic cu cea mai mare precizie, însă pe de altă parte, el este pus inevitabil în fața suferințelor pe care trecutul le înregistrează în memoria colectivă. Într-adevăr, nu putem uita că istoria evreilor este marcată, de-a lungul timpului, de suferință și de nedreptate, culminând în mod tragic cu *Shoah-ul/Holocaustul*.

În cercetarea istoriei unei comunități/etni, se impun unitatea viziunii istorice, contextualizarea rezultatelor cercetării, optica analogică și comparativă care sunt fundamentale metodologic. Istoria evreilor, grație continuității și a specificității sale milenare, are un puternic impact asupra istoriei contemporane și a trecutului recent, ea poate deveni astfel o „memorie vie”.

Ascultarea și rememorarea sunt două atitudini constitutive ale iudaismului, ele reprezentând dintotdeauna două componente esențiale ale reafirmării identității evreilor care stau la baza conștiinței lor istorice.¹

Este de dorit ca studiul istoriei seculare a evreilor din Europa să primească în permanență o nouă energie istoriografică și să definească noi abordări de cercetare și didactice - ceea ce își propune în activitatea sa și Centul nostru de studii iudaice. Și toate acestea fără a considera părerea personală ca fiind definitivă, deoarece, așa cum menționa istoricul italian, Renzo de Felice, lucrarea istoricului, prin însăși natura ei: „începe de la realizările precursorilor săi și tinde să le aprofundeze, să le corecteze și să le clarifice reconstrucția evenimentelor făcută de aceștia.”²

Centrul de Studii Iudaice din Arad și-a propus, în acest sens, așa cum era firesc, efectuarea de investigații bibliografice arhivistice cu privire la

¹ Zakhor Jewish. History and Jewish Memory, University of Washington Press, Seattle, 1982.

² Renzo de Felice, Rosso e Nero, Milano, Baldini e Castoldi, p. 17.

istoria evreilor arădeni, atât în țară cât și în afara spațiului național, în scopul realizării unei bibliografii cuprinzătoare - pe linia contribuțiilor istoricului arădean Eugen Gluck, dar și cea din partea de vest și sud-vest a României (județele Arad, Timiș, Caraș - Severin), extinderea câmpului de informații, valorizarea patrimoniului evreilor arădeni care face parte din patrimoniul național. În acest sens s-au publicat o serie de studii și articole vizând istoria evreilor din Arad, precum și studii și articole privind istoria evreilor din Transilvania, cuprinzând și bogate informații despre evreii din Arad și părțile Aradului: Marius Grec, Începuturile prezenței evreiești în antichitate în Transilvania și zona Câmpiei de Vest (Studii de Știință și Cultură, 14 / 2008); Marius Grec, Aaron Chorin (1766 - 1844) rabin - șef al Aradului, promotor al reformei religioase (Conferința „Personalități arădene și transilvănene”, Arad, 14 octombrie 2011); Stelean - Ioan Boia, Comunitatea evreilor arădeni între anii 1940-1944 (Studii de Știință și Cultură, 2 (9) / 2007); Stelean - Ioan Boia, The Jewish of Transylvania and Banat in the 17 and 18 century. Demographic evolution and socio - professional statute (Studii de Știință și Cultură, 3 (149) / 2008); Speranța Milancovici, The problem of the identity and the Jewish intellectuals from Romania between the two World Wars (Studii de Știință și Cultură, 3 (22) / 2010).

Istoricii consideră drept „zonă arădană” până în preajma Primului Război Mondial, teritoriul situat la nordul râului Mureș, între actuala frontieră vestică a României de azi (extins în apropierea Cenadului unguresc) până la Zam (Hunedoara) și bazinul Crișului Alb până la Hălmagiu. După înfrângerea turcilor la porțile Vienei și retragerea lor, Imperiul Habsburgic se extinde asupra acestor ținuturi, la fel ca și în sudul Mureșului. Întrucât Banatul a rămas în continuare câțiva ani sub control turcesc, Mureșul – de la Lipova la Arad - reprezenta de fapt administrativ, dar mai ales financiar și spiritual, artera de comunicație dintre două lumi total diferite ca dezvoltare și nivel de civilizație și constituia o linie permeabilă de demarcație dintre ele, focarul de confruntare

dintre două puteri. În această zonă de tranzit și confluență, evreii, neapartenând nici unei puteri, dar înglobați în ambele sfere de influență, au reprezentat în mod imperios necesar mijlocitorii.¹

Se presupune că au existat evrei în acest spațiu geografic încă din antichitate. Există de asemenea indicii că în Evul Mediu evreii au desfășurat în această zonă comerț cu sare și alte produse, folosind în acest scop transportul pe Mureș². Mai concludente sunt informațiile privitoare la prezența evreilor la Ineu și mai ales la Lipova de la pătrunderea turcilor (secolele XVI - XVII), cu deosebire a unor sefarzi (originari din Spania).³ Există de asemenea date documentare despre nimicirea evreilor (împreună cu turcii) de către armatele austriece, comandate de generalul Karaffa, cu ocazia ocupării cetății Lipova. Dacă în perioada „turcească” prezența evreilor sefarzi poate fi mai mult presupusă în această zonă, documentele certifică în schimb în perioada „austriacă” pentru prima dată în mod oficial stabilirea unor grupuri de evrei atât la Arad, cât și în unele așezări din împrejurimi.⁴ Amănunte asupra stabilirii evreilor în orașul Arad și a dezvoltării comunității evreiești ne-au rămas din textul redactat de Leopold Rosenberg, secretarul Comunității Evreiești în 1860.⁵

În perioada anilor 1787 - 1850, populația Aradului a sporit de la 7985 la 22.398 locuitori.⁶ Ponderea populației evreiești în aceeași perioadă evoluează de la 352 în 1788 la 3418 evrei la jumătatea secolului al XIX - lea. Creșterea maximă se înregistrează în perioada anilor 1829 – 1838, când

¹ *Istoria evreimii arădene*, Ed. Minium, Tel Aviv, 1996, p. 22.

² Marki Sandor, *Arad varmegye es Arad szabadkiralyi varos tortenete*, vol. I, Arad, 1892, p. 428.

³ *Annale Minorum gen Trium Ordunum a S. Francisco institutorum*, Ed. L. Wadding, ed. III, tom XIII, Quarachi, 1932, pp. 302, 267; Johannes Hofer, *Biblioteca franciscană*, vol. II, Roma, 1965, pp. 356 - 361.

⁴ *Istoria evreimii arădene...*, p. 22.

⁵ Leopold Rosenberg, *Jahrbuch fur die Israelitischen Kulturgemeinden in Ungarn 5621 (1860 - 1861) (Almanahul pentru comunitățile evreiești din Ungaria 5621 (1860 - 1861))*.

⁶ *Aradul - permanență în istoria patriei*, Arad, 1970, pp. 214 - 218.

numărul evreilor se dublează. Prima conscripție a izraeliților în orașul Arad, la 17 martie 1822¹, împarte evreii în trei categorii distincte, fiecare cu subdiviziuni, în baza datei așezării lor în Arad.² În prima categorie, a celor stabiliți mai „de mult”, se numărau între 330 și 380, aproximativ jumătate din numărul izraeliților. În a doua categorie, a celor stabiliți după 1794, au intrat 190 de evrei. Această categorie a fost împărțită la rândul ei în trei: cei care au venit fără acte legale (doar 10 familii), cei care au venit fără acte legale, dar duc o viață cinstită și nu sunt indezirabili și cei care „sunt de returnat” în baza unui decret din 1806. Din această categorie, a celor fără nici un fel de acte, a indezirabililor, făceau parte cam 180 de evrei³. La 1848, un număr de 470 de evreim adică 57% din totalul populației urbane evreiești trăiau de pe urma practicării meseriilor.⁴ Apariția și dezvoltarea intelectualității „laice” începând din 1800 cunoaște o continuă dezvoltare. Astfel, în 1848 erau consemnați 17 intelectuali, între care 10 medici.⁵

Numărul și importanța populației evreiești au cunoscut o continuă creștere până la 1910 și o stagnare după această dată, urmată de o scădere după Primul Război Mondial. Începând cu anul 1870 înregistrarea populației se face pe baza limbii materne și a confesiunii, listele întocmindu-se separat pentru orașul Arad și comitatul Arad. Dacă în anul 1851 au fost conscriși 3418 evrei, în anul 1910 numărul lor a ajuns la 10.100, scăzând apoi la 7811⁶. În comitatul Arad existau evrei în 16 localități, dar mai ales la Șimand, Pecica, Buteni,

¹ Arh. Naț. Dir. Jud. Arad, *Fond Acta Congregationum*, doc. 641, 987 / 1821.

² *Ibidem*, doc. 242 / 1822.

³ *Istoria evreimii arădene...*, p. 29.

⁴ Pollak Henrik, *Adatok a magyar izraelitak statisztikajához, elso magyar zsidó naptár es evkonvi az 1848-ik szokoevve, elso evfolyam*, Pest, 1848, pp.124-125,128-131.

⁵ Arh.Naț. Dir. Jud. Arad, *Fond municipal Arad*, doc. 366, 828 / 1838.

⁶ După datele statistice cuprinse în recensămintele efectuate care rezultă apoi pentru 1861 dintr - un microfilm existent la Arhivele Statistice din Budapesta, iar pentru perioada 1861 - 1920, din prelucrarea recensămintelor efectuate, dr. Somogy Giula, *Kulonlenyomat Arad megye es varos monografiája*, vol. III, 1913, cf. *Istoria evreimii arădene...*, p. 60.

Șiria, Macea, Curtici și Sântana, dar și la Pâncota, Sebiș, Ineu, Lipova, Aradul Nou, Vinga și Chișineu-Criș¹.

Consiliul comitatului Arad constata în 1743 prezența în Arad a 6 evrei. În conscripția din 1754 apar numele a 24 de familii evreiești². Până aproape de sfârșitul secolului al XVIII - lea numărul evreilor din Arad a rămas relativ scăzut. Încercând să practice și unele meserii, în afara de comerț, evreii arădeni s-au lovit de refuzul breslelor meșteșugărești, alcătuite îndeosebi pe baze confesionale - catolici sau protestanți - sau mai rar naționale - maghiari sau germani. Conform recensământului din anul 1910, în orașul și comitatul Arad erau 10.877 evrei, numărul lor ajungând – așa cum certifică recensământul din 1930 la 10.484.³

Anii 1940 - 1944 au reprezentat și pentru comunitatea evreilor din Arad o perioadă a unor măsuri concrete luate de administrația antonesciană împotriva evreilor rămași în Arad: îndepărtarea lor din activitățile economice, introducerea obligațiilor de prestare a „muncii obligatorii” pentru evrei, strămutarea forțată de la sate în orașe. Evreimea din Arad nu a trebuit însă să sufere nici deportarea în Polonia, nici cea din Transnistria. Lucrările de licență ale studenților de la specializarea istorie, precum și cele ale masteranzilor de la facultatea noastră au contribuit în mod hotărâtor la îmbogățirea informațiilor istorice privitoare la comunitatea arădeană a evreilor în perioada regimului antonescian.

În Arad și comitatul/județul Arad a trăit, a creat și s-a afirmat o componentă numeroasă a etniei iudaice, lăsând urme vizibile în istoria acestor locuri, cu deosebire în viața economică: industrie, finanțe, comerț, dar și în cea culturală - edituri de presă, literatură, arhitectură. Personalitățile care s-au distins în cadrul comunității de rit occidental din Arad în perioada consolidării

¹ Vezi Recensămintele din 1870, 1881 și 1891.

² *Istoria evreimii arădene...*, p. 24.

³ *Ibidem*, p. 66.

ei (după 1860) și până la cel de Al Doilea Război Mondial au fost, în afara rabinilor și cantorilor, o serie de evrei, în majoritatea lor înstăriți și influenți, care au inițiat și au finanțat instituții, acțiuni de caritate și și-au ajutat coreligionarii în vremuri grele. Fără a avea pretenția de a enumera o listă completă, amintim pe următorii: Paul Walfish, Leopold Epstein, Moses Hirschl, Ignațiu Deutsch, Josif Hirschmann, Wilhelm Bing, Ignațiu Spitzer, baroana Maria Furst-Neumann, baronul Adolf Neumann.

Structura temeinică a activității comunitare evreiești în orașul Arad a permis acestei colectivități să reziste grelelor încercări în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cât și în perioada imediat următoare războiului. Paralizarea acestei activități comunitare a devenit posibilă abia în condițiile destrămării bazei ei materiale, în perioada instaurării sistemului totalitar comunist în România.

Centrul de Studii Iudaice are valențe duble: pe de-o parte îmbogățirea informației cu privire la istoria, cultura și civilizația evreilor din părțile Aradului, iar pe de altă parte desfășurarea activităților organizate cu studenții și elevii liceelor din Arad și județul Arad, precum și pregătirea profesorilor care predau cursul de Holocaust la nivel gimnazial și liceal. În acest sens, conducerea Centrului de Studii Iudaice din cadrul Facultății de Științe Umaniste, Politice și Administrative a Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad și-a propus ca obiective prioritare:

1. Depistarea surselor documentare interne și externe privind istoria și cultura evreilor arădeni (plecând de la modificările administrativ - teritoriale);
2. Alcătuirea unui repertoriu: localități și personalități, documente arhivistice, demografice;
3. Valorificarea în continuare a informației istorice privitoare la evreii arădeni în publicații: reviste, volume, monografii, lucrări de licență și disertații ale studenților;

4. Elaborarea unui volum de documente privind istoria evreilor din orașul Arad / județul Arad;
5. Elaborarea unui dicționar: personalități arădene din comunitatea evreilor arădeni;
6. Redactarea unui volum privind patrimoniul cultural și spiritual al evreilor arădeni;
7. Redactarea unei istorii a evreilor arădeni;
8. Includerea istoriei evreilor în lucrările de istorie a Aradului;
9. Training-uri pentru profesorii de istorie din Arad care predau Istoria Holocaustului în gimnazii și licee;

Renașterea și dezvoltarea studiilor iudaice în lumea academică și reevaluarea bogatelor tradiții istorice și culturale ale evreilor din România, în special a celor din Transilvania și Banat, au avut drept scop și consecință aducerea la lumină a tuturor elementelor indispensabile pentru a face cunoscută importanța comunității evreiești în plan național și local în evoluția istorică și culturală a României, subliniind specificul tradiției culturale evreiești, precum și interdependența acesteia, atât cu spiritualitatea română, cât și cu cea aparținând spațiului central - est european.

DIN PROGRAMUL CENTRULUI DE STUDII IUDAICE

(fragmente / anul universitar 2013-2014)

- Pregătirea volumului Omagial „ACADEMICIAN Nicolae Cajal”.
- Amplasarea bustului academicianului Nicolae Cajal, în Piața Cozia.
- Acordarea numelui “ADEMICIAN NICOLAE CAJAL” centrului, cu acordul familiei (există acest acord).
- Permanenta amenajare a *sediului* din Str. Tribunal Dobra, nr. 10.
- Organizarea unei Expoziții permanente de fotografie: EVREII SI CULTURA EVREILOR ARĂDENI.
- Organizarea anuală a Olimpiadei școlare dedicată STUDIULUI HOLOCAUSTULUI, în colaborare cu Inspectoratul Școlar al județului Arad.
- Pregătirea și publicarea unor *materiale auxiliare* în vederea predării Holocaustului în învățământul preuniversitar.
- Introducerea unor *pachete de discipline opționale*, pe teme de Studii iudaice, la Facultatea de Științe Umaniste (Istorie, Relații internaționale și studii europene).
- Centrul va deschide posibilitatea de a trimite studenți în Israel, cu *burse*, în vederea specializării în studiul disciplinelor iudaice.
- La sediul Centrului se va amenaja un Punct de informare pe teme de iudaism, în colaborare cu Ambasada Statului Israel.
- Întărirea legăturilor cu celelalte Centre de Studii iudaice: Cluj, București, Iași, Oradea.

- Lansarea unui *Concurs*, sub egida centrului, pentru tinerii cercetători din țară, pe teme de iudaism, în vederea publicării unui volum al tinerilor cercetători din acest domeniu (lansarea acestuia se va face în primul rând prin intermediul internetului, iar mai apoi prin presa locală scrisă și audio-video).
- Crearea unui *sait* al Centrului de Studii iudaice.
- Incercarea de organizare a unor excursii pentru cetățenii din Israel - prin intermediul unor agenții de turism - pentru cunoașterea județului Arad, în special a Universității *VASILE GOLDIȘ* din Arad și a Filialelor acesteia: sediile universității din Arad (complexul Zarandul, expoziția Baruțiu T. Arghezi, Muzeul Memorial Universitar *VASILE GOLDIȘ*, Castelul și grădina botanică de la Macea - cazare la castel, Cabana Izoi de la Moneasa - cazare, Casa memorială IOAN SLAVICI de la Șiria ...).
- Funcționarea, în cadrul centrului a Cercului de Studii Multiculturale.
- Organizarea unor acțiuni de Comemorare a HOLOCAUSTULUI: 27 ianuarie / 9 octombrie ...

“IN MEMORIAM”

Academician NICOLAE CAJAL

(1919-2004)

„Cu dispariția doctorului Cajal, rezerva de bunătate a lumii s-a împuținat. Decenii întregi l-am văzut ajutând în fel și chip, pe te miri cine. «In fel și chip», pentru că n-avea un mod «specializat» de a ajuta: nu făcea doar servicii care țineau de competența sa (medicală). I se putea cere aproape orice și găsea, aproape întotdeauna, o soluție. Prieteni sau neprieteni, cunoscuți sau necunoscuți, oameni cumsecade sau ticăloși, toți intrau cu șanse egale în sfera bunăvoinței sale. [...] Bunătatea era, pentru Nicolae Cajal, o vocație, dar, deopotrivă, un mister. Nu i se puteau determina motivațiile. Nu era serviabil pentru a-și asigura serviabilitatea celorlalți. A dat, întotdeauna, mai mult decât a primit. Nu era săritor pentru că avea de respectat vreo normă, etică sau religioasă sau vreo laborioasă filozofie de viață. Educația și firea lui proprie au avut, cu siguranță, un rol de jucat. (Andrei Plesu, “*Nicolae Cajal*” articol publicat în “*Dilema veche*” numărul 10.)

DATE BIOGRAFICE

Născut la București, la 1 octombrie 1919, fiul profesorului dr. Marcu Cajal, unul din primii specialiști în pediatrie din România.

1946, Doctor în medicină și farmacie al Facultății de Medicină a Universității din București.

1959, Doctor în științe medicale.

Atras încă din timpul studiilor universitare de domeniul microbiologiei, a lucrat ca intern în laboratoare de spital, iar din 1944 în laboratoarele Catedrei de Bacteriologie și din anul 1945 ale Catedrei de Inframicrobiologie (Virusologie) ale Facultății de Medicină din București. S-a format ca specialist microbiolog și virusolog sub conducerea prof. univ. dr. Ștefan S. Nicolau, savant cu contribuții numeroase în domeniu.

Din 1966 este profesor, șeful Catedrei de Virusologie a Universității de Medicină și Farmacie din București, catedra la care a fost pe rând, prin concurs, din 1946: preparator, asistent, șef de lucrări, conferențiar, profesor universitar.

Din 1966, Expert al Organizației Mondiale a Sănătății (OMS).

În perioada 1967 - 1994, Director al Institutului de Virusologie al Academiei Române, unde a lucrat de la înființarea acestuia (1949) ca șef de laborator, șef secție, iar din 1953 ca director adjunct științific.

Din 1977, Director al Serviciilor medicale din Federația Comunităților Evreiești din România (FCER).

În perioada 1986 – 1994, Membru al prezidiului FCER.

În intervalul 1990 – 1992, Senator independent de București în Parlamentul României.

În perioada 1991 – 1994, Președinte al Colegiului Consultativ pentru cercetare aplicativă și dezvoltare.

Din 1992, deține funcția de Președinte al Fundației "ELIAS" a Academiei Române (din 1976 a fost consilier administrator delegat, iar din 1990, prim - vicepreședinte); din 1992 este Director onorific al Centrului Cultural Român de la Viena; din 1994, Vicepreședinte al Consiliului pentru Știință și Tehnologie, iar din 1994 devine Președinte al Federației Comunităților Evreiești din România.

În perioada 1963 - 1990 este Membru corespondent al Academiei Române, în intervalul 1966 – 1990 este Membru în Biroul Secției de științe medicale a Academiei Române, între 1971 - 1990 este Secretar al Biroului Secției de științe medicale a Academiei Române.

Din 1990 devine Membru titular al Academiei Române, iar în perioada 1990 - 1994 este Vice - președinte al Academiei Române.

În 1994 este ales Președinte al Secției de științe medicale a Academiei Române.

Din 1994, Director onorific al Centrului European pentru comunicare socială și relații interetnice din Academie; din 1969, Membru titular și Membru în Biroul Prezidiului Academiei de Științe Medicale, Președintele Secției de medicină preventivă.

Membru a numeroase societăți internaționale de specialitate, la unele în grupul de conducere. Vice - președinte, apoi Președinte al Asociației Europene pentru studiul poliomelitei; Președinte al Societății Europene pentru studiul și combaterea virozelor; Vice - președinte al Societății de Patologie infecțioasă; membru al Societății Regale de Medicină de la Londra, membru al Societății Internaționale de Patologie Comparată; membru al Societății franceze de microbiologie, membru al Academiei de Științe din New York. Din 1990 devine Președintele Societății de Microbiologie din România (din 1967 a fost Vice - președinte, iar mai apoi Președinte al Secției de virusologie).

Din 1991 este Membru în Biroul Executiv al Comisiei Naționale UNESCO pentru România; președinte al subsecției de științe în Comisie, iar din 1995 devine Președinte al Forumului "B'NAI B'RITH Dr. Moses Rosen" Romania.

Este *Doctor Honoris Causa* al Universitatilor din Oradea (1994), Timișoara (1995), Cluj-Napoca (1995), Iași (1996) și al Universității de Vest "VASILE GOLDIȘ" din Arad.

Din 1967 este Redactor responsabil al Revistei Române de virusologie (Revue Roumaine de Virologie), la care din 1949 a fost redactor responsabil adjunct.

Membru în colegiul de redacție a numeroase reviste de specialitate ("Acta Virologica", "Voprosi virusologhii", etc.)

Autor a peste 400 lucrări științifice din domeniul virusologiei, publicate în reviste din țară și de peste hotare, mai ales în domeniul poliomeleitei, herpesului, turbării, hepatitelor virale, geneticii, patogenezei virale, diagnosticului viral..., cu importante contribuții originale.

Autor și coautor a 14 monografii, manuale și tratate de specialitate (unele din ele cu premii academice); autor a numeroase cărți și filme de popularizare și istorie a științei.

A participat cu lucrări originale la numeroase congrese și misiuni științifice de specialitate în țări din Europa, Africa, America, Asia, ca reprezentant al Academiei Române, Ministerului Sănătății, O.M.S., etc.

ARGUMENT

Vasile Goldiș și alte minți luminate ale Aradului, au pus la punct în 1918 un program de făurire a Marii României, bazat pe toleranța și deplina înțelegere între toate națiile trăitoare pe aceste meleaguri. Această atmosferă de toleranță caracterizează spiritul academic al Universității de Vest "Vasile Goldiș" din Arad. Acest spirit a dat naștere și Centrului de Studii Iudaice ... care își propune un program ambicios, de impulsioneare a cercetării științifice în domeniul iudaismului pe întreaga zonă de vest a țării - pe de o parte - iar, pe de altă parte, să facă Comunitatea Arădeană părtașă la principalele idei - din domeniul iudaismului - care au preocupat lumea și care suscită atâtea controverse și în lumea de astăzi.

De altfel - personal - am apreciat un mare om, un mare medic, care mi-a marcat cariera universitară. Este vorba de... academicianul Nicolae Cajal. Despre el, un mare spirit al României de astăzi, Andrei Pleșu, scria într-o revistă binecunoscută de cultură ("Dilema veche"):

*"Cu dispariția doctorului Cajal, rezerva de bunătate a lumii s-a împușinat. Decenii întregi, l-am văzut ajutând în fel și chip... Nu o dată l-am văzut pe Nicolae Cajal și în postura de mare român. Păstrându-și identitatea fără concesii, el a colaborat fără ipocrizie cu <geniul locului>. A fost, una pesta alta, întruchiparea singurului ecumenism care poate salva lumea: **ECUMENISMUL IUBIRII APROAPELUI**".*

AUREL ARDELEAN

***MĂRTURII,
MAI VECHI SAU MAI NOI,
DESPRE:***

NICOLAE CAJAL:

NOROCUL MEU UNIC...

Am avut norocul unic de a mă fi născut în familia Cajal.

Tata și mama mi-au fost și îmi sunt cei mai buni prieteni. Când ceva sau cineva mă făcea să sufăr, îmi spuneau: „Nu te necăji, un rău e, câteodată, spre bine!”. Sau: „O lovitură poate fi, uneori, o propulsare”. Cu fiica mea, Catherine, am fost o mamă foarte severă. Tata a avut o influență foarte mare asupra nepoatei sale. De când era copil, spunea: „Am să fiu doctoriță!”. Și, acum doi ani, tata a avut norocul să-i pună însemnele de medic la absolvirea Facultății de Medicină din Boston. Casa noastră părintească a fost și este deschisă 24 de ore din 24 pentru orice om în suferință. Sub acest exemplu, și casa noastră din Boston este permanent deschisă celor care au nevoie de ajutor. Îi urez tatei mulți, mulți ani și buni, cu mami împreună!

IRINA CAJAL

MOȘTENIREA CULTURALĂ A FAMILIEI CAJAL

Am crescut într-o casă în care respectul față de orice om indiferent de limba în care vorbește, indiferent de culoarea pielii sale, indiferent de Dumnezeu în care crede sau de averea sa era și este sacru. Cărțile și prietenii sunt averea pe care am moștenit-o de la părinții și bunicii mei. Au strâns aceste comori pentru mine și fratele meu în ani de muncă și viață cinstită, răsplătite deplin de solidaritatea și prețuirea tuturor celor care au trecut pragul casei noastre din Anton Pann, care la 1 octombrie și la 6 decembrie devine neîncăpătoare pentru toți cei care țin să își exprime respectul, afecțiunea și recunoștința față de memoria părinților mei.

Oare ar fi fost corect din partea mea să las pradă uitării tot acest imens patrimoniu, care s-a creat în lungi ani de frustrări, de spaime și dragoste, de muncă și perseverență? Tata a crezut ferm în misiunea sa de cetățean român, de evreu, de medic, de fiu al lui Marcu Cajal, de prieten al atâtor oameni valoroși, de elev al lui Șt. S. Nicolau, de păstrător al memoriei unor mari magiștri și parteneri de la Burghеле, Șt. Milcu, la Mihai Drăgănescu, Ion Coteanu, și nu în cele din urmă în misiunea sa de soț al neprețuitei lui Bibi, de părinte al lui Ștefan și al Irinei și de bunic norocos al lui Catherine.

După ce am devenit cetățean al celui mai democratic stat din lume, după ce mi-am făcut cât de bine am știut datoria de soție și mamă, am simțit nevoia spirituală să mă dedic continuării operei tatălui meu nu din orgoliu și din aroganță dorința de a sta la umbra unui arbore genealogic bogat sau de a uza de renumele tatălui meu, ci din convingerea că fiecare generație are datoria să îngrijească și să aducă la lumină pentru urmași tot ce au strâns în viața lor înaintașii. Din acest motiv am creat FNC (Fundăția Nicolae Cajal). Din acest motiv am pus în funcțiune Congresul de medicină ce poartă numele tatălui

meu, am refăcut comunicarea cu școli de medicină și instituții de cercetare unde lucrează foști studenți ai tatălui meu.

Dar pe măsură ce aceste lucruri deveneau realitate îmi dădeam seama că nu e destul așa că am început să activez sistematic și responsabil la FCER, să mă implic în diplomația culturală nu doar pe relația România - SUA sau pe relația România - Israel, ci și cu alte zone ale lumii. Se constituie astfel un imens potențial de cooperare pentru această țară și pentru partenerii săi. Una din nestematele pe care le-am moștenit de la părinții mei este imensa încredere în această țară – România - în misiunea sa în concertul European și în lumea democratică.

E greu să explic ce înseamnă acest lucru, dar știu să spun că multe evenimente din viața mea de copil, de adult au fost adevărate bătălii pentru România duse de Nicolae Cajal, patriotul român, la unele dintre acestea revenindu-mi nesperata onoare de a fi “mâna a doua” cum se spune în chirurgie.

Dacă ar fi să rememorez de pildă efortul făcut și de Academicianul Nicolae Cajal pentru a sustine intrarea României în NATO sau în Consiliul Europei cred că așa putea face un adevărat manual de management al situațiilor de urgență. Concentrat pe obiectivul său, tata construia adevărate comunități de parteneri instituționali și individuali, care puteau duce mesajul societății românești către guvernele statelor decidente, către comunități profesionale și culturale. Nimeni: familia, prietenii, cunoscuții, foștii elevi, vecinii, rudele vecinilor - nu era uitat, toți erau mobilizați și implicați în prezentarea corectă, obiectivă a realităților românești: performanțe economice, culturale, istorice și prezent, oportunități și șanse unice. 24 din 24 de ore alerga între Senat, FCER, Academie, între România, SUA, Canada, Israel, Londra, Strasbourg și la final când totul se împlinea, cu un umor greu de reprodus spunea:

“Acum eu cred că o să fie bine”

și în felul lui se bucura de victorie.

Cum? Simplu, începea să îi ajute pe cei din echipa cu care câștigase. Casa mea din Boston devenea adesea centru de comandă pentru astfel de campanii, iar eu mă simțeam privilegiată să pot sta alături de el, să vorbesc cu lideri ai lumii evreiești, cu șefi de state, cu savanți din toată lumea, cu emigranți din România, care nu-și uitaseră patria sau cu oameni care nu auziseră de această țară, care răspundeau la chemarea lui Nicolae Cajal.

De ce toate astea?

De ce NATO, de ce Consiliul Europei, de ce drepturile omului?

Astfel de întrebări, însoțite de un zâmbet sceptic i se puneau lui Nicolae Cajal și în România și în lume. Cred că aici apărea nestemata de care vorbeam.

Ascunsă într-un discurs jumătate serios, jumătate glumeț Nicolae Cajal oferea argumentația riguroasă și cinstită că:

România este o sinteză culturală între est și vest, că România este nu doar un punct de interferență între lumi înrudite și totuși diferite care au trecut printr-un război rece, care a lăsat sechele și viruși ce pot conduce la riscuri de nebănuț, că România poate fi un spațiu de negociere, de întâlnire și de pacificare.

Qui prodest?

Europei? Sigur, căci își poate asigura necesarele condiții de dezvoltare în peisajul economiei globale.

SUA? Cu certitudine căci este un nou și coerent partener în bătălia pentru securitate și democrație.

României? Da, fiindcă astfel își putea asigura nu doar stabilitatea și sistemul democratic, dar și un rol în construcția europeană și poate nu în cele din urmă statului global, care putea conta pe încă o zonă de stabilitate. Am descoperit mult din această gândire extrem de articulată, de modernă și de valoroasă pentru oameni, dar și pentru comunități, pentru generațiile viitoare cu multă uimire construită pe o imensă cultură, pe un cult al valorilor democratice. Omul mereu pasionat de minunata lume de sub lupa

microscopului, la autorul lui Eugen Ionescu, la bonomul mereu pus pe glume și autoironie, la bunul prieten al atâtor artiști mari era și un *CETĂȚEAN* conștient de nevoia de apărare consecventă a vieții democratice.

Da! Nicolae Cajal a fost și rămâne un nume de referință al comunității liderilor la nivel global, acei oameni care au contribuit în momente de maximă încordare la alegerea soluției optime.

Iată ce mă face să nu economisesc nici un efort pentru a reface în detaliu casa familiei mele, cu speranța secretă că poate acum sau mai târziu minunata mea fiică și familia ei vor petrece ceva timp în această casă, vor păstra aici spiritul Cajal, vor învăța istoria familiei și vor continua să considere și România și SUA, dar și Israelul, patrii de suflet pe care să le servească mereu cu devotament.

Mutatis mutandis cred că noi toți, cetățeni și comunități, generații după generații, ar trebui să considerăm această moștenire culturală de familie sau de comunitate, un prețios capital pentru propria existență, pentru șansele celor care ne vor urma și o valoare a patrimoniului universal pe care o putem spori, păstra sau întina.

MOȘTENIREA CAJAL este pentru mine, azi cea mai importantă sursă de energie, de idei dar și o misiune solicitantă.

IRINA CAJAL

NEASEMUITUL MEU PRIETEN

Se spune că există oameni pe care îi îndrăgești din prima clipă a întâlnirii cu ei. Oameni care te privesc în ochi și îți strâng mâna cu o franchețe ce răzbate dincolo de cuvinte, cu o bunătate care se citește în întreaga lor ființă. În viața mea am avut șansa, o șansă nesperată, de a întâlni doi asemenea oameni. Numai doi, dar apropierea de ei m-a putut împăca, într-un fel, cu întreaga umanitate.

Unul mi-a fost neuitat magistru, profesorul Emil Condurachi.

Celălalt îmi este inegalabilul, mai vârstnic, prieten – îndrăznesc să o spun - pentru că mă onorează de aproape patru decenii cu caldă sa amicitie, profesorul Nicolae Cajal. Vorbind despre el, mă aflu, mărturisesc, într-un impas cu care nu sunt obișnuit. Ce cuvinte aș putea folosi și în ce tonalitate, care să nu sune strident, care să nu frizeze neverosimilul? Pentru că, hotărât, Nicolae Cajal este un om despre care realitatea te obligă să rostești superlative.

Nu am eu competența de a vorbi despre profesorul de virusologie, dar sute de foști studenți depun mărturie că dascălul lor este minunat, că este pe atât de pasionant să-l asculți, pe cât este el însuși pasionat în cercetarea-i de o viață, pe urma unor maeștri despre care vorbește – probă de mare caracter - cu respect, ba chiar cu venerație. Dar pot să spun, pentru că știu – și o știu din ceasuri grele pentru noi toți, pentru el însuși – că Nicolae Cajal, medicul, profesorul, academicianul, senatorul, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, dar înainte de toate prietenul, a fost și a rămas omul unei imense generozități, puțin întâlnită la alți semeni, care nu pregetă să ajute pe oricine, oricând.

Îl secondează de o viață, în nobila sa îndeletnicire de om adevărat, admirabila doamnă Cajal, doamna Bibi pentru noi toți, blândă în privire, în

cuvinte, în gesturi. Casa Cajalilor de pe strada Anton Pann - pe care o cunosc de ani, din prietenia cea veche cu Irina, fiica profesorului – mi-a apărut mereu ca o citadelă a statorniciei, chiar și atunci când, în ierni nemiloase, nu foarte demult, știam că riscă să rămână solitară, într-un pustiu al demolării de ziduri și de spirite. Când marele meu prieten Nicolae Cajal ajunge la o vârstă rotundă a senectuții, eu îi voi spune că este, de fapt, mai tânăr decât noi toți. Pentru că oamenii buni și drepti ai domnia lui – atât de rari în lumea noastră grăbită și strâmbă și închisă în sine – au de partea lor nu numai un trecut demn, ci și un viitor unde îi însoțesc iubirea și recunoștința noastră.

Acad. RĂZVAN THEODORESCU

DOMNUL PROFESOR A CREAT, TOTUȘI, ANTIDOTUL

Domnul Profesor Cajal, în pofida unei admirabile vieți încărcate de realizări, glumind serios, regretă neîmplinirea visului său, de ani și ani de zile, de a crea un vaccin împotriva prostiei, lichelismului și antisemitismului. Privind antisemitismul ca pe un „strălucit” melaj de prostie, lichelism și lipsă de informare, doresc să-i relev domnului Profesor că totuși, a creat un antidot, elaborând conceptul de realsemitism, care include și larga informare a opiniei publice asupra contribuției evreilor la progresul tuturor locurilor în care au viețuit. Mai mult, prin pilda oferită de întreaga sa viață și operă, Domnul Profesor în sine este o instituție stimulatorie a înțelegerii, dragostei și respectului pentru un popor care a bucurat omenia cu asemenea valori.

Pentru a risipi, Domnul Profesor sus – amintitul - fie și în glumă - regret, reiau, în traducere, o splendidă interpretare iudaică, a trecerii noastre prin viață:

„Domnului putere I-am cerut – El mi-a dat greutate, care m-au călit. M-am rugat pentru înțelepciune – și mi-a dat probleme, pe care am învățat să le rezolv. Am dorit avansare – am primit un creier cugetător și putere trupească, pentru a putea munci. Am cerut curak și Dumnezeu mi-a dat pericole, pe care le-am învins. Am dorit să pot iubi – am primit de la Domnul oameni ajunși la necaz, pe care să-i ajut. În locul bunăvoinței milostive, am primit ocazia de a face bine. Nimic nu am primit din ce am cerut și am primit tot ce am avut nevoie. Ruga mea a fost ascultată.”

Nu știu pentru ce s-a rugat Domnul Profesor. Sunt convins că a onorat, totdeauna, imensul preț al înfăptuirilor sale, spre folosul nostru, al României, al Israelului.

Il rog pe Domnul Profesor să primească mulțumirile și recunoștința mea pentru faptul că există...

Ing. IONEL SCHLESINGER
Președintele Comunității Evreilor din Arad

NICOLAE CAJAL, AȘA CUM L-AM CUNOSCUȚ

L-am remarcat pentru prima dată la ședințele de comunicări ale Academiei. Mi-a atras atenția prin ținuta-i impunătoare, seriozitatea și vorbirea calmă și caldă, strict la obiect. Aprecierea de care se bucura, mai ales din partea generației mai tinere care, în pauze îl înconjurau, provocându-l la discuții în domeniul bolilor virale, domeniu în care era recunoscut ca un specialist de marcă. Era în anii 80, când discipolul lui Șt. S. Nicolau, bine cunoscut și peste hotare, a fost recompensat prin titlul de Membru corespondent al Academiei. Profitând de o asemenea ocazie, m-am prezentat și am intervenit în discuții pe marginea problemelor de autoimunitate.

Incepând cu anul 1990, când a devenit vicepreședintele Academiei, am profitat de fiecare ocazie ca să-i prezint preocupările și lucrările mele. Scurtele mele vizite au constituit imbold pentru continuitate.

În 1994 când a fost ales președinte al Federației Comunităților Evreiești am profitat de fiecare deplasare la București, pentru a-l saluta. Cu o asemenea ocazie, vizita fiicei sale, Irina Cajal – Marin, a prilejuit ocazia de-a o cunoaște:

„Să ți-o prezint pe fiica mea Irina”.

Disputele legate de Nicolae Paulescu, despre care am scris în mai multe ocazii, au permis clarificarea conduitei mele în urma discuțiilor purtate cu academicianul Cajal. În consecință, revista *Academica*, din septembrie 2003, alături de articolul semnat de Nicolae Cajal, a publicat și articolul meu ce pleda pentru recunoașterea meritelor lui Nicolae Paulescu în descoperirea

tratamentului diabetului zaharat, fără a fi minimalizate de derapajele politico-ideologice ale marelui savant.

Discuțiile cu privire la cercetările mele legate de diagnosticul de laborator al bolnavilor de HIV-SIDA, prezentate eronat, intens mediatizat de conducătorul medicinei Timișorene, pe atunci și Ministru al Sănătății. Ne putând lua atitudine de bun simț științific, îndemnul lui a fost: „Mută-te la Universitatea Vasile Goldiș din Arad”.

Am continuat să păstrez legătura cu marele om până în preajma trecerii lui în eternitate, în 2004.

FRANCISC SCHNEIDER

NICOLAE CAJAL și UVVG-ARAD

Ideea înființării unei instituții de învățământ superior în Arad datează din 1813 și aparține lui Dimitrie Țichindeal. Ca urmare a acestei scânteii se înființează în 1822 Școala Clericală, ca apoi în 1910 comunitatea românească să ceară insistent înființarea la Arad a unei universități românești, susținută cu tărie de Vasile Goldiș.

Dar, abia în 1948 Aradul a devenit centru universitar, prin înființarea facultății de zootehnie, desființat apoi în 1956.

Noul climat apărut după decembrie 1989, au permis ca un numeros grup de intelectuali și cărturari arădeni având în frunte pe profesorii Aurel Ardelean și Alexandru Roz, să inițieze crearea unei universități cu statut juridic și financiar autonom, care urma să poarte numele lui Vasile Goldiș. Au fost atrași de această idee și reprezentanții noilor forțe politice, instituțiile administrative locale și biserica ortodoxă.

In 3 iunie 1990 s-a obținut autorizația de funcționare pe baza decretului lege semnat de premierul Petre Roman în urma avizului Academiei Române cu semnătura vicepreședintelui NICOLAE CAJAL.

Drept urmare, în 15 octombrie 1990, UNIVERSITATEA DE VEST VASILE GOLDIȘ din ARAD a pornit la drum cu misiunea asumată de pregătire a specialiștilor cu studii superioare.

FRANCISC SCHNEIDER

OAZĂ DE LINIȘTE ÎN OCEANUL DE ZBUCIUM, FAMILIA – *OPERA MAGNA*

Despre academicianul Nicolae Cajal nu se poate vorbi decât la prezentul etern. Dincolo de ctitoriile culturale, științifice, de opera socială, există un spirit cajalian, care stăruie printre noi; o emblemă, un model. Academicianul Nicolae Cajal rămâne în memoria posterității ca eflorescență rară, azi, a unui umanism de care trebuie să avem grijă să nu dispară: oază de liniște în oceanul de zbucium în care existăm. Acest om excepțional, mare savant, creator de școală, a fost, totodată, un model de conduită umană. Opera academicianului Nicolae Cajal, binecunoscută pe plan național și internațional, prin cele 400 de lucrări – tratate și monografii – ale sale, este continuată de elevii lui, care l-au venerat și îl venerază, așa cum și el și-a venerat mentorul și profesorul său, academicianul Ștefan S. Nicolau.

Prin tot ceea ce a făcut după 1990, academicianul Nicolae Cajal a fost una din personalitățile care au contribuit la reșezarea României pe temelii democratice. Opera lui este mult mai vastă și mai profundă decât se cunoaște. O operă științifică și socială care-și așteaptă exegeții. O operă artistică care-și așteaptă istoricii literari. Și *Opera Magna* – familia Cajal în istoria comunității evreiești, a României, a relațiilor României cu Israelul, a relațiilor României cu lumea, care-și așteaptă scriitorul. Răsfoind Caietul Cultural „Cajal – 80” al revistei „Realitatea Evreiască”, găsesc exprimat în cuvinte tâlcul privirilor sale către minunata *doamnă Bibi*: „Lăsăm în urma noastră un nume pe o carte, pomi pe care i-am sădit, faptele noastre cele de neuitat. Rămân după noi, mai presus de orice, copiii pe care i-am crescut”.

„A FI CAJAL DUPĂ CAJAL”

Cu atât mai tulburătoare este asumarea de către fiica sa, dr. *Irina Cajal Marin*, a unei misiuni deloc ușoare: „a fi Cajal după Cajal”, așa cum a scris nepoata sa, a patra generație de medici în familie, la a cărei ceremonie de absolvire a facultății, în S.U.A., bunicul ei a avut bucuria să-i așeze pe umeri roba tradițională, dr. *Cathrine Cajal Marin De Ugarte*. „A fi Cajal după Cajal” - un vers din poemul pe care fiica fiicei sale l-a rostit în chip de rămas bun și datorie sacră la catafalcul lui în capela Cimitirului „Filantropia”, în fața elitelor vieții politice și intelectuale românești, în fața liderilor de mari organizații internaționale evreiești, a liderilor comunitari, în fața unei mulțimi imense de oameni, a unei mulțimi imense de flori. Tot din Caiet, ne întâmpină fotografii de epocă: tatăl său, profesorul universitar dr. *Marcu Cajal cu soția*, cunoscuți și îngrijiți de marele doctor pediatru. „Parcă văd casa, deși aveam numai ani când am fost cu părinții la el: cele câteva trepte de la intrare, salonul în care intrai fără să simți c-ai venit «la doctor», povestește mama mea, una din pacientele reputatului profesor doctor, fondatorul de „dinastie” Cajal. Dar reîntâlnesc și fotografii recente: *Oana* și dr. *Ștefan Cajal*, în locuința lor din Canada, cu o dedicație de dragoste către bunici din partea celor două nepoțele: *Stéphanie* și *Annya*, acum – a cincea generație de medici în familie. Și-o fotografie care doare: prof. univ. dr. la *Harvard Alexandru Minou Marin*, smuls prea de timpuriu din viață alături de fiica lui, *Cathrine*, de numai câțiva ani... Nu-l uit, la nunta ei, făcută la Casa Dante, din București, cum a sărutat ușor umărul miresei, îndreptându-i voalul, sub *hupa*...

UN MARE PRESTIGIU PENTRU ROMÂNIA, UN MARE PRESTIGIU PENTRU OBȘTEA NOASTRĂ

Revăd fotografiile de la aniversarea la împlinirea a 80 de ani a Profesorului, cum îi spuneam noi toți, „oamenii Federației”: la Centrul Cultural Evreiesc – cum se chema atunci – din Popa Soare, la Academia Română, la Institutul de Virusologie „Ștefan Nicolau”, condus de Profesor zeci de ani, în casa părintească din Anton Pann... Mă opresc asupra numărului festiv, consacrat acestei aniversări de revista noastră. Spicuiesc frânturi de gând scris ale secretarului general și, după intrarea în posteritate a Profesorului, președinte interimar al Federației Comunităților Evreiești din România, av. *Iulian Sorin*, coechipierul său la conducerea Federației: „Chiar și atunci când este angrenat într-o discuție – se află într-o ședință de Comitet Director - dacă primește o solicitare telefonică în probleme de sănătate, nu refuză, nu amână. Întrerupe ședința sau convorbirea și rezolvă necazul omului. Această bunătate de sens unic nu se adresează numai unei categorii de solicitanți, nu are în vedere oportunități și circumstanțe, ci este parte integrantă din conduită. [...] Am avut deseori prilejul să-i fiu alături când însoțea diferite delegații la întâlnirile cu președinți ai României, ai Senatului, ai Camerei Deputaților, cu prim-miniștri și miniștri de externe. De fiecare dată s-a reliefat deosebita considerație de care s-a bucurat [...] Membrii delegațiilor remarcău cu admirație degajarea cu care știe să abordeze orice problemă, rămâneau surprinși de aceste raporturi atât de apropiate, de naturale. Cred că este ceea ce a făcut, printre altele, să fie numit, în martie 1997, ambasador al României cu însărcinări speciale. [...] În locul unor polemici lipsite de finalitate [față de antisemiți, de negaționiștii Holocaustului – n.n.], a exprimat cu mult tact, cu rară destoinicie, cu excepționale rezultate, principiul realsemitismului, prin

tipărirea la Editura *Hasefer*, a numeroase cărți de cultură și educație iudaică, prin informarea corectă a opiniei publice asupra vieții comunitare și culturale din țară și străinătate în paginile *Realității Evreiești* [...] Sigur că despre o asemenea complexă personalitate, cu activități pe multiple planuri, fie că-i vorba de Federația noastră, ale cărei relații cu organizațiile evreiești internaționale cunosc, grație considerației de care se bucură, o semnificativă amploare, de Fundația *Elias*, de Forumul B'nai B'rith, unde este, la fiecare, președinte, de numeroasele activități în cadrul Academiei, unde, pe lângă alte obligații, este și președintele Secției Medicale, ca și director onorific al Centrului European pentru Comunicare Socială și Relații Interetnice, expert al Organizației Mondiale a Sănătății încă din 1966, se pot spune încă foarte multe lucruri. Mă gândesc la imensul prestigiu câștigat în lumea științei românești și internaționale, la faptul că a primit de cinci ori titlul de Doctor Honoris Causa, că este membru al Societății Regale de Medicină din Londra, al Societății Internaționale de Medicină Comparată, al Societății Franceze de Microbiologie, al Academiei de Științe din New York ș.a.”

Recitesc confesiuni ale Marelui Rabin *Menachem Hacohen*: „Cărturari sunt mulți, dar puțini sunt structurați astfel. [...] Eu, personal, nu știu dacă aș fi acceptat să fiu îndrumătorul spiritual [al obștii evreiești din România – n.n.], dacă acad. Nicolae Cajal n-ar fi fost președintele ei. [...] În preajma Domniei Sale nu poți să te porți decât asemenea unui gentleman și orice discuție devine una de ținută intelectuală. [...] Umorul său foarte fin ridică orice convorbire pe o treaptă mai înaltă. Cuvintele Domniei Sale au un efect liniștitor asupra interlocutorului. Chiar și o mustrare, atunci când e nevoie să-o faci, este primită mai ușor, fiindcă știe să aleagă cuvinte care nu sunt dure. [...] A primit o misiune grea – aceea de lider al Federației – într-un moment istoric general de mare dificultate și în care obștea devenea din ce în ce mai mică. Cu atât mai de preț este ceea ce a reușit să realizeze academicianul Nicolae Cajal: să o ridice – prin personalitatea Domniei Sale – la înalte cote de

prestigiu în lumea evreiască și în societatea românească, deopotrivă”. „*Joint*-ul l-a cunoscut și respectat pe acad. Nicolae Cajal încă înainte de a deveni director al Serviciilor medicale ale F.C.E.R., în 1977”, scria directorul *Joint*, de atunci, pentru România, dr. *Zvi Feine*: „De-a lungul timpului, aprecierea dovedită o dată în plus în parteneriatul *Joint* – F.C.E.R. privind buna funcționare a căminelor de bătrâni, a clinicilor, judicioasă distribuire a medicamentelor a devenit din ce în ce mai adâncă. Academicianul Nicolae Cajal a conferit acestor servicii contururi mult mai propice, adaptate vârstnicilor asistați din România. Aceste programe medicale nu numai că au venit în întâmpinarea necesităților celor suferinzi, dar au generat un mare credit pentru întreaga comunitate evreiască din țară”. Și – o mărturisire emoționantă din partea primului președinte de onoare al Forumului B’nai B’rith „Dr. Moses Rosen” din România, ing. *Siegfried Schieber*: „Eram de față la Convenția B’nai B’rith International din august '98, când Tommy Baer, președintele în exercițiu, la acea dată, al Organizației, vorbind despre reactivarea Forumului în România, după 50 de ani de la desființare, reliefa, referindu-se la momentul alegerii în funcția de președinte a domnului academician, însemnătatea acestui *Goldene Keit* în plasma afectiv-intelectuală iudaică: «Încerc multe amintiri emoționante, pe care nu le voi uita niciodată. Una din ele este despre profesorul Nicolae Cajal, care a avut lacrimi în ochi când l-am ales președinte al nou înființatului Forum B’nai B’rith din București, pentru că tatăl lui a fost ultimul președinte al B’nai B’rith-ului din România, când naziștii l-au interzis activitatea». L-au omagiat atunci personalități la vârf ale vieții politice, academice, artistice din România și Israel, din diverse părți ale lumii, lideri comunitari din Federație și din țară.

PROFESORUL DESPRE EL ÎNSUȘI

Recitesc fragmente din propriile scrieri ale acestui mare savant și terapeut social care visa să creeze „un vaccin împotriva prostiei, lichelismului și antisemitismului”; medalioane consacrate înaintașilor Jacques Menachem Elias, dr. Wilhelm Filderman, Șef Rabin dr. Moses Rosen, Șef Rabinului dr. Alexandru Șafran, acad. prof. dr. Arthur Kreindler, Marcel Mihalovici, Mihail Sebastian, Beniamin Fundoianu, Anatol Vieru ș.a. Profesorul era înzestrat, cum afirmam mai sus, cu o vocație de dramaturg neexplorată în suficientă măsură, ceea ce reiese din piesa de teatru „Alogi 14 și virusurile”, „o farsă inteligentă și amuzantă, care parodiază mecanismele și limbajul teatrului absurdului, în stilul compatriotului nostru Eugène Ionesco”, observa președintele, de atunci, al Academiei Române, acad. *Eugen Simion*. Piesa a servit drept scenariu pentru un film de mare succes.

„Mi-am respectat și iubit maestrul, colegii, prietenii, colaboratorii, pe cei cu care am lucrat la Catedra de Virusologie – din 1945, la Institut – de la înființare, la Academia Română, la Fundația *Elias*, la Academia de Medicină, la Federația Comunităților Evreiești din România și în alte locuri”, desprind una din frazele de mulțumire ale academicianului Nicolae Cajal la aniversarea de atunci. Fraza sintetiza, cu marea-i modestie, o viață de om dedicată facerii de bine pentru România, pentru comunitatea evreiască căreia i-a aparținut, pentru umanitate în genere.

„IMBOLD DE VIAȚĂ PENTRU CEI CARE RĂMÂN”

Iată de ce, acum, la opt ani de la intrarea sa în posteritate, simțim oricare dintre noi, cei care i-am fost aproape, cât adevăr există în cuvintele Marelui Rabin, Menachem Hacoen, rostite în dimineața înmormântării, în fața unei uriașe mulțimi adunate în jurul sicriului depus la Templul Coral:

„De se întâmpla vreodată că cineva ne întreba: cine este mai mare între voi?, cu mândrie ne ridicam capetele, cu zâmbet și cu ochii spre Cer și răspundeam: Profesorul Nicolae Cajal. [...] Sunt oameni care, atunci când ne părăsesc intră în casa mormintelor. Sunt oameni care pleacă dintr-o lume în cealaltă. Dar sunt cei mari, neasemuiți care, atunci când ne părăsesc, intră în casa vieții veșnice, pentru că viața lor este, de fapt, imbold de viață pentru cei care rămân”.

IULIA DELEANU

CONTRIBUȚIA ACADEMICIANULUI NICOLAE CAJAL LA CONSTRUCȚIA EUROPEI UNITE

Am avut șansa ca peste 15 ani să lucrez în instituții în care academicianul Nicolae Cajal a îndeplinit funcții de conducere, responsabilități importante. Acești ani au însemnat pentru mine o adevărată școală de gândire, de management în domeniul științific, de auto-perfecționare profesională, de asumare a condiției de cetățean. Una din marile lecții pe care am primit-o timp de 15 ani a fost militantismul consecvent pentru apărarea șansei intrării României în spațiul Europei democratice.

Fie că vorbim de lupta pentru promovarea Academiei Române și pentru înțelegerea rolului acestei instituții în istoria modernă și contemporană a societății noastre, fie că a fost vorba de promovarea culturii și științei românești în spațiul academic mondial pentru a permite institutelor și cercetătorilor să intre în competiția pentru excelență. Asta a însemnat zile, săptămâni, luni de dezbateri și de analize și de investigații. Cunoscut drept cel mai bun mediator nu doar în spațiul academic, ci și în spațiul public românesc, înarmat cu toată energia și toată înțelepciunea sa academicianul Nicolae Cajal a fost adesea cel care a oprit crize, a găsit soluții, a negociat cu oficiali străini, a girat statul și autoritățile române în momente istorice care au însemnat importante răscruci de istorie.

Astăzi, noi cei care trăim în România ne bucurăm de statutul de cetățeni europeni și datorită efortului depus de academicianul Nicolae Cajal atunci când a combătut în SUA, în Israel, în Europa ipoteza că România este o țară de vocație antisemită. Dar în ce a constatat această contribuție, vor putea întreba unii?

Capabil să accepte pe celălalt, să îl asculte și să vadă o soluție de compromis, Profesorul era tot mai des chemat ca arbitru și în domeniul sănătății, vezi criza meningitei din 1996, fie în cadrul echipei de conducere a AR, fie între FCER și grupuri ostile din scena publică. Nu doar era omul care aducea pacea sau măcar o necesară pauză de gândire, ci era cel care se ocupa de ”răniți”, dar în același timp cu diplomatie și răbdare forma cadrul următorului pas de negociere. Aceste lucruri i-au adus mulți prieteni, multă încredere, mult respect și un capital de sprijin pe care mai târziu l-a valorificat în folosul Academiei Române, institutelor, în folosul țării și nu în cele din urmă al dragii sale comunități evreiesti. Am putea vorbi de o tehnologie de comunicare, dar e mai mult decât atât, e vorba de un management pe cât de rafinat pe atât de productiv și de bine împachetat într-un *good will* care îl solicita chiar fizic. În multe zile uita să mănânce, uita să se odihnească și refuza orice întrerupere a activității sale pentru a nu-și rata obiectivele.

REZULTATELE – o imensă comunitate de interlocutori, de posibili parteneri care au avut o sursă de a afla adevărul, de a interacționa cu oamenii competenți din România, un mare număr de proiecte de bună calitate funcționale pe termen lung, promovarea unor tineri foarte instruiți în funcții de decizie, astăzi importanți oficiali, oameni publici etc.

De aceste rezultate au profitat nu doar cei în cauză, ci întreaga societate românească, spațiul european chiar pentru că România devenea un furnizor de stabilitate, un participant bine pregătit la procesele europene.

Aș mai vrea să mai menționez o importantă componentă și anume: excepționala contribuție a Profesorului Nicolae Cajal la dezvoltarea unui climat interetnic în România și în Europa, care să susțină diversitatea, dar și stabilitatea și securitatea democratică.

Nu numai crearea, la Academia Română, a unui centru de cercetare pe tema diversității, ci și crearea unei ample platforme internaționale privind cooperarea dintre administrație, comunități locale și comunități entice, dar și

instituții culturale pentru a dezvolta pe de o parte identitatea culturală a minorităților și pe de altă parte disponibilitatea pentru alteritate, pentru comunicare interculturală. Era un pionierat, era un moment de criză și o lipsă importantă de cooperare, de experiență în guvernarea diversității. Am putut vedea arta cu care Profesorul Cajal a îmbinat diplomația culturală, asumarea diversității ca abordare a guvernării regionale, locale, a dezvoltării de noi instituții și de noi soluții de promovare a dialogului intercultural. Era momentul în care Europa, în ansamblul său, trebuia să administreze nu doar reîntregirea sa ca spațiu cultural, ci și dezvoltarea unui nou sistem de gestionare, pe de o parte a patrimoniului cultural, iar pe de altă parte a riscurilor și crizelor ce puteau să apară.

Astfel au început să fie create instanțe de dezbatere civică, instanțe regionale și europene, programe de informare și instruire ale funcționarilor publici, ale liderilor comunitari, chiar ale administrației centrale și oamenilor politici.

Au fost identificate strategii de reducere a prejudecăților, de combatere a stereotipiilor negative, au fost inițiate activități pentru crearea de noi mecanisme care să favorizeze dialogul intercultural, să creeze o nouă abordare a impactului diversității asupra evoluției sociale.

Un singur exemplu: în parteneriat cu Guvernul României a fost organizat de către Centrul European de Studii Etnice al Academiei Române un curs pentru experți în Relații Inter-Etnice și Comunicare Socială. Cursul a beneficiat de contribuții ale reprezentanților minorităților din România, de contribuții ale membrilor Academiei Române, de prezența și contribuțiile unor experți ai Consiliului Europei și de sprijinul Secretarului General al CE. De asemenea au susținut conferințe specialiști din SUA, Serbia, Bulgaria, Germania și Israel.

Cursul a pregătit peste 30 de experți în domeniul managementului cultural, securității democratice, comunicării mass-media, administrației

centrale și gestionării crizelor. Desigur această activitate merită un studiu care pune în evidență un interesant proces de modernizare a guvernanței în interiorul Casei Europene și poate nu în cele din urmă de administrare integrată a marilor provocări create de o lume aflată sub presiunea consolidării pieței globale și a tehnologiilor avansate.

Iată încă o dimensiune a personalității Profesorului Nicolae Cajal, capacitatea imensă de a accepta și de a-și asuma noul, de a participa la mari eforturi de interes pentru comunitatea internațională. Spirit etern tânăr, cu vocația solidarității și a inovării, cu talentul de a crește noi generații și cu o înaltă responsabilitate de tip managerial și civic, acesta ar putea fi portretul pe care la final l-am descoperit, al Profesorului Cajal - omul de știință, cetățeanul și conducătorul de echipă de expediții în VIITOR.

CARMEN DUMITRIU

NICOLAE CAJAL, SAVANTUL ȘI OMUL CETĂȚII

În primul rând, doresc să salut, cu bucurie, realizarea acestui volum omagial, dedicat evreului născut și trăitor pe aceste meleaguri, atașat, în gând și faptă, binelui general, în România, în Israel și în lume.

Este știut, pentru foarte multă lume din țară și din străinătate, că Dr. Nicolae Cajal a fost, mai întâi de toate, un savant dedicat cercetărilor în domeniul virusologiei, menite să conducă la îmbunătățirea stării de sănătate a populației.

Cercetările domniei sale au fost încununuate, în decursul timpului, de multiple succese, astfel încât Nicolae Cajal a devenit un nume de renume. Nu este menirea mea să fac mai multe referințe privind activitatea sa științifică, în domeniul atât de specializat al profesiei sale.

În schimb, cred că mă pot referi la alte laturi ale activității acestei mari personalități. Desigur, este demn de toată lauda faptul că munca sa științifică s-a aflat într-o permanentă simbioză cu activitatea didactică universitară. Din multiple convorbiri avute cu foștii săi studenți, am aflat despre dăruirea sa de dascăl, chiar dacă materiile predate nu erau de cea mai mare atractivitate directă pentru viitorii medici.

Este de notorietate publică faptul că o temă, aparent aridă, devine în mâna unui maestru al catedrei o disciplină universitară, audiată cu interes și în mare parte intrată în bagajul de cunoștințe al viitorului profesionist.

Problema care se pune însă în cazul dr. Nicolae Cajal se poate formula în felul următor: poate omul de știință, care are ca principal instrument de studiu microscopul, să se implice și în viața socială, culturală, politică? Răspunsul meu, în acest caz, este unul cert. Dr. Nicolae Cajal a fost în permanență un autentic **OM al CETĂȚII**, îndeplinind multiple misiuni în societatea civilă, științifică și laică din România.

Ca atare, mă voi referi, extrem de succint, la implicarea sa directă, timp de peste un deceniu, în activitatea de conducere a Federației Comunităților Evreiești din România. Consider, în acest sens, că n-am greșit atunci când, la sesiunea omagială “Cajal 90”, organizată de Academia Română – Institutul de Virusologie “Ștefan Nicolau” și Fundația Nicolae Cajal, am exprimat opinia, potrivit căreia “Profesorul a inventat a 614-a poruncă în religia mozaică : deschiderea evreilor spre lumea exterioară”.

În esență, aș dori să pun în evidență faptul că în perioada când a exercitat funcția de Președinte al FCER, Prof. Nicolae Cajal, devenind și Membru al Academiei Române, a acționat pentru:

Dinamizarea activității cultural-etnice a populației evreiești din România;

Stabilirea de raporturi cordiale cu organisme de stat și ale societății civile, cu foruri evreiești internaționale, cu liderii ai vieții politice din țară;

Crearea și promovarea conceptului de real-semitism, prin mecanisme social-culturale ale unei bune conviețuiri interetnice și interconfesionale, cu rezultate benefice în privința contribuției evreilor din România la cultură și civilizație.

Așa cum adeseori se spune că stilul este Omul, în cazul academicianului Nicolae Cajal putem vorbi de un adevărat stil Cajal, concentrat în câteva trăsături cum sunt dorința de dialog, bunăvoință fără margini, deschidere umană totală. Și, în plus, întotdeauna dispus pentru a vedea optimist viața și derularea ei, fără a uita însă nota de umor, întotdeauna

prezentă. Nu pot să nu invoc și puternicele simțăminte de solidaritate umană, intervenind, poate chiar singular, în momente grele de viață ale unor confrăți sau oameni simpli.

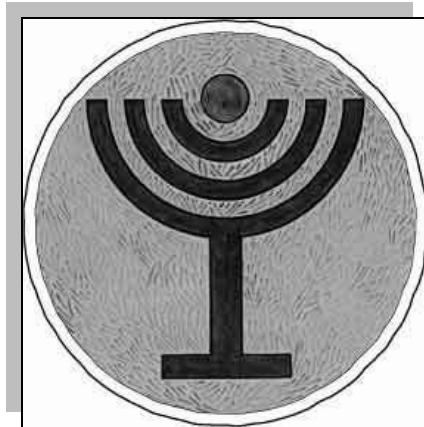
Închei aici scurta mea evocare a celui care a fost academicianul Nicolae Cajal: Savantul și Omul Cetății.

Dr. AUREL VAINER

Președinte al Federației Comunităților Evreiești din România

Deputat în Parlamentul României

STUDII IUDAICE

NEGUSTORI EVREI ÎN TRANSILVANIA ÎN EVUL MEDIU ÎNTRE TOLERANȚĂ ȘI DISCRIMINARE

SORIN BULBOACĂ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Legislația timpurie a regilor arpadieni confirmă prezența evreilor în Regatul Ungariei, prin reglementările adoptate în timpul regilor Ladislau cel Sfânt, Coloman Cărturarul și Andrei al II-lea privind căsătoriile mixte, utilizarea forței de muncă nenevriești de către evrei, regimul împrumuturilor, zălogirilor și al operațiunilor de vânzare-cumpărare, dreptul de locuire al evreilor, statutul lor juridic, accesul la funcțiile publice. În contextul violențelor și pogromurilor antisemite din Europa de Vest și Centrală, care au însoțit prima cruciadă (1095-1099), regele Coloman Cărturarul intervine pentru a stopa astfel de acte pe teritoriul regatului său.¹

La 13 decembrie 1251, regele Ungariei, Bela al IV-lea, a acordat un privilegiu evreilor, care reglementează amănunțit statutul, drepturile și obligațiile lor. Cele 31 de puncte ale documentului regal asigură pentru evrei securitatea vieții, integritatea averii și persoanei lor, prevăzând pedepse aspre în caz de crimă, vătămare corporală, viol, răpirea copiilor evrei, încălcarea drepturilor de proprietate, abuzuri ale vameșilor la adresa negustorilor evrei. Evreilor li se garantează libertatea circulației în întreaga țară, accesul la proprietatea imobiliară, liberul exercițiu al cultului mozaic. Regele a

¹ Ladislau Gyemant, *Evreii din Transilvania până în secolul al XVIII-lea*, în vol. **Studii de istorie medievală și premodernă**, îngrijit de Avram Andea, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca, 2003, p. 432.

reglementat în detaliu raporturile dintre cămătarii evrei și creștini în cazurile de împrumut și zălogire. În privința statutului juridic, evreii sunt subordonați direct regelui, fiind scoși de sub autoritatea juzilor orășenești.¹

În pofida presiunilor papalității, care solicită în mai multe rânduri, în a doua jumătate a veacului al XIII-lea, anularea privilegiilor acordate evreilor și introducerea unui semn distinctiv pentru aceștia, simultan cu excluderea de la proprietate și interzicerea accesului la funcțiile publice, regii arpadieni au confirmat în repetate rânduri privilegiile acordate în 1251.²

Prezența evreilor în spațiul Transilvaniei voievodale este atestată încă din veacul al XIII-lea, când izvoarele menționează negustori evrei implicați în comerțul cu sare pe râul Mureș, în apropierea Aradului.³

Dinastia Angevină promovează în secolul al XIV-lea o politică ostilă categoric evreilor, fiind expulzați din Ungaria și Transilvania. Regele Carol Robert de Anjou (1308-1342) a desființat darea numită *lucrum camerae*, privându-i pe negustorii și cămătarii evrei de o importantă sursă de venit.

În jurul anului 1360, regele Ludovic cel Mare confiscându-le toate bunurile imobiliare și anulând dobânzile la împrumuturile acordate de cămătarii evrei. În 1365 evreii sunt reprimiți în țară, dar nu se mai bucură de privilegiile acordate de regii arpadieni.⁴ În august 1363, Pavel, evreul din Săuca, s-a îndatorat să-i dea satisfacție lui Ioan, fiul lui Peteu de Santău (din comitatul Solnoc), pentru porcii ce i-au fost uciși, dar n-a plătit cei 4 florini datorați.⁵

Privilegiile negustorilor evrei au fost reconfirmate în două rânduri (1405 și 1436) de către regele Sigismund de Luxembourg, care completează

¹ *Ibidem*, pp. 432-433.

² ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, volum întocmit de Victor Eskenasy, I, București, 1986, pp. 6-9, doc. 5.

³ Sándor Márki, *Arad vármegye és Arad szabad Királyi város története*, I, Arad, 1892, p. 482.

⁴ Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 433.

⁵ *** *Documenta Romaniae Historica*, Seria C, vol. XII, sub redacția acad. Ștefan Pascu, Editura Academiei, București, 1985, p. 160, doc. 180 (din 7 august 1363)

prevederile anterioare printr-o reglementare a nivelului dobânzilor, asigurând egalitatea dintre evrei și creștini în privința regimului fiscal. Un act al regelui Sigismund de Luxembourg din 1421 menționează doi locuitori din Cenad îndatorați cămătarului evreu Mwsel din Buda.¹

După anul 1436, devine o practică reconfirmarea privilegiilor evreilor, la fiecare nouă domnie, în pofida adversității unor prelați ai bisericii catolice, ca Ioan de Capistrano, la mijlocul veacului al XV-lea.²

Regele Ungariei, Matia Corvin (1458-1490), adoptă o politică ambivalentă față de negustorii și comunitatea evreiască din Ungaria și Transilvania. La începutul domniei, în anii 1458 și 1464, regele Matia reconfirmă privilegiile negustorilor evrei și utilizează în serviciul său, în diplomație, în administrarea veniturilor, o serie de dregători evrei, cărora însă le impune **condiția prealabilă a botezării în ritul catolic**. Pentru a stimula botezarea evreilor, regele îi scutește pe evreii creștinați de orice obligații contractuale asumate înainte de acest act. Pentru că rezultatele au fost modeste și un foarte mic număr de evrei au renunțat la religia lor, Matia Corvin a interzis accesul evreilor la proprietatea imobiliară prin zălogire și inaugurează practica injustă a anulării dobânzilor și chiar a împrumuturilor datorate de creștini cămătarilor și negustorilor evrei.³

Regii succesori ai Ungariei, Vladislav al II-lea (1490-1516) și Ludovic al II-lea (1516-1526), deși reînnoiesc privilegiile evreilor, impun negustorilor evrei împrumuturi forțate și dări extraordinare, fapt care se repercutează negativ asupra situației lor economice.⁴

În anul 1499, un document relatează despre un proces între orașul Sibiu și negustorul Izrael din Polonia.⁵ În anul 1512, negustorul evreu Solomon din

¹ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, p. 12, doc. 12.

² ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, p. 9.

³ Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 433.

⁴ *Ibidem*, pp. 433-434.

⁵ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, p. 18, doc. 18.

Lvov (Polonia) solicită intervenția Magistratului din Brașov pentru reglementarea unor datorii contractate de tatăl său.¹ În anul 1523, Fabian Blănarul din orașul Cluj își zălogește casa pentru un împrumut de 200 de florini acordat de vistiernicul evreu Emericus Fortunatus din Buda.²

În anul 1492, regele Ungariei, Vladislav al II-lea dispune magistratelor orașenești din Sibiu și Brașov judecarea proceselor dintre negustorii evrei și creștini în problema unor datorii și împrumuturi.³ În anul 1535, un locuitor al Țării Românești – Lepcea – dependent de domnitorul Radu Paisie (1535-1545) are o datorie la negustorul evreu Gheorghe din Sibiu, încă din timpul lui Neagoe Basarab.⁴

Negustorii evrei au pătruns și s-au statornicit în Transilvania, chiar în ciuda dispozițiilor din anul 1526, care îi alungau din Ardeal. Sunt menționați în documentele epocii, negustorii evrei Moise din Brașov (1549) și Abraham din Sibiu (1579).⁵

Dieta din anul 1578 îi menționează pe evrei pe teritoriul intracarpatic, din 1591 fiind așezați în mod stabil, cu judecători proprii, la Alba Iulia. Le era îngăduit doar comerțul cu Ungaria, din cauza dreptului de antreprozit al orașelor săsești.⁶

Ca stăpân al Transilvaniei (1599-1600), Mihai Viteazul a avut o atitudine oscilantă față de evrei, având instrucțiunile împăratului Rudolf al II-lea de a persecuta pe evrei, dar în septembrie 1600, în perioada confruntării cu nobilimea revoltată din Ardeal și cu George Basta, evreii din Cluj sunt de

¹ *Ibidem*, p. 19, doc. 20.

² *Ibidem*, pp. 23-24, doc. 27.

³ *Ibidem*, pp. 25-26, doc. 30.

⁴ *Ibidem*, p. 26, doc. 31.

⁵ Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 435.

⁶ Florina Ciure, *Contribuția negustorilor străini din Transilvania la dezvoltarea comerțului exterior al Țărilor Române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în vol. Cristian Luca (editor), **Negustorimea din Țările Române, între Societas Mercatorum și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII**, Galați University Press, 2009, p. 36.

partea marelui domn unificator, căzând victimă dușmanilor săi, după înfrângerea de la Mirăslău (18 septembrie 1600).¹

În prima parte a veacului al XVII-lea, negustorii evrei apar ca intermediari în relațiile comerciale ale principatului cu Imperiul Otoman.² În timpul domniei principelui Gabriel Bethlen (1613-1629), producția de mercur transilvăneană este valorificată la Istanbul prin intermediul unor negustori evrei, suma obținută fiind destinată pentru plata obligațiilor Transilvaniei față de Poarta Otomană.³

În anul 1623, evreii obțineau de la principele Gabriel Bethlen dreptul de a-și stabili domiciliul în Ardeal, precum și libertate deplină în practicarea cultului mozaic, în practicarea neîngrădită a comerțului, privilegiu confirmat în 28 aprilie 1627 de dieta Transilvaniei, dar fără a prejudicia privilegiile existente ale orașelor și târgurilor libere.⁴ În emiterea privilegiului a avut un rol medicul evreu Abraham Sassa din Constantinopol, pe care i l-a recomandat, probabil, Toma Borsos, solul de la Poartă al principelui, tot el este recomandat și cancelarului Simon Pechi. Principele căutând alinare la medici, el suferind de hidropizie. Gabriel Bethlen a desemnat Alba Iulia ca loc de stabilire pentru evrei. Orașul juca un rol comercial important în viața economică a Transilvaniei. Evreii de origine spaniolă (sefarzi) nou-veniți, ai căror strămoși au fost expulzați de Ferdinand Catolicul în 1492 din Spania și dintre care o parte și-a găsit refugiu în Imperiul Otoman, s-au declarat dispuși să se așeze la Alba Iulia.⁵

Negustorii evrei de origine spaniolă chemați de Gabriel Bethlen și-au organizat propria „Companie”, la fel cu „Comaniile” săsești, armene și

¹ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, pp. 58-72, doc. 89,92 și 96.

² Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 436.

³ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, pp. 77-77, doc. 101.

⁴ *Ibidem*, pp. 89-91, doc. 101.

⁵ Moshe Carmily – Weibenger, *Istoria evreilor din Transilvania (1623 – 1944)*, București, 1994, pp. 49-52.

grecești. Privilegiul emis de principe le circumscrie precis drepturile și poziția, aceste privilegii sunt cuprinse în următoarele articole:

1. „Vor primi un loc de așezare și de practicare a comerțului, protejat de noi și de împuterniciții locuitori.
2. Li se permite să facă comerț în mod liber și să aducă în țară diferite mărfuri de la Constantinopol; să umble liber din sat în sat și să poată pleca din țara noastră după împrejurări.
3. Se instituie un bărbat nobil, cunoscător de drept, împuternicit să le apere și promoveze interesele, dacă anumite conflicte ivite în mijlocul lor ar cere acest lucru. Acesta să vegheze cu grijă ca nu cumva, pe față sau în taină, să uneltească împotriva Majestății Noastre, a statutului sau a puterii noastre.
4. Pentru a trăi mai fără griji, să plătească tot atâta dare ca înainte, din orice țară ar fi venit, și să se bucure de aceeași imunitate ca și anabapțiștii, dar să nu înșele pe nimeni dintre locuitorii țării și să nu încalce dreptul public.
5. Vor avea libertatea credinței și își vor putea practica religia după obiceiurile lor rituale, fără a-i tulbura pe alții.
6. Dacă evrei din sate creștine, din Spania sau alte locuri, ar dori să se refugieze în țara noastră și aici să adopte religia altora (adică să se împărtășească de libertatea religioasă a locuitorilor de aici), le promitem că acest lucru le va sta în putință și vor beneficia de aceleași privilegii.
7. Pentru a nu suferi vreo vătămare, li se îngăduie să poarte haine creștine, fără a adopta sau a purta un semn distinctiv umilitor.
8. Au dreptul să scoată bani din țară, dar să țină seama de interesele acesteia.
9. Dacă (Dumnezeu cel atotputernic să ne ferească) soarta țării noastre s-ar înrăutăți în vreun fel și am fi nevoiți să fugim de

aici, ei vor avea dreptul ca în termen de un an să-și vândă bunurile sau să și le ducă într-un loc mai sigur.

10. În cazul în care cineva dintre ei săvârșește o faptă rea, vinovatul va fi urmărit și pedepsit conform legii, dar ceilalți să nu fie anchetați și prizoniți.
11. Medicul lor are drept de liberă circulație în provinciile noastre, oricând le poate părăsi și se poate întoarce în ele.

Acestea sunt privilegiile pe care am dispus să li se acorde, să se respecte și să se aducă la îndeplinire cu bună credință pentru oamenii de religie evreiască amintiți mai sus, asigurându-i că aceste favoruri le vom respecta cu milostivire, fiecare în parte și toate la un loc, le vom asigura și le vom efectua în practică precum le-am acordat, stând dovadă puterea și mărturia acestui act al nostru.

Dat în orașul de reședință Cluj, în ziua 18 a lunii iunie din anul 1623". (Din transcriptul autentic al capitolului din Alba Iulia din anul 1734, a cărui copie se află în colecția lui Ladislau Hilibi Gal, *Chartophylal*, tom XIV).¹

Este evidențiată intervenția medicului Abraham Sassa din Constantinopol. Evreii pot circula liber în țară și nu se pun piedici nici călătoriilor în străinătate. Pot lua parte la dezvoltarea comerțului intern și extern al principatului. Sarcinile lor fiscale nu vor fi mai mari decât anterior. Au drepturi egale cu anabapțiștii. Li se asigură liberul exercițiu al religiei. Dacă vin din state creștine unde eventual au fost siliți să-și părăsească credința, în Transilvania pot reveni la religia lor inițială sau pot opta pentru o altă confesiune creștină.

În fruntea comunității va sta un jude al evreilor, care să decidă în problemele lor litigioase. Gabriel Bethlen subliniază răspunderea lor individuală. Pentru o infracțiune comisă de un evreu să nu fie acuzată întreaga

¹ *Ibidem*, pp. 53 - 61.

comunitate, precum s-a obișnuit în general în decursul istorie evreilor. Privilegiul îi scutește de purtarea hainelor și însemnelor distinctive umilitoare. Nu li se interzice purtarea hainelor obișnuite la creștini. Întrucât majoritatea orașelor țării, precum și nobilimea le-au refuzat dreptul de cetățenie pe teritoriul lor, așezarea lor stabilă, inclusiv a negustorilor evrei, s-a limitat la Alba Iulia, capitala principatului. De aici făceau comerț cu vite și materii prime sau negociau pietre prețioase, pe care le procurau de la Constantinopol, îndeosebi până la sfârșitul veacului al XVII-lea, când activitatea lor comercială avea să se diversifice.¹ Deși amendate de acte ulterioare, privilegiul acordat de principele Gabriel Bethlen a creat un statut favorabil evreilor din Transilvania.

Evreii aflați în Transilvania, printre care și cei din Alba Iulia, au luat parte activă în viața comercială. Este suficient să aruncăm o privire asupra regulamentului prețurilor emis de Gabriel Bethlen în 24 octombrie 1627 pentru a dobândi o imagine asupra mărfurilor importate de evrei din străinătate și asupra prețului acestora.²

Găsim acolo mătase, piele, pânză, nasturi, covoare, garnituri turcești, bumbac alb și albastru, scări și curele, hârtie, un „frumos harnașament complet cu aramă”. „Registrul cumpărăturilor lui Gabriel Bethlen din anii 1615-1627”, păstrat în Colecția de manuscrise a bibliotecii naționale Szechenyi din Budapesta, indică și numele cumpărătorului și sursa mărfii. Sunt aduse mărfuri de la Constantinopol, Veneția, Viena, Cracovia. Se importă trăsuri, unelte, alimente, mirodenii, vase de cositor englezești, cristaluri, oglinzi, tablouri, bijuterii scumpe, instrumente muzicale. Însuși Gabriel Bethlen se află în relații comerciale cu negustori din Constantinopol, printre care și evrei. Vinde o mare cantitate de mercur acestora. De la un evreu din Kosice cumpără atlas, iar prin intermediul unei evreice pene pentru coif. Evreii au devenit concurenți serioși

¹ Victor Jinga, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, ediția a II-a, Brașov, 1995, p. 189.

² Moshe Carmily – Weibenger, *Istoria evreilor din Transilvania (1623 – 1944)*, pp. 62-63.

pentru sașii, grecii și armenii din Transilvania care se străduiau săi înlătore din comerțul intern și extern.¹

Conflictele și concurențele de această natură nu lipsesc din nici un oraș mai mare, nu numai din Alba Iulia. În orașe se concentrează viața economică, industria meșteșugărească. Pornește lupta pentru piață între diferite „Landmannschaft”-uri, grupuri constituite pe temeiul originii, între nobili, orășeni și biserică. Sunt introduse restricții, se adoptă dispoziții, regulamente, cu ajutorul cărora cei mai puternici să-și asigure o poziție avantajoasă. Cât timp a trăit Gabriel Bethlen, negustorii evrei, conform privilegiului, nu au avut parte de mari neajunsuri.

Rezoluția dietei din Alba Iulia, din anul 1650, impune însă tuturor evreilor, sub pedeapsa de 200 florini, purtarea exclusivă a hainelor evreiești.²

Totuși, în Banat, la Cransebeș, s-au stabilit câțiva negustori evrei în adoua jumătate a veacului al XVI-lea, unii deținând chiar o casă sau măcar își plăteau contribuțiile fiscale ori îndeplineau slujbe în folosul obștii orașului Caransebeș. Sunt pomeniți în Caransebeș negustori evrei cu numele de Abraham.³

Prin **Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei** (1653), evreilor li s-a permis să facă comerț liber în Ardeal și să locuiască în Alba Iulia (dar în calitate de jeleri, fără a beneficia de drepturile orășenești și de accesul la dobândirea proprietății imobiliare), dar fără a primejdui privilegiile orașelor sau ale altor ordine.⁴ Prevederile Constituțiilor Aprobate ale Transilvaniei referitoare la evrei au rămas în vigoare până la Revoluția din 1848-1849.⁵

¹ *Ibidem*, pp. 66-69.

² ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, pp. 116-117, doc. 159; p. 125, doc. 175.

³ Florin Ciure, *op. cit.*, p. 41.

⁴ ****Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, traducere, studiu introductiv de Alexandru Herlea, Valeriu Șotropa, Romul Pop, Iuliu Nasta, Ioan N. Floca, ediție îngrijită și prefață de Liviu Marcu, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1997, p. 240.

⁵ Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 437.

Organele administrative locale impun restricții abuzive la adresa activității comerciale a negustorilor evrei. Astfel, în anul 1654, oficialitățile comitatului Alba interzic expres cumpărarea de către negustorii evrei a mărfurilor aduse în țară de negustorii sârbi și turci, pentru a le revinde în Ardeal cu prețuri mai ridicate, comerțul evreilor fiind limitat la mărfurile pe care le aduc în țară ei înșiși.¹ Negustorii evrei sunt supuși la arestări abuzive, maltratări, confiscări ale bunurilor și mărfurilor deținute. Oficialități ale breslelor din Sibiu îi împiedică pe negustorii evrei să desfacă produse de piele în cadrul târgurilor, confiscându-le marfa.² Orașul Alba Iulia limitează accesul negustorilor evrei la cumpărarea și tăierea vitelor, conform prescripțiilor rituale.³ Autoritățile comitatului Maramureș au decis, în anul 1691, expulzarea tuturor evreilor în termen de 15 zile, cu obligația prealabilă de a-și plăti datoriile, în caz contrar urmând să le fie confiscate toate bunurile.⁴ Dietele transilvănene din 1697 și 1698 au interzis fierberea, vânzarea și aducerea în țară a rachiului de către negustorii evrei.⁵

Negustorii evrei obțin din partea principelui Transilvaniei, Mihail Apafi I (1662-1690), confirmări ale privilegiilor lor, în anii 1673, 1675, 1678 și 1680, principele ordonând ca nimeni să nu le aducă vătămări evreilor în privința integrității lor corporale, să nu-i insulte sau maltrateze, să nu-i păgubească în bunurile lor, iar toate pricinile urmau să fie aduse spre judecată în fața forurilor judecătorești competente ale principatului. Sunt admonestați concurenții greci ai negustorilor evrei și avertizați să nu se amestece în afacerile evreilor din țară sau ale celor străini, să nu le pretindă dări în mod abuziv și să nu-i împiedice în nici un fel în exercitarea comerțului lor. Principele poruncește orașului Alba Iulia să respecte dreptul evreilor de a

¹ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, p.98, doc. 135.

² *Ibidem*, pp. 116-117, doc. 159.

³ *Ibidem*, p. 125, doc. 175.

⁴ *Ibidem*, II/1, pp. 216-217, doc. XLVII.

⁵ *Ibidem*, II/1, p. 227, doc. LXIV; 232, doc. LXXII.

cumpăra de a cumpăra și tăia vite pentru consumul lor, prisosul urmând a fi destinat vânzării fără restricții.¹

Fiind protejați de principii Transilvaniei, implicarea negustorilor evrei în viața economică a principatului devine tot mai însemnată, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, ei fiind intermediarii raporturilor comerciale externe ale țării cu Polonia, Imperiul Otoman, Țara românească, Moldova și Europa Centrală (Viena, Praga, Nurnberg).² Negustorii evrei s-au implicat, mai ales, în comerțul cu sare, fier și mercur. Negustorul evreu Isac din Alba Iulia organiza comerțul cu grâne pe Mureș. În perioada războaielor turco-austriece, de la sfârșitul veacului al XVII-lea, aprovizionarea armatei austriece cu cele necesare era asigurată de negustorul evreu Samuel Openheimer, care deținea, din anul 1694, monopolul comerțului cu sare din Transilvania.³

Chiar și începuturile organizării manufacturilor în Transilvania sunt legate de implicarea finaciară a negustorilor evrei. În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea, sticlăria principelui de la Porumbacu de Sus a fost arendată pe rând de evreii Iacob și Solomon Fincz, Abraham Veider, Abraham Naftali, Nicolae și Solomon Lengyel, care utilizează meșteri aduși din Polonia și forță de muncă iobăgească locală. Evreii asigură necesitățile de credit, fiind implicați în administrarea bunurilor fiscale, în încasarea dărilor și mijlocind răscumpărarea ardelenilor căzuți în robia turcească.

¹ Moshe Carmily, *Spanish (Sephardi) communities in Transylvania and Banat in the XVIIth-XIXth century*, în "Studia Iudaica", I, 1991, pp. 45-46.

² Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 438.

³ ****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, I, p. 101, doc. 138; 120, doc. 166; 123-124, doc. 172; II/1, 218-219, doc. L, LI; 228-229, doc. LXVI.

DIE JUDEN EINE GESCHICHTE, DIE NIE ENDET

ALINA BRANIC – GHARIBEH

Universitatea de Vest “Vasile Goldiș” din Arad

Rezumat

Formarea religiei evreilor este strâns legată de istoria poporului iudeu, de timpurile liniștite ce o caracterizează când au apărut oameni, profeți, care au reînnoit viziunea lui Moise. După distrugerea celui de-al doilea templu au apărut Tora și Rabini, urmată de Talmud care conține legi, învățături, predici, povestiri și anecdote. Oriunde s-au aflat, evreii nu au pierdut speranța de a se reîntoarce în “Țara Sfântă” a taților lor. La sfârșitul secolului al IX-lea Teodor Hertzl prin cartea sa “Der Juden Staadt” pune bazele mișcării sioniste. Evreii care încearcă să respecte toate regulile și riturile poartă denumirea de ortodocși. Alături de aceștia există și evrei liberali, care consideră legile ortodoxiei depășite, iar cei mai mulți evrei i-au atitudinea de mijloc. Dezbaterile legate de religie și stat sunt vechi ca “Israelul însuși”. Cu toate acestea Israelul în totalitate nu pare să fi devenit mai religios, iar poliile acestei societăți multistratificate tind continuu să se îndepărteze (ortodocși / liberali). Dar vorba unui ghid: în Tel Aviv lumea se distrează, în Haifa lumea muncește, în Ierusalim lumea se roagă ... și astfel istoria merge mai departe.

Die Entstehung der jüdischen Religion steht in engstem Zusammenhang mit der Geschichte des Volkes der Juden. Für das jüdische Volk war es keine leichte Offenbarung. In den drei Jahrhunderten zwischen Moses der sein Volk aus Ägypten führte und der Gründung des israelischen Königsreiches durch Saul im 11. vorchristlichen Jahrhundert kämpften die Juden nicht nur gegen fremde Angriffe sondern auch untereinander. In diesen unruhigen Zeiten traten Männer auf, Propheten, die die Vision Moses erneuerten.

Nach der Zerstörung des zweiten Tempels durch Kaiser Titus traten das Gesetz die Thora und seine Lehrer die Rabbiner, an die Stelle der Priester und Propheten. Viele Jahrhunderte lang hat man die Gebote der mosaischen Bücher gedeutet, ausgedehnt und veränderten Verhältnissen angepasst. So entstanden die zwölf dicken Folianten des Talmuds, dessen Wesensart man am nächsten kommt, wenn man ihn mit Protokollen moderner parlamentarischer Debatten vergleicht. Über alle wichtigsten Lebensfragen jüdischer Menschen ist da gesprochen und nachgedacht: Gesetz, Lehre, Bibelauslegung, Predigt, Geschichtserzählung und Anekdote stehen bunt nebeneinander. Der Talmud wurde für das Judentum die geistige Heimat.

Nach der Zerstörung Jerusalems durch die Römer wurden die Juden über alle Länder des Nahen Ostens und Europas verstreut. Wo sie auch immer wieder in Pogromen verfolgt wurden. Niemals hatten die Juden, wo sie auch leben mochten, die Hoffnung aufgegeben einst ins Heilige Land ihrer Väter zurückzukehren. Ende des 19. Jahrhunderts veröffentlichte Theodor Herzl das Buch „Der Judenstaat,“ und regte die Rückkehr nach Palästina an. Diese Bewegung erhielt den Name Zionismus (nach dem Namen Zion für Jerusalem) Der Zionismus war im Wesentlichen eine politische Bewegung kann aber von religiösen Forderungen nicht völlig getrennt werden zu diesen zählt auch die Rückkehr zum kompromisslosen Glauben und zur Lebensweise der Vorväter.

Juden die sich bemühen aller religiösen Regeln zu befolgen bezeichnet man als strenggläubig oder orthodox. Die Riten prägen den jüdischen Alltag. Ein Neugeborenes erhält seinen Namen während eines Gottesdienstes in der Synagoge. Am achten Tag nach der Geburt wird nach biblischer Anweisung der jüdische Knabe an der Vorhaut beschnitten (siehe Gen.17/11) Nach jüdischer Auffassung endet die Kindheit eines Jungen mit Vollendung des 13. Lebensjahres, während dies für ein Mädchen entsprechend seiner früheren Reifung bereits mit 12 Jahren gilt. Bis dahin waren die Eltern verantwortlich für das Tun der Kinder, an diesem Tag aber erreichen diese in religiösen Dingen die Volljährigkeit, sind von nun an für ihr Tun und Unterlassen selbst verantwortlich. Sie sind Tochter bzw. Sohn des göttlichen Gebotes—Bath Mitzwah bzw. Bar Mitzwah. Der Junge darf zum ersten Mal aus der Thora in der Synagoge vorlesen. Er hat damit alle Pflichten und Verantwortungen eines erwachsenen Juden. Er wird zum Minyan (der für die Durchführung eines gemeinschaftlichen Mindestzahl von 10 Männern) hinzugezählt. Es wird von ihm erwartet auch die Einhaltung der 248 Gebote und 365 Verbote die die Thora lehrt. Er ist auch verpflichtet beim Morgengebet die Tefillin (die Gebetsriemen) anzulegen und sich beim gemeinschaftlichen Gebet mit der Tallith (dem Gebetsschal) zu umhüllen. Er darf zum ersten Mal aus der Thora in der Synagoge vorlesen. Nach jüdischer Auffassung wurde nach der Zerstörung des Tempels das Heiligtum in die Familie verlagert. Die Bewahrung dieses Heiligtums ist Aufgabe der Frau. Sie lernt die Reinheitsgebote für ihren Körper kennen und einzuhalten. Sie lernt die Reinheitsgebote für die Nahrungszubereitung (Kaschruth) und Lebensführung, lernt das Haus vorzubereiten für die heiligen Feste. Die Grundlage für eine heilige Verbindung entsprechend dem Gesetz von Moses und Israel ist die Schaffung einer Atmosphäre, in der Gottes Gebote erfüllt und in der Kinder nach den jüdischen Glaubenslehren erzogen werden. In einer Mischehe, in der jeder Partner einen anderen Glauben hat, fehlt die wichtigste Grundlage einer

jüdischen Ehe und ihr Zweck. Die Eheschließung findet unter einer Chuppa, einem Traubaldachin, in der Synagoge aber auch eventuell an einem anderen Ort statt. Scheidung durch einen Rabbiner ist möglich. Die Familie spielt im Judentum eine zentrale Rolle. Für die Familie selbst ist der Freitagabend ein bedeutsamer Termin. Da versammelt sie sich gemeinsam zu Hause und feiert den Sabbat. Er begründet sich in der Bibel zweimal: Einmal als ein soziales Gebot weil du einmal Sklave warst und weißt, dass es nötig ist zu ruhen, sollst du auch deinen Sklaven und dir selbst diese Ruhe gönnen. Die zweite Begründung ist eine religiöse dass Jahwe selbst am siebenten Tag der Schöpfung ausruht. Am Sabbat dürfen die orthodoxen (strengen, rechtgläubigen) Juden kein Feuer anzünden, nicht arbeiten, nicht kochen. Es geht darum das Gesetz der Sabbatruhe wirklich zu schützen. Wichtig ist außerdem die Einhaltung bestimmter Regeln im alltäglichen Leben. Das Essen muss kosher sein das bedeutet tauglich bzw. „rein,, für den Genuss also zum Verzehr geeignet. „Kashrut,, „das jüdische,, Speisegesetz‘ beinhaltet eine Fülle von Verboten und Geboten. Bei strikter Einhaltung und Befolgung der Gesetze gehen diese in eine alltägliche Gewohnheit über. Zu den Riten des Alltags, gehören auch regelmäßige Gebete und Segnungen (zum Beispiel befindet sich am Türeingang eines jüdischen Hauses ein kleines Kästchen die Mesusa das die wichtigsten Zeilen des jüdischen Sch'ma – Gebetes enthält. Es erinnert an Gott seine Segen und seinen Schutz) Man muss sich fragen, warum die Juden so stark am Gesetz hängen. Nach ihrer Auffassung können sie durch die Einhaltung der Gebote und Verbote sozusagen das Reich Gottes auf die Erde herab zwingen. Doch längst nicht alle Juden sind orthodox. Eine entgegengesetzte Anschauung vertreten extrem liberale Reformjuden die alte Vorschriften für nicht mehr zeitgemäß und überholt halten. Ein großer Teil der Juden nimmt eine Haltung ein die in der Mitte zwischen diesen beiden Extremen liegt. Im Inneren des Judentums entstand als Reaktion auf das Festklammern am Buchstaben des Gesetzes auch eine ganz andere Richtung

die man eher der Mystik zuordnen kann. Es geht dabei um die unmittelbare Erfahrung Gottes. Es ist die Rede von der Kabbala und eine ihrer Hauptrichtungen ist der Chassidismus. Ein Teil der nicht religiös eingestellten Juden hat dennoch Verständnis für die Tradition und für die wichtige Rolle die der Religion für die Erhaltung des jüdischen Volkes immer zukam.

Die Debatte um Religion und Staat ist so alt wie Israel selbst. Der erste Premier David Ben Gurion schuf in vier Bereichen einen „Status quo“, um die Unterstützung der Haredim (Hebräisch: Gottesfürchtigen) zu sichern. Der Sabbat wurde offizieller Ruhetag, in Regierungseinrichtungen wird nur koscheres Essen serviert, Zivilehen können in Israel nicht eingegangen werden und die Haredim erhielten ein autonomes Erziehungssystem. Teile der haredischen Gesellschaft mögen fanatischer geworden sein, aber gleichzeitig wurden große Teile des Landes säkularer. Heutzutage ist es in Tel Aviv schwer geworden ein koscheres Restaurant zu finden und samstags haben viele Geschäfte geöffnet.

Israel insgesamt scheint nicht religiöser geworden zu sein und die Pole dieser vielschichtigen Gesellschaft gehen immer weiter auseinander.

Die Geschichte geht ihren Weg: „In Tel Aviv wird gefeiert, in Haifa wird gearbeitet und in Jerusalem wird gebetet,“

LITERATUR:

* „Religion der Welt“, Edition XXL Fränkisch Grumbach 2004

DTP Petra Obermeier / München ISBN 3-89736-704-1

* „Das Heilige Land – das Land Jesus“ Ela Moszkowicz

ISBN 965-280-103-8 POBox 2 Herzlia, Israel

* „Judaism“ George Braziller Inc. New York

* „die Juden und ihr Glaube“, Peter Landesmann

Nymphenburger Verlagshandlung GmbH, München 1987

* „ein radikaler Widerspruch“, Gil Yaron Tel Aviv

Kleine Zeitung Sonntag 15.01.2012* [http://www.talknet.de/-
chajmgBarmitzw.htm](http://www.talknet.de/-chajmgBarmitzw.htm)

* <Http://www.hagalil.com/judentum/koscher.htm>

STUDIU DE CAZ SUBIECTIV DESPRE IDENTITATE

LADISLAU KLEIN
Universitatea de Vest VASILE GOLDIȘ din Arad

Abstract

The life of Jews in Central and Eastern Europe make them to face the state of multiple identity. In the author's case this is a Jewish – Romanian – Hungarian one. Even in case of non-religious people this multiple identity is easier to be faced based on the Ten Commandments.

Introducere

Atunci când am fost solicitat de către colegii noștri de la Facultatea de Științe Economice a Colegiului Universitar din Békéscsaba să țin la sesiunea științifică organizată cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înființarea statului Israel o prelegere despre rolul evreilor în dezvoltarea Aradului, prima reacție a fost aceea de a refuza din cauza faptului că nu sunt suficient de documentat în această temă, nu am făcut cercetări și nu am lucrări legate de acest domeniu. Totuși, mai mult din complezanță, am răspuns că eventual aș putea să îmi prezint propria experiență, propriile simțiri, mai exact propria identitate. Spre surprinderea mea, răspunsul a fost că sugestia este foarte bună, materialul va fi autentic.

Prezenta lucrare are drept scop punerea la dispoziție în limba română a părții esențiale a materialului prezentat și extinderea studiului cu elemente care inițial au fost omise din cauza limitelor în timp și spațiu în cazul prezentării la o sesiune de comunicări.

În lucrare doresc să definesc identitatea, relația ei cu mediul și cu istoria, în mod subiectiv, pe baza propriei experiențe și nu pe baza unei cercetări științifice și al unui studiu al literaturii de specialitate.

Material și metodă

De la început, trebuie să precizez ce înțeleg prin identitate – acele valori cu care individul se poate identifica.

Doi factori care definesc, sau cel puțin influențează decisiv identitatea individului, sunt locul și timpul. O identitate simte că are o persoană care trăiește în Europa, alta o persoană din America de Nord și alta o persoană din Australia sau Noua Zeelandă. Un mod de a simți identitar l-a avut cineva care a trăit într-un anumit loc la sfârșitul secolului al XIX-lea și altul persoana care trăiește în același loc la începutul secolului al XXI-lea.

În pofida multitudinii factorilor de influență, cultura umană a definit acele valori fundamentale care ne definesc ca oameni, cu alte cuvinte definesc conștiința umană. Este dificil să stabilim care sunt valorile umane fundamentale, dar sigur din șirul acestor valori nu se pot omite gândirea, credința, munca, iubirea, onoarea, apartenența la colectivitate, dorința de libertate ca și dragostea și respectul pentru ea, precum și, într-o oarecare măsură disciplina și autodisciplinarea.

Prezentarea cazului meu îl încep cu stabilirea locului unde trăiesc. În Europa! Acest fapt are din punct de vedere identitar o importanță deosebită. Mă simt parte a mediului cultural european și consider scara europeană a valorilor drept baza de valori a lumii de azi. Consider că cel mai apropiat de mine este modelul democrației europene, bazat pe Magna Charta, ca și modul de viață european și cultura nord-atlantică.

Restrângând puțin aria, trăiesc în România, aceasta este țara mea natală. Și mai exact, trăiesc în partea de vest a țării; din cele trei provincii istorice tradiționale Ardealul este locul meu de baștină, iar Aradul este orașul în care mi-am trăit viața aproape în întregime.

Azi populația Aradului este de aproximativ 180.000 de locuitori, majoritatea constituind-o populația românească alături de care există o importantă minoritate de naționalitate și limbă maghiară. În oraș se mai găsesc și alte etnii și naționalități – sârbi, slovaci, germani, romi. Și mai există mica comunitate a evreilor.

Situația a fost oarecum diferită în anii 40 și 50 ai secolului trecut, atunci când m-am născut și am copilărit. Alături de populația majoritară română, de minoritatea germană care de atunci, în majoritate, a părăsit țara și de maghiarii al căror număr și pondere de asemenea a scăzut, în acele vremuri evreii au jucat un rol important, poate hotărâtor, în viața orașului. Din cei aproximativ 90.000 de locuitori din aceea vreme ai Aradului, circa 10.000 erau

evrei (inclusiv cei ce au fost strămutați forțat din localitățile județului și refugiații din Cernăuți).

Mai important decât cifrele seci este faptul că, spre deosebire de minoritatea germană care a trăit preponderent într-un cartier al orașului, oarecum izolat, ocupându-se mai mult de grădinărit, evreii au locuit în oraș, unii din ei concentrat în jurul Sinagogii, dar în contact zilnic și direct cu românii, maghiarii, sârbii. Și profesiunile, sursele de trai au fost variate, care au impus contactul cu ceilalți cetățeni ai orașului: meseriași, comercianți, medici, avocați, ingineri, funcționari etc.

Evreii de aici, cu excepția refugiaților din Bucovina, Cernăuți, au fost aproape exclusiv de limbă maternă maghiară. Acest fenomen, deseori neînțeles, are rădăcini istorice și suferă modificări pe parcursul istoriei.

Atunci când în Imperiul Habsburgic, sub împăratul Iosif al II-lea, evreii au primit drepturi cetățenești, una din condițiile impuse a fost să vorbească limba statului, limba germană. Nu a fost o condiție ușor de îndeplinit, au fost nevoiți să renunțe la limba lor, dar au învățat nemțește. În copilărie, am avut ocazia să cunosc o mătușă foarte în vârstă, care vorbea curent limba germană și nu apucase să învețe maghiara decât parțial. După 1867, statul transformându-se în Imperiul Austro-Ungar, limba oficială în aceste părți a devenit maghiara. Alături de ceilalți, evreii au început să învețe și să vorbească limba oficială – încet limba lor maternă și de școlarizare a devenit maghiara. Mai mult, valul de maghiarizare a atins și numele (de regulă acestea erau de rezonanță germană, primite sau cumpărate tot pe vremea lui Iosif al II-lea), mulți, printre ei și familia bunicului meu din partea mamei, fiind determinați să își maghiarizeze numele. Trebuie remarcat și faptul că, deși tendința de maghiarizare a evreilor era puternică, existau și accente antisemite care au crescut în intensitate în vremurile din ce în ce mai grele din punct de vedere economic ale primului război mondial și în vremurile care au urmat (Bihari P., 2008).

Tatăl meu, meseriaș, născut într-un mic sat românesc din zona Marghitei a urmat școala elementară încă înainte de primul război mondial, deci în limba maghiară. Mama, însă, născută în Arad după război, a urmat deja școli românești. A făcut-o până când legile rasiale ale României interbelice au împiedicat-o să învețe în școală, așa cum au făcut-o și cu ceilalți evrei. În familie, însă, se vorbea limba maghiară, se citea în limba maghiară, dar, evident, se considerau evrei, fapt care le-a fost adesea reamintit într-un mod nu tocmai prietenos.

Acesta este locul în care trebuie să vorbesc despre faptul că și în familia noastră, ca în toate familiile similare, a trăit conștiința evreiască, ceea ce înseamnă că toți ne-am asumat faptul că suntem evrei. Desigur, intensitatea cu care acest sentiment a fost trăit a fost diferită de la o familie sau chiar de la o persoană la alta. Dat fiind că religia este o parte proeminentă a existenței evreiești, această chestiune nu poate fi ocolită nici aici.

Potrivit umilelor mele cunoștințe, în jurul axei Praga – Budapesta – Arad – Timișoara s-a cristalizat o tendință de modernizare, de reformare a religiei evreilor, curentul neolog, curent în care rabinul reformator arădean Chorin Aron a avut un rol important (Neuman V., 1996, Neuman V., 1999). La Arad au fost prezente ambele curente religioase în rândul evreilor – cel neolog și cel ortodox – dar curentul neolog a fost mai puternic și mai influent și mica comunitate de azi aparține tot curentului neolog. Evreii neologi din Arad au utilizat cărți de rugăciune în limba maghiară (le mai păstrez pe cele ale mamei, care au fost folosite mai apoi și de sora mea), rabinul cuvânta în Sinagogă în maghiară (azi au început să apară cărți de rugăciune în ebraică, cu text transcris în limba română). Am impresia că acești oameni erau realmente credincioși și se considerau cu adevărat evrei, dar nu respectau ad literam prescripțiile religioase. Și nu le respectau toți cu aceeași severitate. Dacă mă refer la propria familie, deși credincioși, nu am fost și nu suntem prea religioși în sensul strict al cuvântului.

Fapt este, însă, că la marile sărbători religioase cele două sinagogi, cea neologă și cea ortodoxă, se dovedeau neîncăpătoare și străzile din prejma lor erau pline cu oameni care se plimbau și sărbătoreau. Acolo eram și noi, familia și prietenii noștri.

Ca urmare a valurilor de emigrare, a îmbătrânirii celor rămași, a deceselor, numărul și ponderea evreilor precum și rolul lor în viața orașului au scăzut dramatic, dar cei rămași și-au păstrat identitatea și atitudinea religioasă. Aceste afirmații sunt valabile și pentru mine, ca singur reprezentant în viață al familiei mele, rămas în Arad. În privința vieții religioase modificarea esențială este că limba slujbei este ebraica.

Pe lângă identitatea evreiască pot fi de interes și celelalte aspecte identitare. Așa cum am arătat, ca în mai toate familiile evreiești de atunci, în familie am vorbit limba maghiară care este limba mea maternă. Înțeleg prin aceasta faptul că limba pe care am învățat-o prima dată este maghiara, dar situația ambiguă este subliniată de faptul că nici până în ziua de azi nu am învățat gramatica și ortografia deosebit de dificilă a acestei limbi, fapt pentru care trebuie să mă scuz ori de câte ori ajung în situații neplăcute. De asemenea, stăpânesc limbajul profesional maghiar mai puțin decât s-ar putea și pentru fiecare domeniu de care m-am ocupat până acum a trebuit să îl învăț separat.

Prin căsătorie, legătura cu limba maghiară s-a păstrat, soția mea fiind catolică maghiară. Nu este cazul să fac apologia căsătoriilor mixte, dar trebuie să subliniez că niciodată nu au apărut probleme între noi sau între familii pe motive naționale, religioase sau de limbă. Prin această căsătorie familia a devenit un fel de oglindă etnică a Transilvaniei, familia soției având membri maghiari, români, germani și armeni.

Cunoașterea oricărei limbi poate fi întotdeauna un avantaj. Pentru mine, cunoașterea limbii maghiare a constituit un avantaj în special în perioada în care România a fost o entitate închisă din punct de vedere politic și cultural. Atunci radio-ul, televiziunea și chiar elemente ale presei scrise maghiare,

opere ale literaturii mondiale apărute la edituri maghiare au jucat un rol important în viața mea și a familiei și prin obișnuință media maghiară continuă să joace un rol și acum, cel puțin la nivel de diversificare a ofertei. Umorul existent în acea vreme în media maghiară, adesea având elemente comune cu umorul evreiesc, a avut, de asemenea, o influență asupra mea. Datorită televiziunii, primele impresii teatrale mai importante sunt de aceeași natură.

Atmosfera arădeană și timișoreană din perioada copilăriei și tinereții și a studiilor universitare, practic lipsită de tensiuni etnice, a făcut ca permanent să mă aflu într-un anturaj mixt, în care existau alături de evrei tineri români și maghiari în număr destul de mare.

Este evident, din cele de mai sus, că pe lângă identitatea evreiască, viața mea a fost și este influențată de elementul identitar maghiar, și cred că acest element este comun pentru mai mulți dintre evreii din această arie geografică.

Trebuie subliniat aici faptul că posibile elemente de natură identitară a unor evrei ardeleni a fost puternic influențată de cele întâmplate înainte de război și în special în timpul celui de al doilea război mondial. Evident este vorba despre Holocaust și de cele ce au l-au premers. Nu trebuie să intru în detalii, toată lumea știe despre ce este vorba. Se știe și că au fost oameni care au fost alături de evrei, dar, din păcate, nu aceasta a fost situația caracteristică.

Se știu multe, dar, cred că un caz întâmplat în familie merită să fie făcut cunoscut.

După evenimentele din România din august 1944, armata germană și cea maghiară au lansat un atac împotriva României. Maghiarii au atacat pe direcția Aradului, spre valea Mureșului. A devenit sigur că Aradul va fi ocupat. Deși atunci încă nu se știau detaliile Holocaustului, știrile fundamentale se răspândeau deja. În consecință, populația evreiască a orașului s-a văzut nevoită să se refugieze din oraș alături de o parte a populației românești. Tata m-a luat în spate și împreună cu mama au luat-o spre munți.

Înainte de a porni i-au chemat și pe bunicii dinspre mama. Răspunsul bunicului a fost că el nu are de ce a se teme, el a fost ofițer al armatei maghiare în primul război mondial și ostașii maghiari nu se vor atinge de un fost ofițer maghiar, veteran de război. Aceasta a fost o adevărată manifestare de identitate maghiară, dar viața i-a fost salvată de faptul că ofensiva maghiară a fost oprită la Păuliș de forțele românești, iar peste o săptămână armata maghiară a fost obligată să părăsească Aradul. Astfel dispozitivele de exterminare deja pregătite în cetate nu au mai ajuns să fie folosite, iar conținutul afișelor amenințătoare din oraș nu a mai ajuns să fie transformat în realitate.

Aceste evenimente nu pot fi trecute cu vederea, după cum nu se poate considera nici o țară sau popor ca fiind în întregime vinovat și criminal. Dar acel sistem care și-a fixat ca stindard antisemitismul și ca scop uciderea în masă poate și trebuie să fie condamnat. După cum și oamenii care au executat aceste crime. Și cred că nu exagerez când afirm că și cei care încearcă să reînvie acele idei și metode, indiferent în ce țară sunt și ce limbă vorbesc, sunt demni de oprobriul popular și trebuie să sufere sancțiunile cele mai severe.

Tot ceea ce s-a întâmplat a întărit dorința evreilor de a avea propria țară, dorința de emigrare. Perioada cea mai neagră a comunismului a întărit și mai mult dorința evreilor de a emigra cât mai repede în țara lor, proaspăt devenită independentă.

Mișcarea sionistă a apărut în România, ca și în alte țări, mai demult. Deja în timpul războiului și chiar înainte de război au fost evrei din România care au emigrat ilegal pentru a lua parte la construirea statului evreu. Și această opțiune a fost prezentă în familia mea – cea mai bună prietenă a mamei, care i-a fost și verișoară, a plecat clandestin de foarte tânără, a muncit pentru constituirea Israelului și a reușit să ne viziteze o singură dată, după foarte mulți ani. Nu a devenit un mare lider politic, dar i-a reprezentat în mișcare pe evreii arădeni.

Privind legăturile evreilor arădeni cu cultura maghiară, trebuie consemnat faptul că această legătură slăbește în timp, la generațiile mai tinere este mai puțin pregnantă sau chiar dispare. Sora mea care a fost cu 12 ani mai tânără decât mine, cu limba maternă tot maghiara, cu relații umane asemănătoare cu ale mele, poate cu o conștiință evreiască mai puternică, vorbea cu prietenii, inclusiv cu evreii, mai mult românește. Iar evreii care sunt tineri acum, din păcate foarte puțini la număr, vorbesc preponderent limba română. Mai mult, și între cei de vârstă medie sunt evrei vorbitori exclusiv de limbă română, iar unul din scriitorii români recunoscuți ai Aradului este membru al comunității evreiești.

Legăturile mele identitare românești, fiind deosebit de importante, necesită un spațiu mai larg. Esența poate fi rezumată în faptul că m-am născut în România, sunt cetățean român, vorbesc bine românește, fapt recunoscut de cei din jurul meu, de scris scriu corect doar în românește, am avut parte de școlarizare în limba română, am prieteni și colegi români – toate acestea contribuind la formarea personalității și identității mele.

Atunci când a venit vremea să îmi încep viața de școlar, tatăl meu m-a înscris la școala evreiască existentă în apropiere de sinagogă. Presupun că, după toate cele ce i s-au întâmplat și amenințările din vremea războiului, a dorit să cresc în mediu evreiesc, să învăț limba ebraică măcar la nivel elementar pentru a o putea folosi în Palestina, cum se numea atunci locul spre care doreau să se îndrepte evreii pentru a-și construi țara. Așadar, am urmat prima clasă în clădirea acelei școli, dar planurile tatălui meu, ca și multe altele, au fost date peste cap. Prin reforma învățământului instituția respectivă s-a desființat și am urmat acolo o clasă a întâia românească obișnuită.

Poate că, având în vedere că părinților mei li s-a refuzat posibilitatea de a pleca în Palestina, iar după decesul prematur al tatălui meu, mama nu a dorit să emigreze singură cu doi copii, această schimbare a școlii a avut pe lângă dezavantaj și un avantaj major. Sigur, dezavantajul este că nu am învățat

elementele de limbă ebraică, de istorie evreiască și de cult mozaic, care erau parte a programei școlii inițiale, cunoștințe pe care, în special cele de limbă, nici de atunci nu le-am dobândit. În schimb, cu ajutorul unui tânăr învățător român, el însuși atunci ieșit de pe băncile școlii, căruia și acum îi sunt recunoscător pentru felul în care cu multă răbdare a știut să ne îndrume primii pași în școală, am învățat să scriu și să citesc românește.

Am avut norocul, noroc poate puțin ajutat de tata, ca în anul următor să trec la actualul liceu „Moisă Nicoară”, care atunci avea și ciclul elementar și unde am ajuns în final să dau și examenul de bacalaureat. Pot mulțumi acestei școli și excelenților profesori pentru educația primită și îmi amintesc cu plăcere faptul că am găsit prieteni între colegii majoritari români, dar și între colegii evrei, maghiari, germani, sârbi, unele din aceste relații de prietenie dăinuind până azi.

Chiar dacă a fost o școală grea și condițiile sociale au fost dificile, atmosfera tolerantă, prietenoasă a fost prezentă și la Politehnica din Timișoara, al cărei student am fost la Facultatea de Chimie Industrială. Și acolo am făcut parte din grupuri mixte din punct de vedere etnic, iar unele prietenii de acolo se păstrează și azi, în pofida timpului trecut și al distanțelor care ne despart.

Desigur, și în România a existat un antisemitism instituțional și s-a manifestat și ura unor persoane particulare. Tatăl meu a fost dus în perioada de când m-am născut până la terminarea războiului în lagărele de muncă înființate pentru evreii din România și opinia medicilor a fost că moartea lui prematură, survenită după câțiva ani, s-a putut datora unei boli latente contractate în careva din lagăre.

„Soluția finală” a fost planificată și în România și practic realizarea ei a și început, dar pe noi ne-au salvat norocul și intervenția unor factori de influență asupra celor ce atunci conduceau țara. Sigur, și în acest caz este adevărat că nu trebuie acuzată și condamnată o țară sau un popor, ci regimul

care a adus moartea și a amenințat cu moartea precum și acei oameni care au luat parte la astfel de acțiuni.

O întrebare care se pune este dacă am întâlnit antisemitism. Răspunsul este da, din păcate am întâlnit manifestări antisemite și m-au durut. Cu toate acestea, încerc să îmi explic propriile eșecuri, nereușite nu prin prisma apartenenței mele la comunitatea evreilor; niciodată nu mi-am explicat nereușitele cu ipotetica discriminare rasială.

Este regretabil că libertatea câștigată în 1989 și în anii care au urmat se folosește și pentru a perturba conviețuirea pașnică și armonioasă a etniilor din țară. Mă refer aici, de exemplu, la apariții editoriale cu un vădit caracter antisemit, uneori învelit într-un limbaj pseudo științific. Cred în simțămintele curate și rațiunea specifică poporului român și sper că astfel de cărți sau articole de presă nu au și nu vor avea nici un fel de ecou în gândirea, simțirea și acțiunea lui.

Cultura este o componentă importantă a identității individului și a comunității și factor de coeziune a celor cu aceeași identitate. Contactele mele cu cultura românească sunt evidente, nu ar trebui menționate. Totuși un exemplu este semnificativ. Drumurile pe care le-am făcut la București, întâi în 1965, pentru documentarea legată de lucrarea de finalizare a studiilor, apoi în delegații în anii '70, au făcut să pot cunoaște viața culturală a Capitalei. O rudă mai îndepărtată a tatălui meu care stătea de mult în București mi-a atras atenția asupra valorilor teatrului românesc și în special ale celui din București, care, spunea, se deosebește ca stil și concepție de cel maghiar cu care eram familiarizat de la televizor, dar este cel puțin egal în valoare. I-am dat ascultare și în scurt timp am devenit îndrăgostit de teatru, în special de teatrul Lucia Sturdza Bulandra din acele vremuri. Și acum trăiește în mine amintirea unor spectacole de la acest teatru sau de la altele cu actori ca, la aceea dată mai vârstnicii Clody Bertola și Fory Eterle, spectacole de excepție ale regizorului și actorului Liviu Ciulei, ale lui Carmen Stănescu sau ale, pe atunci tinerilor

Irina Petrescu, Virgil Ogășanu, Florin Piersic (acesta din urmă în „Oameni și șoareci” la Național).

La iubirea de teatru se adaugă viața cinematografică vie și valoroasă existentă la aceea vreme în București, cu săli pretențioase, precum Patria și Capitol, și filme pe măsură, la care greu găseai bilete. Muzeele și expozițiile de arte plastice m-au adus aproape de pictura românească clasică și modernă, iar muzica cultă a fost reprezentată pentru mine de spectacolele de la Opera Română.

Și, final, un exemplu de suprapunere a două din fațetele identității. În toamna anului 2007 Regele Mihai I al României a onorat comunitatea evreiască din Arad prin prezența în Sinagogă la sărbătorirea Reginei Mamă și a activității ei de ajutorare a evreilor din România în timpurile de restriște. A fost o zi de sărbătoare o zi când a fost plăcut să fii evreu și român.

Deși avem o istorie comună furtunoasă, din cele de mai sus este evident pentru mine și cred, pentru prietenii mei, că viața mi-a oferit posibilitatea de a dobândi o conștiință identitară românească. Această conștiință identitară se manifestă și prin faptul că dacă mă doare dacă evreii sunt făcuți să sufere, la fel mă doare dacă se aduc atingere valorilor și existenței românilor.

Concluzii

Ar trebui acum să îmi definesc identitatea, să stabilesc cine sunt de fapt. Probabil că ar trebui să vorbesc despre trei fațete ale identității mele. Din câte cunosc, Franz Kafka a suferit greu datorită faptului că a trăit cu trei elemente identitare într-o perioadă dificilă: a fost un scriitor din Praga, capitala Bohemiei, evreu și cetățean al Imperiului Austriac. Probabil sunt norocos în raport cu Kafka dat fiind că nu am sensibilitatea deosebită a unui artist,

scriitor, și, ca om matur, am trăit vremuri mai puțin grele. Este însă cert că cele trei fațete ale identității există și în cazul meu.

Cred cu tărie că la identitatea pe care fiecare din noi o simte trebuie să mai adăugăm o nouă identitate, o nouă fațetă a ei, aceea a identității europene. Poate că această identitate nu există încă, dar simt că ea este în formare.

Final, pot să-mi pun întrebarea – în fond cine sunt eu? Un om de etnie evreiască, cu limba maghiară ca limbă maternă, cu elemente de cultură maghiară, cu școlarizare românească, de cultură și de cetățenie română. Accentul, dacă se poate pune accentul undeva, este pe „om”. Un om care nu este religios în adevăratul sens al cuvântului, dar care își bazează viața pe Decalogul care, în fond, este fundamentul moral al lumii iudeo-creștine în care trăim.

Bibliografie

- Bihari P., 2008, *Lövészarok a háttországban, középosztály, zsidókérdés, antiszemitizmus az első világháború Magyarországon*, Napvilág Kiadó, Budapest;
- Neuman V., 1996, *Istoria evreilor din România*, Ed. Amarcord, Timișoara;
- Neuman V., 1999, *Istoria evreilor din Banat*, Ed. Atlas, București.

CULTUL (fragment)

NARCIS ARDELEAN

Abstract

Despite the fact that, in the course of the history, they have been threatened with the extinction, being again and again the object of the persecution and of the hate, the jews have survived. Even more, thanks to their superior conception about life, family and six working days week, they were respected and enviable. The Judaism was visible through the stress put on morals, fact which was in a strong contradiction with the amoral religions of the greek-roman world. That's the reason why the morals of the Torah, exemplified in the life of Jews was attracting the attention. Many of the pagans accepted the Judaism, seeing the innermost peace and the serenity proved facing the troubles, and also the fraternal cohesion of the Jews.

How did the Jewish people to impress the whole world? Israel's power wasn't its size, number or military skills. They didn't have a vast territory and, with a few exceptions during the golden age of David and Solomon, they were even exposed to the invasions of their stronger neighbors. What made from Israel the centre of the Bible was its religion.

The main contribution of Jews in the culture of Little Asia is in the field of religion. Everything in Israel, as in spirituality and culture, or achievement in almost every field, is related to the religion. The entire Hebrew civilisation and culture was influenced by religion: the principles of the social structure, the system of laws, the political practice and the foundations of the morals, the meaning given to the wars and the conception about history, the configuration

of literature and the soft development of visual arts. Nowhere in the Ancient Orient we can't find this fusion between morals, legislation and religion.

Așa cum este de așteptat, cultul religios iudaic are, și el, specificitățile lui. Le vom aborda, în continuare, pe acelea dintre ele pe care le-am considerat a fi cele mai relevante în contextul studiului de față.

1. Șabatul

Șabatul este cea mai importantă sărbătoare a iudaismului! Șabatul este o zi mai importantă chiar decât Ziua Ispășirii, Yom Kippur. Este singurul ritual care este instituit în Cele Zece Porunci (a se vedea Exodul 20: 8 – 11).

Ziua de odihnă săptămânală nu are paralelă în nici o altă civilizație antică! În epoca aceea, clasele de jos, care munceau în interesul aristocrației, nu beneficiau de o zi de odihnă. Doar clasele conducătoare beneficiau de acest lux. Ideea, în sine, de zi de odihnă săptămânală era de neimaginat. Grecii chiar îi considerau pe evrei leneși datorită faptului că aveau o zi de sărbătoare și odihnă în fiecare săptămână.

Șabatul apare în istoria Facerii ca punctul culminant al lucrării Creației, ziua binecuvântată și sfințită de Dumnezeu.¹ Biblia se preocupă mai mult de noțiunea timpului decât de cea a spațiului. Iudaismul este înclinat să sfințească mai degrabă timpul decât locurile.² Prima dată când apare în Torah cuvântul ”sfânt”, kadosh, el se referă la timp. ”Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că într-înșea S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rânduială”. (Facerea 2: 3)³

¹ Gaudin, *Marile religii*, p. 108

² Ibid., p. 111.

³ Biblia sinodală.

Prin conduita sa cu ocazia Șabatului, ca o primă și cea mai importantă semnificație a acestei sărbători, evreul îl recunoaște pe Dumnezeu Creatorul. Dincolo de semnificația religioasă, Șabatul aduce și una națională, comemorând, potrivit lui Deuteronomul 5: 8 – 11, ieșirea din Egipt.

Provenind din Decalogul rostit de Dumnezeu cu ocazia intrării în legământ a poporului iudeu, Șabatul a marcat semnificativ viața acestui popor. Pentru Hârlăoanu, Șabatul este ”pivotalul iudaismului”, o ”zi-țel” a săptămânii. Dacă sinagoga a păstrat iudaismul în spațiu, Șabatul l-a păstrat în timp. Ideea Șabatului este de esență divină.¹ Până în ziua de astăzi, evreii iubesc declarația lui Ahad Haam: ”Mai mult decât a păzit Israelul Șabatul, l-a păzit Șabatul pe Israel”.²

Răgazul creat de odihna de Șabat trebuie să fie ocupat cu rugăciuni, studiu, o atmosferă sărbătorească, atât la sinagogă cât și acasă.³

Iată termenii în care se referă la sărbătoarea Șabatului, dr. Moses Rosen:

*”La capătul celor șase zile de muncă, ziua de odihnă – cea dintâi revendicare social-religioasă formulată de Moșe – a fost menită să fie ziua în care omul să se poată ridica deasupra nivelului cotidianului. În casa credinciosului, îmbrăcată în mantia festivă a Șabatului, vălmășagul vieții amuțește, între un asfințit și celălalt. Ziua a șaptea devine astfel un popas sufletesc și spiritual, de unde perspectiva vieții este mai ușoară și înțelegerea ei este ridicată pe o treaptă mai înaltă. Fără Șabat nu s-ar fi putut concepe supraviețuirea iudaismului. Fără aripile pe care Șabatul le-a împrumutat întruna evreului, în zborul său spre culmi, acesta ar fi dispărut de mult în negura vremurilor.”*⁴

¹ Hârlăoanu, *Istoria universală a poporului evreu*, p. 369.

² *Ibid.*, p. 370.

³ Gaudin, *op. cit.*, p. 109.

⁴ Rosen, *În lumina Torei*, pp. 19-20.

Mai trebuie spus că Șabatul, în mentalitatea și practica iudaică, nu a fost o simplă zi în care oamenii se abțin de a face anumite lucruri. Nu doar că Șabatul nu a fost o zi mohorâtă și apăsătoare ci, dimpotrivă, a fost o zi a plăcerii și a desfătării. Era considerat lăudabil ca cineva să facă atunci dragoste cu soția sa. Șabatul este momentul cel mai prielnic ca oamenii să se bucure de prieteni și de familie, să studieze Torah și să se roage lui Dumnezeu.¹

2. Sărbătorile de peste an

Prin intermediul sărbătorilor și anilor prăznuți, israeliților li se reamintea permanent că sunt poporul sfânt al lui Dumnezeu. În legământul încheiat la muntele Sinai, respectarea sărbătorilor era o parte a îndatoririlor lor² (a se vedea *Exodul*, capitolele 20 la 24).

Originea sărbătorilor lui Israel nu este de proveniență omenească. Timpul exact precum și modul în care trebuia păzite aceste sărbători au venit ca rezultat al descoperirii voinței divine. În cartea Leviticul, la capitolul 23, avem menționarea și descrierea pe larg a acestor sărbători, precum și a ceremoniilor care trebuia să se desfășoare în fiecare ocazie.³ Unele dintre aceste sărbători durau o zi, altele o perioadă mai îndelungată, chiar până la o săptămână.

Ne vom referi, în continuare, la sărbătorile cele mai cunoscute ale anului religios iudaic.

Paștele era una dintre cele mai importante sărbători ale anului. Începea în seara de dinaintea zilei de 14 Nisan, seară când fiecare familie sacrifica câte un miel în amintirea ieșirii din Egipt. În acea noapte, Dumnezeu a ocolit casele

¹ Cohn-Sherbok, *Introducere în iudaism*, p. 116.

² Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 92.

³ Orodan, *Sărbători profetice*, p. 13.

evreilor care își unseseră ușorii și pragul de sus al ușii cu sângele mielului sacrificat și a cruțat viața întâilor lor născuți.

Sărbătoarea săptămânilor, numită mai târziu Ziua Cincizecimii, era ultima dintre sărbătorile de primăvară. Avea loc la cincizeci de zile după Paște. Era un prilej de mare bucurie și de mulțumire la adresa lui Dumnezeu pentru recolta bogată obținută.

În Ziua Ispășirii, sau Yom Kippur, întregul Israel își mărturisea păcatele și se ruga lui Dumnezeu pentru iertare și curățire. Marele preot, îmbrăcat în costumul ceremonial, aducea mai întâi o jertfă pentru păcatele sale și ale preoților, apoi aducea o altă jertfă pentru popor. Era singura zi din an când marele preot intra în Sfânta Sfintelor, cel mai sacru loc al Cortului Întâlnirii și, mai apoi, al Templului. Acolo el stropea sângele animalului jertfit. Ulterior, un țap, ”țapul ispășitor”, asupra căruia erau transferate păcatele întregului popor, era gonit în pustie, ca semn al ridicării tuturor păcatelor poporului.

Sărbătoarea colibelor, ultima la care ne referim în acest studiu, era cea mai populară și cea mai veselă dintre toate sărbătorile iudaice. Ea se ținea toamna, după strângerea roadelor, și, timp de șapte zile, evreii locuiau în corturi sau colibe făcute din crengi și instalate în grădini și pe acoperișuri. Astfel, evreii comemorau bunătatea și purtarea de grijă pe care le-o arătase Dumnezeu strămoșilor lor, pe vremea când locuiau în corturi, în deșert, după ieșirea din Egipt.

3. Locurile de cult

Dacă Avraam și ceilalți patriarhi constuiau altare de piatră dedicate închinării ori unde își campau tabăra, odată cu intrarea lui Israel în legământ, la Sinai, lucrurile capătă o altă dimensiune. Dumnezeu este Cel care Își dorește un loc al Său, dedicat întâlnirii cu poporul și semn al prezenței Sale continue în

mijlocul lor. ”Să-Mi facă un locaş sfânt şi Eu voi locui în mijlocul lor” este intenţia pe care o exprimă Dumnezeu în *Exodul* 25: 8.

A fost momentul în care, ghidându-se după modelul revelat tot de Dumnezeu, Moise şi întregul popor au construit Cortul Întâlnirii. Contrastând cu multele temple din Egipt, Israel avea un singur sanctuar.

De aici înainte, pentru mult timp, Cortul Întâlnirii avea să reprezinte centrul vieţii religioase a lui Israel. Cortul Întâlnirii se sprijinea pe un cadru din lemn de salcâm şi avea aproximativ 14 metri lungime, 4 metri lăţime şi 5 metri înălţime.¹ Era acoperit cu patru rânduri de învelitori.

Cortul era împărţit în două încăperi, Sfânta şi Sfânta Sfintelor. Chivotul Legământului era aşezat în Sfânta Sfintelor, locul unde trona prezenţa lui Dumnezeu. Era unicul obiect de mobilier din această a doua cameră a Cortului Întâlnirii. În Sfânta existau un altar de tămâiere, un sfeşnic cu şapte braţe care lumina continuu, şi o masă cu 12 pâini de punere înaintea Domnului, câte una pentru fiecare trib al lui Israel.

Curtea cortului, împrejmuită cu un paravan, cuprindea, ca obiecte de cult, ligheanul de aramă, un bazin de mari dimensiuni folosit de preoţi pentru spălarea mâinilor şi a picioarelor, şi altarul pentru arderile de tot, unde se sacrificau diferitele animale aduse ca jertfă în închinare.

După ce israeliţii au cucerit Canaanul, Cortul Întâlnirii nu a mai fost purtat din loc în loc, ca înainte. O bună bucată de timp a rămas la Şilo, mai apoi Chivotul Legământului a fost capturat de filistenii şi returnat. Regele David aduce Chivotul la Ierusalim, iar mai târziu, Solomon, fiul şi succesorul său, construieşte Templul, o clădire fabuloasă, dar care respectă tiparul cultic oferit de Cortul Întâlnirii.

Templul devine acum centrul vieţii religioase iudaice.

¹ Alexander, *Enciclopedia Bibliei*, p. 123.

Mai apoi, în timpul exilului babilonian, sinagoga preia acest loc. Încet încet devine centrul natural de formare și instruire. Băieții erau învățați să citească și să studieze Scriptura, cartea de căpătâi. Fetele nu mergeau la școală, dar mamele le instruiau acasă. Sinagogile erau orientate către Ierusalim, în mijlocul sălii era un pupitru de lemn iar sulurile biblice erau depozitate într-un dulap în fundul sălii. Serviciul religios în sinagogă consta în psalmi, cântați fără acompaniament muzical, rugăciuni în timpul cărora se ridicau cu toții în picioare și lecturi ale Vechiului Testament (cel ce citea stătea în picioare), după care lectorul se așeza și explica sau comenta pasajul respectiv.¹

Distrus de armatele lui Nabucodonosor și refăcut sub Zorobabel, Templul va cunoaște o nouă perioadă de apogeu pe vremea lui Irod cel Mare: avea acum o înălțime de două ori mai mare decât cea de pe vremea lui Solomon și era acoperit cu atât de mult aur încât, în lumina soarelui, era de-a dreptul orbitor.²

Comparat cu religia agricultorilor canaaneni, politeistă, bogată în mituri și ceremonii, cultul lui Yahweh era auster și simplu.³

În templu, practicile liturgice se desfășurau însoțite de cânt vocal, muzică instrumentală și dans ritual. Psalmii erau citați într-o formă de recitare cântată, fie de o singură persoană, fie de o persoană careia îi răspundea comunitatea, fie coral. Numărul muzicanților de profesie era enorm: din cei 38000 de leviți, 4000 erau muzicanți, împărțiți în 24 de grupări, cu 12 conducători. În sinagogi partea muzicală era încredințată exclusiv vocii umane.⁴

Referindu-se la rolul important al cântecului în închinarea lui Israel, Moses Rosen spune: ”cântecul și poezia ne-au călăuzit de la cei dintâi pași pe

¹ La Sacra Bibbia, Apendice, p. 1229-1230

² Alexander, *Enciclopedia Bibliei*, p. 125

³ Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1, p. 253

⁴ Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1, p. 264

care i-am făcut pe cărările istoriei” și ”numai în cântec, numai în poezie, omul găsește resurse de forță spirituală spre a înfrunta realitatea”.¹

Cultul sacru avea, la iudei, o formă exterioară conturată prin jertfe și sărbători. Importanța cultului în viața poporului evreu e subliniată de faptul că un întreg trib, cel al lui Levi, era dedicat slujirii lui Dumnezeu, la tabernacol și la templu, mai apoi.

4. Preoții și leviții

Până la momentul idolatriei din pustie (a se vedea *Exodul* 32) tribul lui Levi fusese unul ca oricare altul în sânul lui Israel. Pentru că au fost singurii care în acea ocazie au continuat să Îl slujească pe Dumnezeu, lor li s-a acordat o poziție aparte în sânul poporului lui Dumnezeu. Leviții erau singura seminție a lui Israel care îndeplinea servicii religioase. Deoarece nu aveau pământuri, ei trebuia să fie întreținuți de către celelalte seminții care dădeau ”zeciuiala”, a zecea parte din recoltele și turmele lor. Urmașii fiilor lui Levi, Chehat, Gherșon și Merari, au format trei clanuri de leviți cu responsabilități specifice în transportarea și îngrijirea Cortului Întâlnirii.

Inițial, pe vremea patriarhilor, practicile cultice erau efectuate de capul familiei, tatăl funcționând ca un preot al familiei.

Înainte vremurilor mozaice, jertfele erau aduse de obicei de capul unei familii, care-și reprezenta oficial familia în recunoașterea și venerarea lui Dumnezeu. Cu excepția referirii la Melhisedec ca preot în Geneza 14: 18, funcția oficială de preot nu este menționată. După ce Israel a fost răscumpărat din Egipt, slujba de preot devine tot mai importantă.²

Rod al caracterului profund religios al statului evreiesc, clasa preoțească va deveni principala gestionară și interpretă a legilor sfinte,

¹ Rosen, *Eseuri iudaice*, p. 101-102.

² Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 85.

răspunzând în mod direct de aplicarea cu sfințenie a acestora. Deși, în fază inițială, preoții aveau ca principală sarcină oficiul religios, rolul lor va crește treptat, funcția de preot devenind ereditară.¹

Descendenți și ei din Levi, Aaron și urmașii săi au fost puși deoparte pentru slujba preoțească a lui Israel. Numai preoții puteau să aducă jertfele. Un bărbat, din această familie, devenea preot la vârsta de 30 de ani și trebuia să se supună la o seamă de reguli stricte. Conducător al corpului preoțesc era ”marele preot”, singurul care avea privilegiul de a intra o dată pe an, de Ziua Ispășirii, în Sfânta Sfintelor. Odată ales, marele preot păstra poziția până la moarte iar titlul era transmis, de obicei, din tată în fiu.

Faptul că preoții nu au în proprietate particulară nici un teren indică refuzul oricărui ascendent al proprietății funciare asupra exercitării funcției sacerdotale.²

Principala responsabilitate a preoților era de a media între Dumnezeu și om. Aducând jertfele prescrise, ei conduceau poporul asigurându-i astfel ispășirea pentru păcat (*Exodul* 28: 1 – 43; *Leviticul* 16: 1 – 34). Descoperirea vocii lui Dumnezeu față de popor era o obligație extrem de solemnă (*Numeri* 27: 21; *Deuteronomul* 33: 8). Fiind custozi ai legii, ei aveau și însărcinarea de a-i instrui pe laici. Îngrijirea și slujirea în cort erau de asemenea sub jurisdicția lor. Astfel, leviții erau desemnați să-i ajute pe preoți în împlinirea multelor responsabilități ce le erau atribuite.³

Având în vedere monoteismul iudaic, în iudaism nu există zeițe – și cu atât mai puțin nu există o zeița a dragostei – iar, ca atare, în corpul sacerdotal evreiesc nu existau preotese.

¹ Dragoș, *O istorie zbuciumată a poporului evreu*, p. 10.

² Azria, *Iudaismul*, p. 17.

³ Schultz, *Călătorie prin Vechiul Testament*, p. 85-86.

5. Fenomenul profetic

Profetismul ebraic este un fenomen unic în istoria credințelor religioase ale omenirii. El reprezintă cea mai înaltă treaptă a revelației vechi-testamentare. Profetii evrei insistă pe morala înaltă, pe înfăptuirea binelui, pe echitatea socială, pe pacea universală. Învățătura profetilor pune accentul pe căutarea lui Dumnezeu, ceea ce în viziunea lor înseamnă a căuta binele, dreptatea, omenia.¹

Mesajul general al profetismului evreiesc este moral și condamnă practicile de cult canaanene, ca prostituția și sacrificiul sângeros. Confrunțați cu decăderea poporului, profetii propovăduiau întoarcerea la viața morală și amenințau că, în caz contrar, Dumnezeu va lovi cu toate nenorocirile pe slujitorii Săi infideli.²

Împotriva stării de decadentă a statului vor acționa, mai ales în perioada monarhiei, profetii. Fenomenul acesta este propriu exclusiv civilizației ebraice. În ebraică termenul de profet înseamnă „cel ce vorbește” (subînțelegându-se: în numele lui Yahweh). În principal, profetul evreu examinează prezentul, pe care îl judecă sau îl condamnă acționând în stare de „inspirație divină”. Instituția profetismului era autonomă, clar distinctă și efectiv separată de cea a clerului. În principiu, nu contrazicea activitatea sacerdoților; existau corporații de profeti chiar pe lângă unele temple. Profetii proveneau din toate categoriile sociale. Amos, de exemplu, era un simplu păstor din Iudeea, în timp ce Isaia era un aristocrat și un om de stat. Profetii au urmărit ca prin predicile lor să influențeze în mod determinant asupra situației – morale sau sociale, politice sau religioase – a timpului lor. Profetii erau, totodată, reprezentanții cauzei celor oprimați, pledau cauza săracului și a nedreptății împotriva opresorului său. Ei dezvoltau o pledoarie pentru

¹ Hârlăoanu, *Istoria universală a poporului evreu*, p. 71.

² Eliade/Culianu, *Dicționar al religiilor*, p. 214.

justiție și moralitate.¹ Fenomen unic în istoria universală, profeții Israelului mustrau și condamnau public pe oricine încălca principiile biblice, chiar și pe rege.²

Profeții vorbeau în numele lui Dumnezeu. Îl considerau pe Dumnezeu stăpân al istoriei, nu doar al evenimentelor prezentului ci și al evenimentelor viitoare. Mesajul lor cuprindea, pe de-o parte, judecata divină dacă poporul lui Dumnezeu refuza să Îl asculte, iar pe de altă parte un mesaj de speranță: la final, întunericul e îndepărtat de lumina splendidă a lui Dumnezeu.

În dreptul activității profetice israelite trebuie să punctăm și noțiunea de mesianism. Mesianismul exprimă una dintre credințele cele mai profunde ale iudaismului. Nu este exagerat să spunem că întreaga aventură a lui Israel este mărturia unei speranțe de neclintit: lumea creată de Dumnezeu este neterminată; omului îi revine rolul de a colabora cu Dumnezeu pentru ca într-o bună zi binele să triumfe asupra răului.³ Profeții au scris mult pe această temă și despre Mesia care trebuia să vină. În această perspectivă nu e deloc greu de interpretat declarația lui Martin Buber care spunea că ”oricât de măreț ar fi trecutul iudaismului, el va da ce are mai bun de dat abia în viitor”.⁴

Mesajul profeților făcea aluzie pe de-o parte la trecut, chemând Israelul la ascultare; pe de altă parte se referea la prezent, vorbind despre criza de credință în care se afla poporul; și, în cele din urmă, se referea și la viitor, întrucât ei aveau credința că Dumnezeu Însuși era cu Israel.⁵

Cea mai însemnată contribuție a profeților la credința Israelului nu a fost o nouă descoperire din partea lui Dumnezeu, ci un nou îndemn de a fi credincioși față de ceea ce Dumnezeu le făcuse deja cunoscut despre El, de a se reîntoarce la El cu căință. Profeții au propovăduit fără încetare că adevărata

¹ Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1, p. 238-239

² Hârlăoanu, op. cit., p. 59

³ Gaudin, *Marile religii*, p. 80

⁴ Ibid., p. 118

⁵ Alexander, *Enciclopedia Bibliei*, p. 130

religie nu ține de ritual și nici chiar de credință, ci este mai ales o chestiune de trăire. Ei au combătut cu toată fermitatea religia din zilele lor, nu atât pentru că nu respecta tiparele scrise în cărțile Legii, ci pentru că ea nu era dublată de o trăire autentică. Profeții s-au adresat conștiinței Israelului și au avertizat despre apropiatul dezastru al exilului. Iar când pedeapsa lui Dumnezeu s-a abătut asupra Israelului, ei i-au dat speranță în promisiunea făcută de Dumnezeu referitoare la un viitor nou.¹

În concluzie, ceea ce caracterizează profetismul iudaic este ideea că morala și religia sunt inseparabile. Această idee constituia un salt înainte în conștiința religioasă și morală a umanității.²

¹ Ibid., p. 116

² Epstein, *Judaismul – Origini și istorie*, p. 66

**CÂT TIMP EXISTĂ EXODUL, EXISTĂ SPERANȚĂ.
IMPORTANȚA EXODULUI ÎN GÂNDIREA
IUDAICĂ LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI I d.Hr.
(While there is Exodus there is Hope.
The Importance of Exodus in Jewish Thought at the
Beginning of the First Millennium AD)**

Assistant Lecturer **TEODOR - IOAN COLDA**
Baptist Theological Institute of Bucharest
Academic Visitor attached to Balliol College
Faculty of Theology and Religion, University of Oxford
teodor.colda@theology.ox.ac.uk

Problema eliberării și a luptei pentru libertate a fost și va fi mereu una din preocupările stringente ale oamenilor care înțeleg valoarea și posibilitățile multiple ale libertății, oricum ar fi ea definită. Crizele care apar în societate, care pot avea cauze și forme diverse, creează impresia că libertatea unei comunități poate fi afectată, și poate fi afectată, astfel că identitatea ei devine fadă, cel puțin ca rezultat al reculului unor mașinațiuni politice care trădează un joc periculos de-a istoria. De multe ori impresiile nu sunt doar impresii, ci ele se manifestă ca realități dureroase ale oamenilor de rând. În astfel de contexte tensionate se face loc ideologiilor de tot felul, ca mai apoi să se reclame nevoia găsirii unui țap ispășitor și se fabrică speranțe false pentru cei creduli, care nu înțeleg imaginea de ansamblu. Căderea în naționalism sau ultranaționalism, în intoleranță sau chiar în anarhie, respingerea credinței și a moralității, ura sunt pericole, care, din păcate, devin factori de formare ai societății. Totuși pentru cei care înțeleg că dorința de libertate este motorul

societății și al moralității ei, speranța devine un factor esențial care însoțește dorința de restaurare a societății, cât și simțul dreptății.

Un bun exemplu în acest sens este tradiția spiritualității iudaice, care îmbină speranța restaurării escatologice a poporului Israel cu dreptatea lui Iahve și cu nevoia de răscumpărare/mântuire a umanității. Totul începe cu Exodul ca eveniment paradigmatic al mântuirii și restaurării pentru spiritualitatea iudaică, eveniment care se reactualizează din generație în generație potrivit cu nevoile noi ale unei lumi afectate de corupție și care are nevoie de o dreptate adusă prin mijloace spirituale.

Vorbind despre importanța Exodului A. L. Finkelstein remarcă faptul că „Celebrarea Paștelui comemorează un eveniment, care probabil va simboliza pentru totdeauna înțelesul de bază al libertății...”¹. Plecând de la această observație fundamentală, propunem un studiu care dezvăluie importanța libertății și nevoia de restaurare a unei națiuni, care în cea mai mare parte a istoriei ei a ilustrat suferința și holocaustul. Perioada aleasă este una destul de vastă, cuprinsă între secolul IV î.Hr. și secolul I d.Hr., perioadă care nu s-a desprins încă de evenimentele biblice ale Torei. Este o perioadă bogată în literatură istorică și sapiențială, fiind astfel capabilă să ofere suficiente informații despre frământările spirituale și intelectuale ale oamenilor de atunci, care se vedeau striviți sub tăvălugul marilor imperii antice, dar care nu și-au pierdut speranța bine înrădăcinată în evenimentul Exodului și în promisiunea restaurării națiunii în urma manifestării dreptății lui Iahve în istorie prin venirea lui Mesia. Prezentul studiu este o încercare de a trece lapidar în revistă sursele iudaice care arată o preocupare față Exod și care, prin evocarea lui, fac un pas înspre afirmarea unei speranțe escatologice în intervenția lui Iahve în favoarea poporului Său.

¹ Dan COHN-SHERBOK, „Judaism and the Theology of liberation”, *ModernTheology* 3 No. 1 (O 1986), 8.

1. Exodul în literatura iudaică necanonică

Dacă motivul Exodului ar fi doar o modalitate literară de unitate canonică pentru scrierile vetero-testamentare sau repetarea unui motiv literar major, atunci evocarea Exodului ar trebui să se rezume doar la Pentateuch și cel mult la scrierile canonice ale Tanak-ului. Nu este așa, deoarece Exodul ca motiv literar-teologic poate fi regăsit mereu și în alte lucrări iudaice. Aceasta demonstrează că Exodul reprezintă mai mult decât un procedeu literar. Exodul devine temelia suficientă pentru a susține speranța unui popor în implicarea răscumpărătoare a lui Dumnezeu în istorie. În continuare vor fi prezentate pe scurt ocurențele Exodului în câteva lucrări necanonice.¹

Vom începe cu *Cartea lui Tobit*, care poate fi cel mai bine clasificată ca o *novella* israelită religioasă, fiind una dintre cele mai bune povești scurte care ne-au parvenit din perioada antichității non-clasice.² Este o carte care aduce în prim plan un erou de excepție, la fel ca în cazul altor lucrări iudaice ca Estera sau Iudita. R. Bauckham observă că dacă în cazul Esterei sau al Iuditei s-a argumentat că povestea lor nu este spusă de dragul personajelor principale, ci pentru că se are în vedere importanța lor pentru națiunea iudaică, în cazul lui Tobit aceste observații au fost marginal, deși povestea lui Tobit se supune aceleiași reguli.³ Așadar, potrivit lui Bauckham, povestea lui Tobit funcționează ca o parabolă a istoriei și destinului națiunii, pe scurt, o parabolă, a poveștii lui Israel de la exil la restaurare. Folosirea termenului parabolă este diferit de alegorie. Mai degrabă parabola (*mashal*, ‚comparație’) descrie modul în care povestea lui Tobit funcționează în cadrul național-istoric al întregii

¹ Toate citatele din cărțile apocrife (deuterocanonice) sunt preluate din *Biblia sau Sfânta Scriptură – Ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli (București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001).

² Richard BAUCKHAM, *The Jewish World around the New Testament* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neum Testament 233; Tübingen: Mohr Siebeck, 2008), 433.

³ Ibidem.

cărți ca un model pentru o poveste din trecut, prezent și viitor, care poate fi comparată cu istoria națională.¹ Inclusiv numele personajelor principale întăresc această perspectivă asupra cărții. Tatăl lui Tobit se numește Tobiel, care înseamnă ‚Dumnezeu este bun’; fiul lui Tobit se numește Tobie, care înseamnă ‚Iahve este bun’; iar numele lui Tobit este un *hipocoristico*, adică o abreviere a celor două nume, având semnificație fie a unuia, fie a celuilalt.² Bauckham este de părere că numele au semnificații profetice, concluzie diferită de cea a lui C. Moore, care crede că sunt ironice, având în vedere suferințele repetate ale lui Tobit.³

În *Cartea lui Tobit* Exodul este introdus prin prezentarea unui personaj care este pus într-o lumină pozitivă prin asemănări destul de evidente cu Moise. Tobit este un evreu din tribul lui Neftali aflat în captivitatea asiriană. Cetatea Ninive, simbolul exilului și robiei pentru triburile din nord ale țării lui Israel, devine în mod simbolic un nou Egipt, locul primei captivități a poporului Israel. Într-un astfel de context, Tobit se evidențiază printre evreii captivi ca lider și posibil eliberator. Sanherib, pentru că „i-a ucis pe mulți din fiii lui Israel...” (cf. Tobit 1:18), poate fi asemănat cu Faraon, care a poruncit uciderea pruncilor israeliți de sex masculin (cf. Exodul 1:15-16). Tobit, asemeni lui Moise, îngroapă un om ucis, dar în contrast cu Moise, cel ucis nu este unul dintre asupritori, ci unul din confracții lui (cf. Tobit 1:19, Exodul 2:12). Regele a aflat și a căutat să îl omoare pe Tobit, la fel cum Faraon căuta să-l omoare pe Moise, dar, asemeni lui Moise, Tobit s-a ascuns (cf. Tobit, 1:19-20; Exodul 2:15). Tobit pleacă împreună cu familia într-un exil de 40 de zile, până la moartea lui Sanherib (cf. Tobit 1:21-22), asemănându-se cu Moise care este absent pentru 40 de ani în Madian (cf. Exodul 2:15). În Tobit 2:1 este amintită Sărbătoarea Cincizecimii, care îndreaptă atenția spre promisiunea lui

¹ *Ibid.*, 434.

² *Ibid.*, 444.

³ *Ibidem*. Vezi și Crey Moore, *Tobit* (AB 40A; New York: Doubleday, 1996), 25.

Dumnezeu că Israel va moșteni țara Canaan (cf. Levitic 23:22). Sărbătoarea Cincizecimii presupune că Paștele trecuse deja, dar nu se amintise nimic de sărbătorirea lui. Aceasta pentru că Sărbătorirea Paștelui într-un context al captivității este irelevantă, deoarece Paștele comemorează eliberarea și intrarea în stăpânire a țării promise. Apare și imaginea unui pelerinaj, a unei călătorii care are ca țintă dobândirea unei moșteniri. Tobie, fiul lui Tobit, este trimis în Media pentru a obține această moștenire. Pe drum va fi călăuzit de un înger, „îngerul care-i mergea înainte”, (cf. Tobit 5:4, 10), asemeni lui Israel, care a fost călăuzit de Îngerul Domnului în timpul peregrinării prin pustiu (cf. Exodul 33:2) înspre Canaan. În contextul unor crize, al unor probe, apare un demon, odată cu care apare oportunitatea de a introduce o aluzie la plăgile Egiptului (prima plagă, cf. Exodul 7:17-18): „Mirosul de pește l-a oprit pe demon, care a fugit în ținuturile Egiptului de Sus. (Tobit 8:3)” S-ar părea să existe o aluzie chiar și la ultima plagă a Egiptului. Sarra, cea care trebuie să-i devină soție lui Tobie, avea efect aducător de moarte asupra celor cu care se căsătorea, astfel încât șapte soți au pierit, fiecare în noaptea nunții. Tobie, evreul, a fost singurul care a scăpat de această urgie, pentru că încredințarea era: „...Domnul va lucra pentru voi. (Tobit 7:11)” Dincolo de aceste paralele cu Moise și aluzii la Exodul original, *Cartea lui Tobit* se încheie cu speranța unui nou Exod încărcat de așteptări mesianice și împliniri escatologice (cf. Tobit 14:5-7) și cu îndemnuri din partea lui Tobit, care evocă imaginea unui Moise la hotarele Canaanului în contextul ultimelor cuvântări ale lui Moise în Deuteronom (cf. Tobit 14:8). Speranța noului Exod este cel mai bine exprimată prin cuvintele: „El ne pedepsește pentru nedreptățile noastre, dar iarăși I Se va face milă și ne va aduna din toate neamurile printre care ați fost risipiți. (Tobit 13:5; vezi și Baruch 3:6-8; 2 Macabei 1:27-29; 1 Enoch 85-90)” În acest sens, *Cartea lui Tobit* prezintă speranța escatologică a unui Exod, care sva avea valoare mântuitoare atât pentru evrei, cât și pentru neevrei (*goim* adică ,neamuri’).

Acest Exod este conectat la speranța mesianică a lui Israel, prin amintirea unor aspecte caracteristice erei mesianice:

Dar Dumnezeu va avea iarăși milă de ei, Dumnezeu îi va întoarce în țara lui Israel, iar ei vor rezidi templul – totuși, nu cum a fost cel dinaintea –, așteptând plinirea vremilor hotărâte. După aceea se vor întoarce toți din robie și vor rezidi cu fruntea sus, Ierusalimul, iar templul lui Dumnezeu va fi rezidit, după cum au spus în această privință profeții lui Israel. Toate neamurile lumii întregi, toate se vor întoarce [la Dumnezeu] și cu adevărat se vor teme de Dumnezeu. Toate își vor părăsi idoli care le-au făcut să rătăcească în mincinoasa lor rătăcire, și ele întru dreptate îl vor binecuvânta pe Dumnezeu vecilor. Toți fiii lui Israel care se vor mântui în acele zile – întru adevăr aducându-și aminte de Dumnezeu – se vor aduna din nou; ei vor veni la Ierusalim și pe totdeauna vor locui fără grijă în țara lui Avraam, aceea care le va fi redată. Acolo se vor veseli cei care într-adevăr Îl iubesc pe Dumnezeu, dar cei ce săvârșesc păcat și nedreptate vor pieri de pe fața pământului.¹

Aici nu este vorba de restaurarea escatologică a lui Iuda, ci a triburilor de nord, prin revenirea lor în țara promisă, reconcilierea cu Ierusalimul ca un centru național și cultic.²

Motivul teologico-literar al Exodului apare și în *Cartea Iuditei*, prezentat de această dată în cuvântarea unui amonit, numit Ahior. El prezintă istoria Exodului (cf. Iudita 5:6-22) recurgând chiar și la amănunte spațiale, descriind în linii mari un traseu. Vorbește despre trecerea Mării Râșii, drumul până la Sinai, Cadeș-Barnea. Acțiunea din *Cartea Iuditei* este una fictivă, determinarea ei din punct de vedere istoric fiind imposibilă, deși dă impresia că autorul încearcă să încadreze acțiunea în contextul istoriei biblice. Totuși, scopul autorului prin discursul lui Ahior este acela de a le aminti evreilor că necredința și apostazia au drept consecință judecata lui Iahve, chiar dacă evreii au avut experiența unui Exod. În același timp, experiența Exodului este bază solidă pentru încrederea lui Israel în Iahve în așteptarea intervenției Sale cu scopul eliberării și al restaurării națiunii. Evreilor li se amintește nu doar importanța experienței Exodului, pentru că ei sunt identificați chiar prin

¹ Tobit 14:5-7.

² Această observație este făcută și de R. Bauckham. *The Jewish World...*, 434.

această experiență. Identitatea lor este determinată de realitatea Exodului și de acțiunea salvatoare a lui Iahve. Israel este „neamul celor veniți din Egipt” (Iudita 6:5). Această expresie eufemistică subliniază valoarea Exodului în viața lui Israel ca popor al lui Dumnezeu și originea sa etnică într-o experiență salvatoare guvernată de Iahve.

Cartea lui Baruh continuă oarecum în aceeași notă moralizatoare, arătând că apostazia lui Israel a început chiar la momentul ieșirii din Egipt, iar această atitudine avea să atragă pedeapsa lui Dumnezeu și trimiterea poporului într-o nouă robie, în Babilon (cf. Baruch 1:19-22). Dincolo de nota moralizatoare a scrierii, autorul prezintă în paralel și speranța lui Israel de a reveni în țară. Este speranța unui nou Exod, în care sunt reactualizate realitățile primului Exod:

Și-i voi aduce înapoi în țara pe care cu jurământ le-am făgăduit-o părinților lor – lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob – și o vor stăpâni; și-i voi înmulți și nu se vor împuțina. Și voi face cu ei legământ veșnic, ca Eu să le fiu Dumnezeu, iar ei să fie poporul Meu. Și nu-l voi mai mișca pe poporul Meu Israel din țara pe care le-am dat-o.¹

În lucrarea pocrifă *Înțelepciunea lui Solomon* este au fost identificate nu doar paralele exodice, dar și paralele la Exod așa cum este prezentat în Evanghelia după Ioan, care este o scriere cu un caracter profund teologic pentru spiritualitatea creștină, dar și cu un caracter profund iudaic.² Relația dintre această apocrifă și Evanghelia după Ioan a fost analizată de D. K. Clark în articolul *Signs in Wisdom and John*. În cartea *Înțelepciunea lui Solomon*, cele

¹ Baruch 2:34-35.

² Dincolo de aceste aspecte, C. F. Burney a lansat ipoteza (în 1992) că Ioan nu a fost doar influențat de concepte semitice, pentru că este foarte posibil ca Evanghelia să fi fost scrisă prima oară în aramaică. Burney este de părere că limbajul trădează un original aramaic, ulterior tradus în greacă. În mod similar M. Black (în 1967) a sugerat că limbajul celei de-a patra evanghelii este dovada unui autor vorbitor de aramaică, dar care scrie în greacă. Gary M. BURGE, *Interpreting the Gospel of John* (Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, 1992), 21. Vezi și Charles Fox, BURNEY, *The Aramaic Origin of the Fourth Gospel* (Oxford, England: Clarendon, 1922); Matthew BLACK, *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts* (Oxford, England: Clarendon, 1967).

zece plăgi ale Egiptului sunt reduse la un număr de șase plăgi, care sunt numite semne (gr. *semeia*, cf. *Înțelepciunea* 10:16). De fapt este vorba de șase semne plus unul. Ultimul semn din cele șase este moartea întâilor născuți, iar al șaptelea este trecerea Mării Roșii. Clark identifică o preluare la Ioan a modului de prezentare a semenelor lui Iisus în formula specifică *Înțelepciunii lui Solomon*, adică șase plus unu. Ultimul semn îl constituie moartea și învierea lui Iisus.¹

Exodul poate fi întâlnit și în unica lucrare teatrală evreiască din perioada intertestamentară, și totodată cel mai extins exemplu de poezie greco-iudaică antică, din care Eusebiu de Cezareea păstrează fragmente substanțiale. Aceste fragmente reprezintă sursa cea mai extinsă rămasă din orice tragedie elenistă, fiind așadar sursa cea mai semnificativă care dovedește existența tragediei eleniste, deși nu este cert dacă lucrarea a fost reprezentativă pentru tragedia elenistă.² Lucrarea se numește *Exagoge* sau *Ieșirea*, aparținând unui oarecare Iezechiel. Autorul este probabil un iudeu alexandrin cunoscător al clasicilor greci. H. Jacobson amintește că Iezechiel este numit de Alexandru Polihistor *ho tōn tragōdiōn poiētēs* și *ho tōn tragōdiōn ioudaikōn poiētēs* de Clemens.³ În această dramă cu caracter biblic sunt trecute în revistă plăgile Egiptului, iar mai apoi, într-un discurs, Dumnezeu îi prezintă lui Moise ritualul Paștelui (v. 132-174). Un al doilea pasaj oferă detalii cu privire la ritualuri (v. 175-191), evocând Exodul original conform textului din Exodul 12:35-36, după care Moise este amintit, răspunzând Domnului, repetând cele auzite și introducând amănunte extrase din Tora.⁴

¹ Douglas K. CLARK, „Signs in Wisdom and John”, *Catholic Biblical Quarterly*, 45, No.2 (Ap. 1983), 202-5.

² Howard JACOBSON, *The Exagoge of Ezekiel* (Cambridge: Cambridge University press, 1983), 1.

³ *Ibid.*, 5.

⁴ Pierre GRELOT, „Paștele intertestamentar” în *Originile creștinismului* (Iași: Polirom, 2002), 113-4.

În ciuda faptului că O. A. Piper consideră că Filon din Alexandria (20 î.Hr.-50 d.Hr.) nu este interesat de evenimentele Exodului¹, se poate observa că Filon nu omite să discute despre „Exodul fără seamăn” al poporului Israel. În *Viața lui Moise* prezintă în detaliu istoria plăgilor și a ieșirii lui Israel din Egipt, justificând chiar și prădarea egiptenilor (cf. *De vita Mosis* I, 94-180). Filon vorbește și despre „Sărbătoarea Fericitei Trezeci” (*ta diabateria*) și despre Sărbătoarea Azimilor în comentariul despre *Rânduielile deosebite* (cf. *De Specialibus Legibus* II, 145-161). Despre Paște (menționat sub formă aramaică, *Paskha*) spune: „...Această sărbătoare este o pomenire și o dovadă de mulțumire [lui Dumnezeu] pentru Exodul fără seamăn care a făcut să iasă din Egipt mai mult de două sute de miriade² de bărbați și femei laolaltă.”³ Exodul la Filon nu îmbracă forma unei năzuințe sau a unei împliniri profetice și nici nu face aluzie la un mesia care va veni în scopul inițierii unui nou Exod. Scopul lui Filon este mai degrabă de a oferi un înțeles accesibil elinilor în ce privește cel mai important eveniment din istoria evreilor și cea mai de seamă sărbătoare. Exodul și Paștele devin astfel puntea pentru un dialog iudeo-elin despre eliberare/mântuire și trecerea într-o dimensiune idealizată a Creației.

Și în *Cartea antichităților biblice*, care aparține perioadei dinaintea anului 70 d. Hr., apropiindu-se de tradiția sinagogală, sunt amintite elemente specifice Exodului original. Sunt menționate plăgile Egiptului, trecerea Mării Roșii (cf. *Cartea antichităților biblice* 10, 1-2), sunt făcute aluzii la sărbătoarea Paștelor și sărbătoarea Azimilor, unde Paștele este „pomenirea” ieșirii din Egipt.⁴

Flavius Josephus în *Antichități iudaice* pe lângă faptul că vorbește amănunțit despre Exodul lui Israel și Sărbătoarea Paștelor (*Antichități iudaice*

¹ Otto A. PIPER, „Unchanging Promises: Exodus in the New Testament”, *Interpretation* 11 No. 1 (Ja 1957), 6.

² O miriadă era în antichitate echivalentul a zece mii.

³ Pierre GRELOT, „Paștele...”, 114.

⁴ *Ibid.*, 116.

II, XIV), pentru că se află într-un context în care Templul nu mai exista, prezintă sumar și rânduielile pentru jertfe menționate în Numeri. La fel ca Filon, Josephus vrea să intre într-un dialog cu romanii și elinii din vremea lui, prezentând într-un mod cât mai accesibil datinile evreiești.¹

Comunitatea de la Qumran își dezvoltă un interes deosebit pentru Exod în literatura care a parvenit veacurilor următoare de la membrii ei. Manuscrisele comunității provin în general din secolele II și I î.Hr.. În numeroase manuscrise sunt transcrise sau citate pasaje din Pentateuch ori sunt făcute compilații. Există de asemenea referiri directe sau aluzii la Moise (*Apocriful lui Moise*; 4Q377), la Iosua (*Apocriful lui Iosua*; 4Q378-379), ieșirea din Egipt (4Q422), evenimente exodice (1Q22, 2Q21, 4Q159, 4Q513-514), trecerea Iordanului (4Q378) sau intrarea în stăpânirea Canaanului (4Q226, 4Q374, 4Q522) ori rescieri, parafrazări sau comentarii cu privire Exod și Creație (4Q158 / 4Q225 / 4Q422), iar lista exemplurilor poate continua.²

Imaginea Exodului poate fi întâlnită și în sururile specifice comunității eseniene de la Qumran. Spre exemplu, în *Sulul Războiului* (1QM) scrie: „Fiii lui Levi, fiii lui Iuda și fiii lui Beniamin, cei exilați în deșert, va face război împotriva lor [...] împotriva tuturor cohortelor, când fiii luminii cei exilați se vor întoarce din pustia națiunilor la tabăra din pustiul Ierusalimului... (1:2-3)”. Alte texte specifice epocii fac referiri la grupuri care se retrag în pustie pentru a evita să se contamineze cu societatea (cf. 1 Macabei 2:29-38) și pentru a găsi un loc de unde să pornească lupta împotriva dușmanilor (cf. 1 Macabei 5:24-28; 9:33, 62).³ Perspectiva exodică și escatologică a comunității este deosebit de importantă pentru studiul de față, pentru că ea reprezintă un pas înainte în

¹ Pierre GRELOT, „Paștele...”, 116-7.

² Michael O. WISE, Martin G. ABEGG Jr. & Edward M. COOK, *The Dead Sea Scrolls – A New Translation* (San Francisco: HarperSanFrancisco, A Division of HarperCollinsPublishers, 2005).

³ Richard J. CLIFFORD, S.J., „The Exodus in the Christian Bible: The Case for ‚Figural’ Reading”, *Theological Studies* 63 No. 2 (Je 2002), 356.

gândirea iudaică în acea încercare de a înțelege identitatea istorică și escatologică a unui popor. Și nu este vorba doar de identitate istorică. La aceasta se adaugă o dimensiune misionară prin valențele luminii și ale întunericului care sunt evocate. Manifestarea dreptății lui Iahve și restaurarea poporului Său sunt necesare pentru îndreptarea lumii. Speranța unui Exod nu este o manifestare fără impact, pentru că este în relație cu alte aspecte ale speranței escatologice a lui Israel. Revenirea în țară este strâns legată de venirea lui Mesia și mântuirea escatologică pe care o va aduce Iahve atât poporului Său, cât și celorlalte popoare. Între Exod, Mesia și mântuire există o relație strânsă, care va fi discutată pe scurt în rândurile următoare.

2. Relația dintre Exod, Mesia și mântuirea escatologică în iudaism

Legătura dintre Exod și venirea lui Mesia nu este o concepție izolată, ocazională. Venirea lui Mesia este adesea asociată cu eliberarea poporului Israel din Egipt. Astfel există unele păreri care susțin că deoarece Israel a fost eliberat în luna nisan (prima lună a anului și luna celebrării Paștelor), va fi mântuit tot în luna nisan, la venirea lui Mesia. Alte păreri susțin venirea lui Mesia în luna tișri (a șaptea lună a calendarului iudaic, marchează începutul anului religios).¹ Într-unul dintre targumuri, în legătură cu Exodul se spune: „Luna nisan va fi începutul tuturor lunilor, pentru că atunci a izbăvit [sau răscumpărat] YHWH poporul său, copiii lui Israel, și tot atunci îi va izbăvi.”² Aspectul important care se remarcă aici este relația dintre eliberarea poporului Israel în cadrul Exodului și mântuirea lui finală. *Poemul celor patru nopți*, inserat în *Targumul Ierusalimi* despre Exodul 12:42 reia această idee, făcând o conexiune între noaptea Creației, cea a jertfei lui Avraam, cea a Paștelui și cea

¹ A. Cohen, *Talmudul* (București: Hasefer, 2003), 463.

² Citat în Pierre GRELOT, „Paștele...”, 118.

a mântuirii finale.¹ Discuția de mai sus arată că stabilirea unei relații între Exod, Mesia și mântuire este deosebit de importantă în gândirea iudaică. Această relație poate fi identificată și în scrierile comunității de la Qumran așa cum se va arăta în continuare.

În *Regula comunității* (1QS) este prezentat interesul membrilor aflați în deșertul Iudeii pentru noul Exod și dorința de a grăbi venirea acestui Exod: „Odată împlinite acestea² în Israel, pentru obște, ei trebuie să părăsească sălașul oamenilor păcătoși și, potrivit acestor porunci, să meargă în deșert spre a-I pregăti [Domnului] calea, după cum stă scris: în pustiu gătiți calea... [cele trei puncte înlocuiesc tetragrama YHWH], drepte faceți în loc neumblat cărările Dumnezeului nostru (Isaia 40:3). El ne-a dat învățarea Legii prin mijlocirea lui Moise (VIII, 1-15).”³

Așteptările mesianice din timpul persecuției lui Antioh al IV-lea Epifanul împotriva iudeilor repatriați în Palestina în urma exilului babilonian se împletesc cu așteptarea mântuirii, chiar dacă domnește o tăcere în ce privește așteptarea unui Mesia pe linie genealogică davidică. Aceași tăcere se regăsește în cărțile *Macabeilor*, care scot la iveală așteptarea unui profet (cf. 1 Macabei 4:46), dar și în *Siracid (Ecclesiasticul)*, care a scris în timpul lui Seleucos al IV-lea, fratele mai mare a lui Antioh al IV-lea.⁴ În *Documentul de la Damasc* este întâlnită expresia ‚Noul Legământ’, preluată din Ieremia 31:31, folosită în contextul exilului sectei în ținutul Damascului (cf. *Documentul de la Damasc* VI, 19), care aștepta Exodul.⁵ În contextul așteptării lui Mesia și a venirii Împărăției lui Dumnezeu, aceeași expresie poate fi întâlnită și în *Regula Comunității* (1QS): „Ei pleacă în pustie pentru o vreme, ca să fie născuți din nou ca noul Israel, ca să intre în Noul Legământ de la sfârșitul zilelor. Ei

¹ *Ibidem*.

² Cu referire la porunci.

³ Jean STARKY, „Învățătorul dreptății și Isus” în *Originile creștinismului* (Iași: Polirom, 2002), 142.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibid.*, 143.

așteaptă în pustie al Doilea Exod, „pregătind calea Domnului”, rânduindu-se¹ după regula străvechilor războaie ale lui Iahve.²” Venirea Împărăției este interpretată ca un nou Exod și își face apariția în urma judecății lui Iahve.³

Chiar dacă membrii acestei comunități de esenieni se considerau slujitorii fideli ai Legii lui Moise încât în 1QS, *Regula comunității*, scrie: „...vor fi judecați după primele porunci, cele care la început..., și aceasta până la venirea Prorocului și a Unșilor [Mesiilor] lui Aaron și Israel”⁴, această concepție despre importanța Legii în realizarea mântuirii este schimbată în mod surprinzător prin perspectiva oferită de *Codex Neophiti I* pentru Exodul capitolul 12: „În noaptea aceea a Paștelui voi trece prin *Cuvântul Meu* [subliniera autorului] în țara Egiptului și voi lovi pe întâiul-născut... (12:12)” După expunerea învățaturii cu privire la mielul pascal, textul continuă: „vedea-voi sângele și am să trec mai departe, și prin *Cuvântul Meu am să vă ocrotesc* [subliniera autorului], și nu va fi între voi moarte pustiitoare... (12:13)”⁵ Semnificația Paștelor este încărcată de perspectiva salvării lui Israel prin mila lui Iahve. Când Îngerul morții trecea pe lângă ușa fiecărei case ca săucidă pe întâii născuți, Scriptura spune: „*Domnul va trece* [subliniera autorului] pe lângă ușa și nu va îngădui Nimicitorului să intre în casele voastre ca să vă lovească. (Exodul 12:23b)” Domnul era prezența milei care trecea pe lângă fiecare ușă. Mântuirea lui Israel conține două aspecte esențiale: prezența lui Iahve și sângele jertfei.

Dincolo de aceste aspecte, așteptările iudaice a mântuirii escatologice și ale venirii lui Mesia sunt bine fundamentate în tradiția Exodului. Într-un

¹ Sau „disciplinându-se”.

² Sau „pentru a fi gata să lupte războiul din urmă a lui Dumnezeu”.

³ Richard J. CLIFFORD, S.J., „The Exodus...”, 357.

⁴ Jean STARKY, „Învățătorul...”, 143.

⁵ Citat în Pierre GRELOT, „Paștele...”, 117.

sens, semnele mântuirii escatologice sunt date de manifestarea unor realități specifice Exodului (cf. 2 Apoc. Bar. 29:8).¹

Așadar este evident că Exodul reprezintă un lait motiv al istoriei poporului evreu, care devine în mod inevitabil simbolul salvării lui Dumnezeu în istoria poporului Israel. Exodul devine o imagine în care sunt localizate așteptările răscumpărătoare, mesianice și escatologice ale lui Israel. Această perspectivă este îmbrățișată și de comunitatea sectară de la Qumran, de comunitățile separatiste samaritene și chiar de către comunitățile creștine ale primului secol, care s-au dezvoltat într-un context iudaic autentic și s-au lăsat puternic influențate de gândirea iudeo-elenistă și de tradițiile iudaice palestiniene. Aceste comunități se dezvoltă într-un context în care Exodul rămâne elementul definitoriu al Israelului și devine în cele din urmă evenimentul lor definitoriu.

3. Exodul și așteptările mesianice ale comunității de la Qumran și ale comunităților samaritene din Palestina secolului I d. Hr.

În *The Encyclopedia Judaica* este descris spiritul mesianic din timpul celui de-al doilea Templu, accentuându-se nevoia tot mai acută a venirii unui Mesia real, care să răspundă așteptărilor poporului:

Mesianismul a fost un element major în literatura din timpul celui de-al doilea Templu, când și-a dobândit semnificația escatologică, iar în timp ce situația evreilor sub ocupație romană a luat o întorsătură dificilă, entuziasmul lor mesianic și speculațiile au crescut. Doctrinile despre venirea iminentă a lui Mesia și învierea morților erau elementele cheie ale credinței fariseilor (deși erau respinse de saducheii). Mesianismul este o temă majoră a scrierilor apocrife și pseudoepigrafe.²

¹ J. CASSELLI, „Jesus as Eschatological Torah”, *Trinity Journal* ns 18 no 1 (Spr 1997), 31.

² Geoffrey WIGODER, *The Encyclopedia of Judaism* (London: Collier Macmillan Publishers, 1989), 481-2.

Într-un astfel de context, comunitatea de la Qumran nu rămâne izolată față de curentul mesianic al epocii. Comunitatea a experimentat o evoluție interesantă în ce privește înțelegerea doctrinei despre Mesia. În epoca hașmoneică (în preajma anului 150 î.Hr.) comunitatea eseniană a promovat un mesianism colectiv, un mesianism al comunității: „Mlădița sfințeniei rodește, pentru a ajunge grădina a adevărului; stă ascunsă, nebăgată în seamă și fără a i se cunoaște pecetea tainei” (fragment din *Imnuri*).¹ Fragmentul se referă la un descendent mesianic, conform textului din Isaia 11:1. Esenienii se considerau o comunitate aleasă de Dumnezeu, pusă de-o parte, unsă pentru a readuce vremurile mesianice ale dreptății și armoniei pentru poporul lui Dumnezeu, în contextul în care dinastia princiar-sacerdotală a hașmoneilor nu era preocupată prea mult de domeniul spiritual, ci de cel politic. Nu se sugerează că ar fi vorba de ridicarea unui Mesia din mijlocul comunității, ci este vorba de o comunitate care poate avea un impact pozitiv în societatea iudaică, astfel încât să producă o schimbare.²

Jumătate de secol mai târziu, comunitatea își schimbă concepția mesianică. Înțelegerea mesianică a comunității începe să fie condiționată de imaginile pentateuhale ale Exodului. Aspectul mântuirii se conturează în relație cu imaginea lui Aaron ca mare preot care are slujba mijlocirii între Iahve și popor. În manuscrisul 1Qs, *Regula Comunității* (document copiat în timpul domniei lui Alexandru Ianeu, 103-76 î.Hr.) există următorul fragment: „...vor fi judecați după primele porunci, cele care la început, i-au modelat pe părtașii comunității, și aceasta până la venirea Prorocului și a Unșilor [Mesiilor] lui Aaron și Israel.”³ Se poate deduce că exista la un moment dat o

¹ Jean STARKY, „Învățătorul...”, 142.

² O perspectivă mesianică asemănătoare a fost adoptată de mișcarea iudaică modernă conservatoare, care vede în mesianism o mișcare umanitară la nivel mondial. Mesianismul este văzut prin prisma eforturilor întreprinse de evrei în a face bine, aceasta fiind „veșnica misiune a lor”. V. PRAGER, coord., *Dicționar enciclopedic de iudaism* (tr. Viviane Prager, C. Litman, Țicu Goldstein, București: Hasefer, 2000), 512.

³ Jean STARKY, „Învățătorul...”, 143.

dublă așteptare mesianică.¹ Prorocul este un Pre-Mesia (cf. Maleahi 4:5), iar ‚Unșii lui Aaron și Israel’ sunt doi Mesia, care vin pentru biruință și pentru instaurarea epocii mesianice. De ce doi Mesia și nu unul? Mesia trebuia să fie de origine regală, din casa lui David, dar dinastia conducătoare nu era dinastia davidică, ci dinastia hașmoneilor, care era din casa lui Aaron și care era în acel timp conducătoare. Confuzia din timpul hașmoneilor dintre sacerdoțiu și regalitate i-a determinat pe esenieni (și nu numai) să aștepte un Mesia-preot. Deși se prea poate să fie vorba de un Mesia pentru clasa sacerdotală și un Mesia pentru Israel, există un alt document în care apare: ‚Mesia a lui Aaron și Israel’, un Mesia comun atât pentru preoțime, cât și pentru popor.² Se pare că această confuzie mesianică s-a menținut până în primul secol d.Hr., prin așteptarea atât a profetului, cât și a lui Mesia.

În perioada irodiană esenienii adoptă un mesianism oarecum biblic. În fragmentul intitulat *Binecuvântări patriarhale*, din Genesa 10:49 e interpretat ca ‚venirea Mesiei al Dreptății, sămânța lui David, căci lui și urmașilor lui le-a fost hărăzită, sub formă de legământ, cărmuirea poporului său pe veci.”³ Manuscrisul 4Q174 vorbește despre originea davidică a lui Mesia pe baza profețiilor din 2 Samuel 7:12 și Psalmul 2:1-2, iar în 4Q246, *Apocriful cărții Daniel*, se vorbește despre un rege escatologic numit ‚Domnul’ și ‚Fiu al lui Dumnezeu’.⁴ Astfel se face că există o trecere de la așteptarea unui mesia sacerdotal (un Mesia care trebuia să fie un preot slujitor în Templul din Ierusalim) la așteptarea unui mesia davidic. Această schimbare de concepție se datorează contextului politic nou existent datorită înlăturării hașmoneilor la o scurtă perioadă după ocuparea Palestinei de către romani. Mesianismul revine la forma lui originală, încât poporul aștepta din nou un izbăvitor care să

¹ Vezi și Tom HOLLAND, *Contururi ale teologiei Pauline* (Oradea : Făclia, 2007), 32.

² Jean STARKY, „Învățătorul...”, 145.

³ *Ibid.*, 146.

⁴ Emile PUECH, „Manuscrisele de la Marea Moartă și Noul Testament” în *Originile creștinismului* (Iași: Polirom, 2002), 150.

le aducă eliberarea de sub suzeranitatea romană, să producă din nou curățirea țării care a fost pângărită prin prezența romanilor. Se dezvoltă mai apoi o așteptare mesianică într-un context al Exodului, o reiterare a evenimentului mântuitor prezentat în Tora, pentru că la un moment dat în istoria comunității, grupul pietist se afla în exil la Damasc.¹ T. Holland ajunge la concluzia că „Exodul a reprezentat fără îndoială tiparul așteptărilor comunității de la Qumran.”² În 1QM, sulul *Războiul fiilor luminii împotriva fiilor întunericii*, comunitatea Îl vede pe Dumnezeu implicat în istorie în același fel în care L-a descris profetul Isaia. Biruința lui Mesia asupra forțelor răului este văzută ca o repetare a biruinței lui Dumnezeu asupra lui Faraon:

Prin mâna unsului Tău, care a deosebit mărturiile Tale. Tu ne-ai descoperit [vremea] bătăliilor mâinilor Tale ca Tu să Te preamărești în fața dușmanilor noștri, nimicind hoardele lui Satan, cele șapte popoare ale deșertăciunii, prin mâna săracului Tău pe care l-ai răscumpărat [prin tăria Ta] și prin plinătatea puterii Tale minunate. [Tu ai deschis] ușa speranței pentru inima topită: Tu le vei face așa cum ai făcut lui Faraon și căpitanilor carelor sale în Marea Roșie.³

Se poate observa că Scripturile sunt interpretate în sensul unor împliniri escatologice atât general, în istorie, cât și particular, în viața comunității. O dovadă clară în acest sens, deja amintită este un fragment din *Immuri*, care se referă la un descendent mesianic, conform textului din Isaia 11:1, care spune: „Mlădița sfințeniei rodește, pentru a ajunge grădina a adevărului; stă ascunsă, nebăgată în seamă și fără a i se cunoaște pecetea tainei.”⁴

Elemente mesianice și escatologice de gândire iudaică pot fi regăsite și în cultura samaritenilor a secolului I d. Hr., aceste elemente devenind o altă sursă pentru a înțelege mai amplu speranța escatologică manifestată în iudaismul palestinian, speranță inspirată de Exodul original. Contribuția adusă

¹ Jean STARCKY, „Învățătorul...”, 143.

² Tom HOLLAND, *Contururi...*, 32.

³ 1QM 11:7c-10a în Tom HOLLAND, *Contururi...*, 32. Vezi și Simona DUMITRU (Traducere și îngrijire ediție), *Manuscrisele de la Marea Moartă* (București: Herald, 2005), 255.

⁴ Jean STARKY, „Învățătorul...”, 142.

de gândirea samariteană este deosebit de importantă deoarece comunitățile de samariteni așteptau o dublă restaurare escatologică, atât spirituală, cât și socială, aceste comunități fiind ostracizate în contextul ethosului iudeu palestinian.

Samaritenii au dezvoltat un crez format din cinci puncte majore: credința în Dumnezeu, în Moise, în Scripturi, în Muntele Garizim și în ziua răzbunării. Făcând abstracție de ultimul punct, toate celelalte patru sunt comune cu credința iudeilor. Cea de-a zecea poruncă a samaritenilor afirmă că Muntele Garizim este locul unde Dumnezeu trebuie să primească închinare, dar amintește un amănunt important. Pe același munte se va arăta cel asemenea lui Moise, adică *Taheb*, ‚Cel ce vine’. Așadar, așteptările mesianice ale samaritenilor sunt restrânse la un Mesia asemeni lui Moise. Așadar, era inevitabil ca *Taheb*, acel Mesia samaritean care era văzut ca profetul asemeni lui Moise ce are să vină (cf. Deuteronom 18:15, 18), să fie adesea înțeles ca Moise *redivivus*: „Marele profet Moise... a spus cu privire la cuvintele de binecuvântare a lui Israel... El va veni... și va căuta dușmanul lor și va elibera pe Israel” (*Memar 3:3*). Multe din aspectele specifice imaginii slăvite a lui Moise își găsesc paralele rabinice în Haggada. Și acolo Moise este văzut ca Preotul cel mai de seamă, Regele, Mijlocitorul, Păstorul lui Israel, Răscumpărătorul, care este un prototip al celui de-al doilea Răscumpărător. Diferența este că în iudaism Moise nu este singurul mijlocitor ca în cazul tradițiilor samaritene. Dacă evreii așteptau venirea unuia asemeni lui Moise, acea figură era una pre-mesianică, sau una care îl va însoți pe Mesia, dar nu va fi Mesia. Minunile erau caracteristice acestui Mesia, să-l numim Mozaic, și nu lui Mesia Davidic. El capătă titlul „Omul”, titlu care este pus în dreptul lui Moise în *Memar Markah*.¹

¹ Vezi o discuție mai amplă despre *Taheb* în George R. BEASLEY-MURRAY, *John* (Word Biblical Commentary, vol. 36; Waco, Texas: Word Books, Publisher, 1987), lxiii-lxv.

Dincolo de diferențele culturale și spirituale ale diverselor comunități din Palestina secolului I d.Hr., nevoia de libertate, de restaurare, de dreptate sunt elementele ce caracterizează aceste comunități. Speranța într-un nou Exod este cea care oferă acestor comunități resursele spirituale necesare supraviețuirii într-un context istoric destul de problematic și nu de puține ori amenințător. Speranța lor se leagă de orice element specific Exodului.

Concluzii

Doriința de libertate a poporului Israel își are mereu fundamentul în evenimentul Exodului. Se poate vorbi de o centralitate a Exodului în gândirea iudaică antică. Această centralitate nu este pur teoretică, pentru că ea este dovada existenței unei speranțe în restaurarea națiunii, dar este și mijlocul de alimentare constantă a speranței. În societatea iudaică antică s-ar fi putut spune „Cât timp există Exodul, există speranță” la fel cum se poate spune în societatea engleză “While there is tea, there is hope”, adică „Cât timp există ceai, există speranță”.¹ În termeni mai formali, bine aleși de G. Gutiérrez, se poate afirma că „Experiența Exodului este paradigmatică”.² Mai mult Exodul este mereu actual în viziunea unor teologi. Rabinul Dan Cohn-Sherbok observă în mod corect că Exodul a fost mereu reîncărcat cu semnificații noi până la momentul în care a ajuns să exprime o întreagă viziune despre lume și viață.³ Dincolo de implicațiile vaste ale unei astfel de afirmații, Exodul devine modalitatea de a înțelege viața trăită în libertatea salvării oferite de harul lui Dumnezeu. Exodul exprimă atât speranța salvării, cât și siguranța că odată această salvare va veni și va aduce cu ea în era escatologică dreptatea lui

¹ “While there is tea, there is hope” este replica faimoasă a lui Horace, personajul dintr-o piesă de teatru a lui Sir Arthur Wing Pinero, actor, dramaturg și regizor englez: “In English society while there is tea there is hope.” Sir Arthur Wing Pinero, *Sweet Lavender: A Domestic Drama in Three Acts* (London: William Heinemann, 1893), 73.

² G. GUTIÉRREZ, *A Theology of Liberation* (New York: Mary Knoll, 1983), 159.

³ Dan COHN-SHERBOK, „Judaism...”, 6.

Iahve. Trăirea vieții în viziunea oferită de Exod necesită experimentarea noutății oferite de harul lui Iahve. Libertatea este promisă și oferită de Iahve întotdeauna bazându-se pe intervenția Sa celebrată la Paște în Exod. Aceasta este imaginea care aduce mereu speranță în viețile celor asupriți, marginalizați sau ostracizați. Suferința lor împletită cu speranța escatologică a restaurării unei comunități sau a unei întregi națiuni reclamă venirea lui Mesia și manifestarea dreptății lui Iahve.

BENJAMIN FUNDOIANU / BENJAMIN FONDANE ȘI LUMEA FILMULUI

Conf. univ. dr. SPERANȚA SOFIA MILANCOVICI
Universitatea de Vest VASILE GOLDIȘ din Arad

Résumé

Dès sa jeunesse, Benjamin Fundoianu / Benjamin Fondane a été irrésistiblement attiré par le monde de la scène. En Roumanie, il réussit à créer un théâtre, „Insula”, mais l’activité de celui-ci ne dure pas plus de quelques mois. En France, Fondane n’abandonne pas ce sujet et il écrit quelques ciné-poèmes, en 1928. On doit aussi souligner l’importance de ses articles critiques sur des problèmes concernant le théâtre et la dramaturgie en général, mais aussi le film muet et le parlant. Le jeune Fondane fait partie aussi de l’équipe du film Rapt et Tararira.

Încă din tinerețea sa biologică și creativă, Benjamin Fundoianu s-a arătat atras de artele scenice. Astfel, împreună cu actrița Lina Pascal, de altfel sora sa, și cu renumitul regizor Armand Pascal, scriitorul înființează teatrul „Insula”, în capitală, într-o sală puțin încăpătoare din București, de pe actuala stradă Gabriel Péri, la numărul 3. Manifestul-program al „Insulei”, afirmând dezgustul pentru teatrul momentului, conceput ca o industrie, îl definește ca o vocație: „Aici ne limităm: teatrul „Insula” începe fără nici un ajutor, fără nici o idee comercială și se va sforța totuși să joace numai piese a căror valoare literară este fără contestă, și pentru a căror reușită, ca punere în scenă și joc, va cheltui toată energia. ...în halul în care se află teatrul la noi, a merge la un teatru și a-l încuraja înseamnă a face operă urâtă. Existența noastră vă este necesară dacă sunteți oameni cu gust; dacă nu mai puteți vizita teatrul vechi și așteptați unul nou...”¹

Teatrul se deschide în 26 decembrie 1922, cu punerea în scenă a *Legendei funigeilor* de Ștefan Octavian Iosif și Dimitrie Anghel, propunând un

repertoriu diversificat și valoros. În data de 23 ianuarie 1923, gruparea organizează o serată de excepție, prezentând o antologie a poeziei românești, de la Conachi la Adrian Maniu, în lectura unor actori ai teatrului.

Ar fi de amintit și câteva piese din repertoriul propus, ca mostră din ce ar fi putut să fie teatrul *Insula* în viața culturală a capitalei: *Devant les portes d'or* de Lord Dunsany, *Le Docteur Volant* și *Le Médecin malgré lui* de Molière, *La Mort de Tintagile* și *La Nuit de Maurice* de Maeterlinch, *L'amour capricieux* de Goethe etc.

În ciuda planurilor ambițioase, gruparea nu va funcționa decât scurt timp, din cauza dificultăților financiare și a restricțiilor antisemite care înfloresc în această perioadă.

Plecat ulterior la Paris, Benjamin Fondane nu părăsește concepția sa despre arta dramatică, încercând chiar și niște poeme a căror menire ar fi fost punerea în scenă, care însă nu s-a concretizat niciodată.

În Franța, Benjamin Fondane focalizează lumea cinematografeiei, lansându-se chiar în lumea artistică franceză prin volumul de cine-poeme apărut în 1928. Fiind, probabil, mult prea revoluționare pentru mentalitatea timpului sau din rațiuni mai practice, legate de contextual social și de poziția autorului din acest punct de vedere, scenariile nu au devenit niciodată filme. De fapt, potrivit notațiilor din prefață, nici Fondane nu le hărăzea această soartă, considerându-le imposibil de turnat.

Introducerea cine-poemelor sale este un manifest în sensul filmului de avangardă. Aceste scenario-poeme sunt populate de femei-manechin, de animale și autobuse, de dansatori valsând prin Paris și de fragmente de oraș și de obiecte care se descompun și se recompun, părând decupate dintr-o realitate suprarealistă. Iată un astfel de exemplu:

„109 une jolie femme s'avance dans l'allée

110 une cage vide s'y ouvre

111 sa terreur de voir une femme se promener libre dans Paris

112 courageusement il se dévêt
113 oblige la femme à entrer à coups de cravaches dans la cage
114 heureux il l'a contemple – lui offre un flacon de parfum
115 qu'elle respire; elle lui tend les lèvres
116 il s'y risqué avec difficulté
117 un long baiser
.....
129 il ouvre les draps
130 une bouche qui crie
131 de la bouche sortent de petits zeros de plus en plus nombreux grossissants
132 elle sur une chemise-banknote s'étire
133 l'image de la chambre surimpressionnée par le mot: l'amour en petits caractères qui grossissent à vue d'œil couvrent le champ
134 assis sur la bordure du trottoir les jams dans la rue le jeune home pleure
135 en surimpression sur lui les roués des autos les autobus les jams humaines
136 il se voit les yeux ouverts couvert par un troupeau de vaches..."

(Barre fixe)

Cine-poemele lui Fondane transcriu realitatea cotidiana cea mai mizeră cu putință, oferind totodată o modalitate de scăpare prin destructurare, prin eliberarea de teroarea sintaxei și a logicii obișnuite. Practic însă, această realitate nu este alta decât cea din *Priveliști*, dar transpusă în altă dimensiune. Paternitatea acestui gen nu îi revine exclusiv lui Fondane, având în vedere faptul că se pot regăsi astfel de cine-poeme în operele unor suprarealiști ca Desnos, Picabia, Benjamin Péret sau alții. La o privire de ansamblu asupra acestui stil de artă, se constată impactul de care a beneficiat în contextul climatului suprarealist.

Sunt, de asemenea, notabile diversele articole despre cinema pe care Fondane le semnează în „Cahiers de l’Etoile”, „L’intransigeant”, „Sur” sau „Les Cahiers jaunes”. Textele în cauză, reunite, în parte, de Michel Carassou, în volumul *Ecrits pour le cinema: le muet et le parlant*, se constituie în tot atâtea luări de poziție în favoarea filmului ca artă și împotriva industriei cinematografice care imprimă producțiilor de acest gen un caracter comercial.

În anul 1930, Benjamin Fondane este angajat ca scenarist la renumitele studiouri Paramount, ceea ce amplifică proiectele sale în ceea ce privește filmul mut și cel vorbit. Deși a scris, după cum el însuși mărturisește, peste o sută de scenarii la comandă², ceea ce nu corespundea concepției sale despre lumea filmului, tânărul cineast nu își abandonează visul.

În anul 1933, acesta prinde contur real: realizatorul Dimitri Kirsanoff demarează realizarea filmului *Rapt*, după un roman intitulat *La Séparation des races* scris de elvețianul Charles Ferdinand Ramuz. Tânărul Fondane ar fi dorit ca aventura acestui film să îi consolideze cariera cinematografică. El colaborează, la realizarea scenariului, cu Stefan Markus, iar distribuția filmului este următoarea: Joe Alex, Auguste Bovério (Mathias, bârfitorul), Lucas Gridoux (Manu, idiotul satului), Hans Kaspar Ilg (Gottfried), Jeanne Marie-Laurent (La mère de Firmin), Dita Parlo (Elsi, logodnica lui Hans), Charles Ferdinand Ramuz (un țăran valaisan), Dyk Rudens (Hans), Nadia Sibirskaïa (Jeanne) și Geymond Vital (Firmin). Pasionații de cinematografie pot recunoaște faptul că bună parte dintre actori sunt cunoscuți și experimentați. Muzica originală este semnată de Arthur Hoérée și Arthur Honegger, iar realizarea imaginii a căzut în sarcina lui Viktor Gluck, a lui Oskar Schnirch și Nikolai Toporkoff. De montaj s-au ocupat Arthur Hoérée, Mario Nalpas și Jack Salvatori, iar de realizarea artistică și de decoruri, Erwin Scharf. Filmul a fost cunoscut, atât cât a reușit să se impună în conștiința cinefililor, ca *Frauenraub* sau *Zweikampf der Geschlechter* în Germania, *Kvinnorovet* în Suedia, *Séparation des races* în Franța, *The Kidnapping* în SUA. Compania

producătoare a fost Mentor-Film, iar distribuitor, Cinédis pentru Franța și Elveția, Gaumont British Distributors (UK) și Lenauer International Films Inc. pentru Statele Unite. După cum rezultă din informațiile, nu foarte complexe, dar totuși esențiale, rămase despre acest demers cinematografic, Benjamin Fondane a avut o contribuție semnificativă, de la domeniul indicațiilor de regie, până la cel al replicilor, al decorului, al muzicii sau al alegerii actorilor. De altfel, aceasta a fost, pentru Fondane, ocazia de a pune în practică propriile idei despre filmul sonor, invenție destul de proaspătă, precum și de a opera distincția între acesta și cel vorbit. În concepția fondaniană, efectele sonore stau la baza sugestiei filmului, nicidecum dialogul, redus la maximum.

Prima reprezentare, produsă în 23 noiembrie 1934, la Lausanne, nu a impresionat publicul, ca de altfel nici următoarele, din 28 decembrie 1934, Paris, 15 mai 1935, Londra, 17 iulie 1935, Zürich sau 11 august 1937, Japonia. Casa producătoare falimentează finalmente. Proliferarea, mai apoi, a nazismului și tensiunea internațională tot mai accentuată au atras atenția colectivă înspre alte direcții, iar interesul spre cinematografie s-a redus la valențele acesteia de redimensionare a unei realități terifiante, altfel spus posibilitatea de a oferi un spațiu compensatoriu, aspect pe care filmul *Rapt*, marjând pe ideea separării raselor, nu îl oferea în contextul socio-politic al momentului. Evident, titlul și mesajul filmului trimiteau la ideea antisemitismului german care lua amploare din ce în ce mai amenințător. S-a vehiculat de asemenea și ideea că Dimitri Kirsanoff, provenind din lumea filmului mut, a ales să dea noii sale producții un caracter sacadat și o expresivitate brută, care nu a fost pe placul publicului și nu a stârnit ecouri favorabile.

Având în vedere evoluția tehnologică și aceea a cerințelor din partea publicului, se poate concluziona că factorii decizionali care au conceput realizarea filmului în discuție au pierdut, oarecum, cadența timpului. Altfel spus, a miza pe puterea filmului mut sau musical, în concurență cu filmul

vorbit sugerează, așa cum pertinent remarcă Olivier Salazar-Ferrer, apartenența la vechea generație³ cinematografică.

Rapt nu este însă singura experiență de filmograf a lui Fondane. În era conflictului răsunător și problematic între filmul mut și cel sonor importat din Statele Unite, după eșecul în demersul privind ecranizarea lucrării *Don Segundo Sombra* a lui Ricardo Güiraldes și a unei alte încercări, al cărei titlu ar fi fost *La Tocasina*⁴, acestuia i se oferă o nouă șansă în domeniu: ajutorul acordat de Victoria Ocampo, marea doamnă a literelor Americii de Sud. Cunoscând-o pe aceasta din urmă în casa lui Șestov, Fondane acceptă fără rețineri propunerea de a se deplasa în Argentina, pentru a ține două prelegeri, una despre filosoful rus, al cărui discipol era, alta despre filmul de la acea dată. Călătoria are loc în 1929.

Pentru a doua oară în viața sa, Fondane pleacă în Argentina șapte ani mai târziu, iar, de această dată, va rămâne acolo o jumătate de an. Împreună cu frații Aguilar (Paco, Pepe, Ezequiel și Elisa) și producătorul Miguel Machinandiarena, acesta realizează filmul *Tatarira*, un musical cu accente comice și cu iz dadaist. Titlul ales este sugestiv în sensul de interpretare prin grila dadaistă, având în vedere sensul propriu al termenului: nume popular al speciei de pește *hoplias malabaricus*, posibil de găsit în apele Americii de Sud, cu precădere în Argentina. Montajul este realizat de John Alton, celebru ulterior în lumea de la Hollywood. Distribuția, aleasă de Fondane, a fost următoarea: Orestes Caviglia, Joaquín García León, Miguel Gómez Bao, Iris Marga, Guillermo Battaglia și câteva alte nume cu suficientă rezonanță în lumea filmului sud-american. Din păcate, filmul nu a fost niciodată distribuit, se pare că bobinele au dispărut și nu s-au păstrat decât câteva secvențe și câteva mărturisiri ale celor implicați. Fotografiiile rămase în urma filmărilor denotă caracterul comic al proiectului. Totuși, în ultima perioadă au renăscut oarecum speranțele de a mai recupera ceva din pelicula filmului, odată cu menționarea acestuia într-un proaspăt dicționar al filmului argentinian (Raul

Manrupe y Maria Alejandra Portela, *Un Diccionario de Films argentinos*, ed. Corregidor, Buenos Aires, 1995), așa cum semnaleză site-ul oficial Benjamin Fondane. Cu această ocazie, s-a atestat faptul că primul titlu al filmului a fost *La Bohemia de Hoy (La Bohème d'aujourd'hui)*. Tot recent, David Vergara, descendentul direct al cântăreței Dalila Saslawski și, totodată, nepotul cineastului Luis Saslavsky, semnează, în numărul 5 (2001-2002) al „Caietelor Benjamin Fondane”, un text esențial pentru o posibilă reconstrucție a traseului existenței proiectului cinematografic în discuție. Mama celui în cauză a organizat, în 1937, pentru societatea Amigos del Arte, la Galerie Van Riel din strada Florida, o ședință de vizionare a filmului. Așadar, visul de a recupera, măcar parțial, filmul *Tararira* nu a murit, încă.

De la preocupările din epoca bucureșteană, concretizate în câteva încercări dramatice, până la experiențele cinematografice franceze și, finalmente, a celei de dincolo de ocean, Benjamin Fundoianu / Fondane a fost purtătorul de cuvânt al unei aristocrații spirituale de înaltă ținută, iar dacă, datorită faptului că s-a deplasat în Argentina ca reprezentant al filmului european de avangardă, lumea cinematografilei franceze l-a numit, onorific, ambasador al mesajului său peste granița Atlanticului, pentru spațiul cultural românesc Benjamin Fundoianu rămâne ambasadorul spiritului european în cel mai actual sens al termenului.

NOTE

1. Benjamin Fundoianu, *Activitatea „Insulei”*, [în] Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, [București], Editura pentru Literatură, 1969, pp. 549-550.
2. Apud Olivier Salazar-Ferrer, *Benjamin Fondane*, Paris, Editura Oxus, 2004, p. 55.
3. *Ibidem*, p. 58.
4. *Ibidem*, p.135.

IUDAISM ȘI GLOBALIZARE

(fragment)

IOAN STINGHE

Abstract

The question „what is Israel?” has four different answers: a religious community, a nation, a religious nation and a people. They are a nation, not a worldly, but a religious, spiritual, sacerdotal one, the choosen people of ideas and religious laws.

The word „judaism” covers, nowadays, extremely different concepts. It designates before all a religion – a system of beliefs, communions and morals rules, based on the Bible, on the Talmud, on a rabbinical literature, often combined with the mystic or with Cabala’s theosophy.

The judaism is, doubtless, a religion, and this quality requires a doctrine. But this doctrine possesses a characteristic, which derives from a human community, the Jews, those who are the owners of its genuine, hidden, inner keys. Used to a lock that we currently name „religion”, these keys would remain useless. The Jew is beyond the religious element, nuclear but limited, and in the very heart of this core.

Ce este iudaismul? O istorie, o religie, o identitate, o etichetă, o memorie, un popor, o lege, o carte? Fără îndoială iudaismul cuprinde o mare parte din ansamblul acestor elemente, întrucât se referă atât la noțiunea teoretică a iudaității, cât și la realitatea concretă de „a fi evreu”. Termenul, într-o semnificație restrânsă, face trimitere actualmente, la conținutul confesional de concepții etice, culturale și juridice stabilite

de-a lungul veacurilor, care sunt mereu vii.

Acum, când se redescoperă influența, uneori determinantă a religiei, socotită multă vreme nerelevantă, s-a impus necesitatea oferirii unor informații obiective, nesuperficiale, care să servească la înțelegerea trecutului și a prezentului.

Iudaismul poate fi definit ca fiind credința monoteistă a evreilor după multiple transformări. Termenul ca atare (iahdut) nu este menționat în Biblie, fiind în mod vizibil o creație lexicală a evreilor elenizați (care, desigur, foloseau forma grecească: iudaismos), Primele sale atestări sunt consemnate în 2 Macabei și în Estera Raba (7, 11).

Cuvântul exprimă o realitate deopotrivă religioasă și națională. În realitate însă, termenul de “iudaism” exprimă un concept global care nu se limitează la aspectele rituale.

Iudaismul a fost deseori descris ca un “mod de viață” integral sau ca o “cultură”. Este o sacralizare a tuturor aspectelor vieții. Chiar și aspecte care astăzi trec drept laice, iudaismul le poate sacraliza.¹

Iudaismul a fost prima religie integral monoteistă. Credința într-un Dumnezeu unic a înlocuit închinarea la felurite divinități, caracteristică antichității greco-latine. Iudaismul a fost totodată credința “mamă” a celorlalte două religii monoteiste, creștinismul și islamul.

Iudaismul se definește ca o religie universală întrucât consideră că legislația sa poate fi aplicată întregii omeniri. Cu toate acestea, iudaismul tradițional face deosebirea între evrei și neevrei: numai evreii au obligația de a respecta cele 613 porunci biblice, în timp ce neevreii trebuie să se conformeze doar legilor noahide, stabilite după potop.

Aceste șapte legi prescriu credința în Dumnezeu unic, recomandă înfăptuirea dreptății și interzic hula, omorul, furtul, imoralitatea sexuală și

¹ *Enciclopedia Iudaismului*, Ed. Hasefer, 2000, varianta electronică.

consumul de carne dintr-un animal încă viu. Orice neevreu care se conformează acestor legi este considerat ca fiind la fel de drept ca și evreul care respectă cele 613 porunci.¹

Iudaismul este orientat spre practica lumii pământene. El nu cuprinde nici un corp de dogme recunoscut oficial ca atare, deși unele doctrine sunt evident esențiale.

„Iudaismul cere omului să-și cunoască Dumnezeu: să-l caute cu mijloacele științei și să-L slujească cu mijloacele eticii.”²

Viziunea iudaică despre lume și viață, transpare mai mult din legea evreiască decât dintr-o teologie sistematică.

Izbăvirea, ea se dobândește nu atât prin credință cât printr-o purtare dreaptă. De altfel, omul este chemat să joace, prin purtarea lui, un rol activ în perfecționarea lumii.

Practica iudaismului nu s-a limitat niciodată la evreii din naștere. Deși atitudinea față de convertire a variat de la o epocă la alta și de la un loc la altul, neevreilor li s-a dat întotdeauna posibilitatea de a se integra în sânul iudaismului.

Și cum, în iudaism, religia și naționalitatea sunt indisolubile, cel ce acceptă și respectă legea evreiască capătă statut deplin de membru al poporului evreu.

Biblia se întemeiază pe o teologie implicită, nesistematică. În mod similar, etica iudaică rezultă în cea mai mare parte din exemple concrete. Biblia e plină de îndemnuri care recomandă să dai ajutor străinului, văduvei și orfanului, deoarece toate aceste categorii sunt implicit defavorizate.

„La rădăcina moralei iudaice se află noțiunea de sfințenie personală.

¹ *Ibidem.*

² Șafran, Al., *Etica Evreiască și Modernitatea*, Ed. Hasefer, București, 2005, p.190.

Marile texte „*Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși*”, „*Să nu-ți urăști fratele*”, „*Nu te răzbuna*”, sunt tot atâtea Legi ale Sfințeniei enunțate în comandamentul „*Fiți Sfinți*”! (Levetic 19,1) ¹

Legislația biblică cuprinde, de asemenea, o mulțime de prevederi în favoarea săracilor, cum este aceea de a lăsa pentru ei un colț de ogor nesecerat și de a nu aduna spicele căzute pe jos.

Prin instituția jubileului care prevede, din cincizeci în cincizeci de ani, restituirea terenurilor către proprietarii inițiali, iudaismul își demonstrează grija de a nu lăsa nici o familie să se afunde definitiv în sărăcie.

Doctrina evreiască pune accentul pe răspunderea evreilor unii față de alții. Acest principiu a favorizat dezvoltarea unui puternic simț al comunității. Limba ebraică nu cuprinde un termen specific pentru “milostenie”. Cuvântul folosit în acest sens, *țedaka*, derivă dintr-un radical cu înțelesul de “dreptate”. Ceea ce înseamnă că, pentru cei avuți, *țedaka* nu este decât îndeplinirea unei porunci drepte și legitime. Această răspundere a evreilor unii față de alții se extinde și asupra cazurilor de nerespectare a legii: evreul este dator să-i mustre pe coreligionarii săi care încalcă legea.

Iudaismul pune un deosebit accent asupra sacralizării acțiunilor profane. Astfel, multe fapte care trec drept laice sunt de fapt însoțite de rituri menite să sfințească lumea. Faptul banal de a mânca, de exemplu, trebuie prefațat și urmat de binecuvântări. În felul acesta, spun înțelepții, masa devine un echivalent al altarului.

Există o mulțime de legi iudaice care reglementează cele mai mărunte fapte ale vieții și care pun activitatea omenească în slujba lui Dumnezeu.

În aceeași ordine de idei, iudaismul consideră că nenumăratele restricții care apasă asupra purtării evreilor au darul să contribuie la înălțarea lor. Conform credinței iudaice, satisfacerea desfrânată a tuturor poftelor și

¹ Epstein I., *Iudaismul*, Ed. Hasefer, București 2003, p.197.

dorințelor omenești ține de un comportament animalic, iar limitările impuse omului urmăresc să-l ridice la un nivel superior.

Legile evreiești reglementează toate aspectele vieții. Legea evreiască se ocupă de tot felul de lucruri, de la purtarea omului față de aproapele său până la respectarea Șabatului și a legilor alimentare. Există însă o ierarhie: abaterile de la buna purtare față de semenii sunt mai grave decât încălcarea unei legi rituale, deoarece în primul caz, greșeala este și față de Dumnezeu și față de oameni.

Iudaismul funcționează în esență ca o meritocrație întemeiată pe cunoașterea legii. Această caracteristică a devenit și mai pertinentă când monarhia a dispărut și când, după distrugerea celui de-al Doilea Templu, preoția a căpătat o dimensiune pur simbolică. În prezent, rolul principal îl joacă rabinii. Titlul de rabin, onorific la origine, s-a transformat într-o slujbă remunerată începând din Evul Mediu. Sarcinile rabinului sunt de a asigura conducerea comunității, de a-i educa pe credincioși, de a răspunde la întrebările lor cu privire la legea evreiască și de a-i călăuzi în chestiuni de moralitate.

De-a lungul timpului, s-au făcut diverse tentative de a clasifica legea evreiască sub formă de categorii. Una din cele mai vechi se regăsește în Talmud care arată că Pentateuhul cuprinde 613 porunci, dintre care 248 sunt pozitive și 365 negative (Mak, 23b).

Talmudul merge mai departe, spunând că David a concentrat toate obligațiile evreului în unsprezece principii, Isaia, în șase și Mica, în trei: “*să faci dreptate, să iubești mila și să umbli smerit cu Dumnezeul tău*” (Mica 6, 8). Cât despre Amos și Habacuc, ei enunță, fiecare, câte un singur principiu: “*Căutați-mă și veți trăi*” (Amos 5, 4) și “*Cel drept trăiește prin credința lui*” (Hab. 2, 4).¹

¹ *Enciclopedia Iudaismului*, Ed. Hasefer, București, 2000, varianta electronică.

Marele savant medieval, Moise Maimonide, a enumerat treisprezece articole de crez, pe care orice evreu este dator să le respecte dacă nu vrea să fie considerat eretic. Crediința în Dumnezeu și în venirea lui Mesia sunt printre cele mai importante puncte din lista lui Maimonide.

Iudaismul rabinic, reprezentat în zilele noastre de iudaismul ortodox, insistă în mod deosebit asupra dublului statut al legii: Tora (Pentateuhul), care i s-a dat lui Moise în Sinai, și legea orală, încredințată lui Moise cu același prilej și transmisă oral de la o generația la alta. Legea orală a fost compilată ulterior în Mișna și comentată în Talmud și în comentariile talmudice.¹

Importanța acordată legii orale ca însoțitoare a legii scrise a provocat mari schisme în sânul iudaismului, ducând la apariția mai multor secte ca samaritenii, saduceii și, mai târziu, caraiții. Toate cele trei facțiuni au respins autoritatea legii orale, întemeindu-se numai pe legea scrisă, căreia i-au adăugat propriile lor interpretări. Chiar și în sânul iudaismului majoritar, provenit din fariseism, au apărut diverse tendințe.

Până în epoca modernă, toate aceste curente recunoșteau că atât legea scrisă cât și cea orală sunt de origine divină. Una dintre aceste tendințe a fost școala mistică evreiască care a înflorit în Europa medievală și apoi, în Ereț Israel.

Misticismul evreiesc, întemeiat pe studiul Cabalei, se prezenta ca descendentul unei tradiții foarte vechi. În sec. al XVIII - lea, au apărut hasidimii, care au extins categoria dreptilor, anterior rezervată unui cerc restrâns de învățați, și la neștiutorii de carte, căci, omul poate atinge perfecțiunea religioasă prin rugăciune și prin gânduri curate.

Emanciparea evreilor care începută la sfârșitul sec. al VIII-lea a dus la apariția unor noi mișcări, dintre care unele luau în considerare numai aspectul religios al iudaismului, iar altele, doar dimensiunea națională și politică. Din

¹ *Ibidem.*

acel moment, evreii au putut să-și afirme identitatea evreiască fără să adere și la crezul religios. Cele mai multe instituții ale vieții evreiești au suferit modificări de-a lungul timpului.

Inițial, cultul consta în aducerea de jertfe pe înălțimi. Mai târziu, viața religioasă s-a concentrat în jurul Templului din Ierusalim. După distrugerea celui de-al Doilea Templu, sinagoga, care exista deja de mai multe secole, a devenit principalul locaș de rugăciune evreiesc. Alături de sinagogă, s-a dezvoltat și un loc pentru studierea Torei, bet midraș, instituție fundamentală a comunităților evreiești din întreaga lume, căci educația a jucat permanent un rol de frunte în iudaism.

Așa cum anumite locuri (Templul, Ierusalimul, Ereț Israel, sinagoga) dobândesc o aură de sfințenie, anumite momente ale calendarului îmbracă și ele un caracter sacru. Cel mai important este Șabatul, comemorarea zilei în care, după crearea lumii, Dumnezeu s-a odihnit. În plus, ciclul anului evreiesc cuprinde un anumit număr de zile sfinte: sărbătorile de pelerinaj (Pesah, Șavuot și Sucot), zilele de pocăință de la Roș Hașana la Iom Kipur, precum și alte sărbători și posturi care s-au adăugat de-a lungul timpului.

Deși poruncile pot fi îndeplinite oriunde, sinagoga și căminul familial sunt locurile cele mai adecvate. Căminul și viața de familie constituie un element esențial al tradiției evreiești și o valoare fundamentală a eticii iudaice. Cea mai importantă formulă religioasă este Șema, astfel denumită după primul cuvânt al acestei rugăciuni extrase din Deuteronom: *“Ascultă, Israel, Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul este unic!”*¹

Iudaismul, reflectă o prezență în istorie unică în felul ei, fiind fermentul unei lumi mai bune, căreia lumea modernă îi datorează chiar mai mult decât Atenei, Romei sau oricărei alte culturi sau civilizații.

¹ *Enciclopedia Iudaismului*, Ed. Hasefer, București, 2000, varianta electronică.

Esența iudaismului: este în același timp doctrină sacră și istorie contemporană; determinată de relația „*Jahwe este Dumnezeuul lui Israel și Israel este poporul Său.*”

Biblia evreiască a antrenat omenirea întregă, cu monoteismul ei.

Toată drama revelației, a chemării, a încercării se repetă sub privirile noastre și ne angajează la punctul extrem al vieții: religia. Cum vom răspunde?

„La întrebarea ce suntem, există patru răspunsuri diferite și anume: o comunitate religioasă, o națiune, o națiune religioasă și atât o comunitate religioasă cât și un popor. Noi suntem o națiune, dar nu una lumească, politică, ci una religioasă, spirituală, sacerdotală, poporul ales al ideilor și legilor religioase.”¹

„Cuvântul *iudaism* acoperă în vremurile noastre concepte foarte deosebite. El desemnează, înainte de toate o religie – un sistem de credințe, de rituri și de prescripții morale, întemeiate pe Biblie, pe Talmud, pe o literatură rabinică, combinate adesea cu mistica sau cu teozofia Cabalei”²

„Iudaismul este fără îndoială, o religie, iar în această calitate presupune o doctrină. Dar această doctrină posedă o caracteristică, care provine dintr-o comunitate de oameni, evreii, care sunt simultan cei invocați și purtători: deci cei care îi posedă cheile autentice, ascunse, interioare, acele chei care ar rămâne ineficiente dacă le-ar folosi la o broască pe care în mod curent o numim religie. Tocmai dincolo de elementul religios, nuclear dar limitat, și chiar în inima acestui nucleu se află evreul.”³

¹Niemirower I. I., *Iudaismul*, Ed. Hasefer, București, 2005, pp. 233-234.

²Levinas E., *Dificila Libertate*, Ed. Hasefer, București, 1999, p.43.

³ Andre Neher, *Cheile Identității Iudaice*, Ed. Hasefer, București, 2001, p. 21.

1. Vocație

Chemarea lui Avraam

După împrăștierea de la Babel, idolatria a devenit aproape universală și, în cele din urmă, Dumnezeu l-a ales pe Avraam, din seminția lui Sem, și l-a făcut păzitorul Legii Sale pentru generațiile viitoare. Avraam crescuse în mijlocul superstițiilor și al păgânismului.

Chiar cei din casa tatălui său, prin care fusese păstrată cunoștința de Dumnezeu, au cedat în mod treptat influențelor seducătoare din jurul lor.

Dumnezeu totdeauna a păstrat o rămășiță care să-L slujească. Adam, Set, Enoh, Metusala, Noe, Sem, într-o linie neîntreruptă, au păstrat descoperirile prețioase ale voinței Sale.

Fiul lui Terah a devenit moștenitor al acestei comori sfinte. Credincios printre cei lipsiți de credință, neatins de corupție în mijlocul apostaziei ce predomina, el s-a ținut neclintit de adorarea singurului și adevăratului Dumnezeu. El i-a făcut cunoscut lui Avraam voința Lui și i-a dat o lămurită cunoaștere a cerințelor Legii Sale și a mântuirii .

Lui Avraam i-a fost dată făgăduința, foarte prețioasă oamenilor din vremea aceea, și anume că va avea nenumărați urmași și că va ajunge un neam mare. „și voi face din tine un neam mare, te voi binecuvânta, voi preamări numele tău și vei fi binecuvântat;” (Gen.12,2).¹

La aceasta a mai fost adăugată asigurarea mai prețioasă decât orice altceva pentru moștenitorul credinței, și anume că din urmașii săi avea să vină Răscumpărătorul lumii. *"Toate familiile pământului vor fi binecuvântate în tine"* (vers.3).

Ca o primă condiție a împlinirii, trebuia să fie o punere la probă a credinței; se cerea un sacrificiu. Solia dată lui Avraam îi cerea: „Ieși din

¹ *Septuginta*, Colegiul Noua Europă, Ed. Polirom, București, 2004, p. 80.

ținutul tău, din neamul și din casa tatălui tău și mergi în ținutul pe care ți-l voi arăta" (Gen.12,1).¹

„...la vârsta de șaptezeci și cinci de ani, el a părăsit Caldeea, potrivit poruncii primite de la Dumnezeu, ... fiind un bărbat deosebit de priceput în toate privințele, foarte capabil, să-i convingă pe cei cărora le vorbea...’’²

Acum, când într-un mod special Avraam era legat de cer, el trebuia să locuiască printre străini. Caracterul său trebuia să fie un model.

În experiența lui Avraam este ilustrată în miniatură, experiența viitoare a poporului evreu.

"Prin credință, Avraam, când a fost chemat să plece dintr-un loc, pe care avea să-l ia ca moștenire, a ascultat și a plecat, fără să știe unde se duce" (Evr.11,8). Ascultarea necondiționată a lui Avraam este una dintre cele mai izbitoare dovezi ale credinței ce se află în întreaga Scriptură. Pentru el, credința era "o încredere neclintită în lucrurile nădăjduite, o puternică încredințare despre lucrurile care nu se văd" (Evr.11,1).

"Prin credință, a venit și s-a așezat el în țara făgăduinței, ca într-o țară care nu era a lui, și a locuit în corturi, ca și Isaac și Iacov, care erau împreună moștenitori cu el ai aceleiași făgăduințe" (Evr.11,9).

Iudaismul începe o dată cu Abraham, considerat de tradiția evreiască drept primul om care a ajuns, prin experiența personală, la ideea de monoteism: *"Căci l-am ales ca să poruncească fiilor lui și casei lui după el, să țină calea Domnului, făcând ce este drept și bine" (Gen. 18, 19).*

După ce Avraam locuise aproape douăzeci și cinci de ani în Canaan, Domnul i Se arată și-i zise: *"Eu sunt Dumnezeul cel Atotputernic. Umblă înaintea Mea și fii fără prihană" (Gen.17,1).* Plin de venerație, patriarhul s-a aruncat cu fața la

¹ Ibidem.

² Josephus Fl., *Antichități Iudaice*, Vol. I., Ed. Hasefer, București, 2004, p.30.

pământ și solia a continuat: *"Iată legământul Meu, pe care-l fac cu tine; vei fi tatăl multor neamuri"*.

Ca semn al împlinirii acestui legământ, numele lui, care până atunci fusese Avram, a fost schimbat în Avraam, care înseamnă "tată al multor neamuri", iar numele Sarai avea să fie Sara, "prințesă", căci glasul dumnezeiesc a spus că "ea va fi mama unor neamuri întregi; chiar împărați de noroade vor ieși din ea". Cu ocazia aceasta i-a fost dat lui Avraam ritualul circumciziunii, *"ca o pecete a acelei îndreptățiri pe care o căpătase prin credință, când era netăiat împrejur"* (Rom.4,11).

Circumciziunea trebuia să fie observată de către patriarh și de către urmașii săi, ca un semn că erau dedicați slujirii lui Dumnezeu și în acest fel, despărțiți de idolatri. Prin ritualul acesta, pe de o parte, ei erau legați să îndeplinească condițiile legământului făcut cu Avraam.

Chemarea lui Avraam a stat la baza formării poporului evreu și a fost pecetluită cu un legământ. Deasemenea „Astfel Avraam apare ca părintele comun al celor trei mari religii de origine semită, motiv pentru care acestea se mai numesc și cele trei religii avraamice.”¹

După Abraham, istoria poporului evreu a cunoscut mai multe etape: patriarhii, robia egipteană, urmată de Exod, dăruirea Torei și încheierea Legământului, cucerirea Canaanului, judecătorii și monarhia, scindarea regatului, exilul babilonian, întoarcerea din exil sub conducerea lui Ezra și Neemia, și domnia Hașmoneilor. Au urmat apoi: pierderea independenței, distrugerea Templului de către romani și risipirea evreilor în lume. Acest nou exil avea să dureze veacuri, marcate de pogromuri și prigoane care au atins paroxismul în timpul Holocaustului, dar în final, statul evreu a fost reînființat.

¹ Kung H., *Iudaismul*, Ed. Hasefer, București, 2005, p. 31.

În cei 3800 de ani care au trecut de la nașterea lui Abraham, cele două pietre de temelie ale istoriei evreiești și ale poporului evreu au fost ieșirea din Egipt și dăruirea Torei la Sinai.

2. Identitate

„Vino încoace și spune care este numele Tău?

Numele meu?

Deși nu e numele meu patronimic, eu mă numesc evreu, cuvânt care înseamnă cel ce proslăvește, celebrează permanent Ființa, Unicul, Eternul – Vârsta ta? – vârsta mea?

Două mii de ani mai mult decât Isus Cristos,

Profesia ta?

Las deoparte tristele profesii care nu mi-au fost desemnate.

Profesia mea tradițională este aceasta:

eu garantez sfânta imprescribilitate a numelui Legii,

și eu sunt păstrătorul viu al nobleții antice

și al legitimității atașate prin dreptul divin

al Numelui, al Numelui propriu al poporului.¹

Legea lui Moise de Josef Salvador (1796 – 1873)

Din punct de vedere etnic, evreii sunt semiți, înrudiți cu triburile nomade care brăzdau vasta regiune a Orientului Mijlociu. Tribul primitiv a trăit în cetatea Ur din sudul Mesopotamiei. Războaiele, au determinat tribul să emigreze spre Harran, în nord. Aici tribul se împarte în două, o parte se stabilește în Haran, iar cealaltă își reia existența nomadă, coborând spre sud unde ajunge în Canaan. Acest grup avea o cunoaștere a unui Dumnezeu diferit

¹ Neher A., *Moise și vocația iudaică*, Ed. Hasefer, București, 2002, pp. 124-125.

de ceilalți zei, un Dumnezeu Unic, Creator și Stăpân al cerului și al pământului, a cărui voință s-a descoperit lui Abraham evreul în Harran.¹ Abraham este prezentat în Biblie ca fiind „*Abraham Evreul*”, Gen. 14,13, aceasta ne conduce la etimologia termenului ebraic „*ivri*” înțelesul căreia implică o experiență de trecere. Abraham a trecut de la o lume la alta, de pe un țărm pe altul.

Intr-o exprimare plastică A. Neher spunea: „Omul evreu, ca evreu, este luntrașul care, în Istorie, trece păgânismul antic la creștinism, păgânismul oriental la islam, neopăgânismele la umanisme; el va face să treacă toate păgânismele încă actuale la umanismul mesianic”²

Abraham, află că într-o zi va da naștere unui popor, căruia i s-a promis Țara Canaanului. Promisiunea se împlinește pe etape în măsura cooperării omului cu Dumnezeu. Primul fiu a lui Abraham, Ismael, va merge pe căile lui, dar Isaac, copilul făgăduit va continua drumul părintelui său. Dintre cei doi fii ai lui Isaac, Esau merge pe drumul lui, însă Iacob, continuă drumul, trăind experiența faimoasă de a se lupta într-o noapte cu Mesagerul Domnului. Astfel numele lui este schimbat în Israel „cel ce luptă” cu Dumnezeu. Cei doisprezece fii ai lui Iacob sunt nevoiți datorită foametei să coboare în Egipt. Unul din fiii lui Iacob, Iosif, fusese vândut ca sclav în Egipt, unde a devenit prim ministrul lui faraon. În Egipt, tribul prosperă, crește numeric și devine un popor. Leviții erau descendenții lui Levi, cel de-al treilea fiu a lui Iacob, care vegheau asupra trecutului și transmiteau valorile religioase și vocația lor. Moise era unul dintre acești leviți.

Dacă Abraam a fost chemat să fie părintele mai multor popoare, inclusiv, „Părintele nostru” cum spun evreii, Moise este chemat de Dumnezeu, să fie conducătorul acestui popor, „Maestrul nostru” spun evreii.

¹ Dimond I. M. , *Evrei, Dumnezeu și Istoria*, Ed. Hasefer, București, 1997.

² Neher A., *Cheile Identității Iudaice*, Ed. Hasefer, București, 2001, p. 12.

Moise, este slujitor al lui Dumnezeu prin vocația sa inițială: momentul întâlnirii în fața tufișului arzător din pustie. Moise poartă de atunci povara vocației sale. „Lupta purtată de Iacob cu Absolutul nu a durat decât o noapte; lupta lui Moise – o sută douăzeci de ani.”¹

După eliberarea din robia egipteană poporul Israel era într-o strânsă și deosebită legătură cu Cel Prea Înalt, ca să fie trecut, ca națiune, sub cârmuirea lui Dumnezeu.

Solia către Moise, pentru popor era:

("Ați văzut ce am făcut Egiptului și cum v-am purtat pe aripi de vultur și v-am adus aici la Mine. Acum, dacă veți asculta glasul Meu și dacă veți păzi legământul Meu, veți fi ai Mei dintre toate popoarele, căci tot pământul este al Meu. Îmi veți fi o împărăție de preoți și un neam sfânt" Ex. 9,4-6).

Domnul S-a descoperit nu numai în măreția înspăimântătoare de judecător și legiuitor, ci și ca un păzitor milos al poporului Său: *"Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, care te-am scos din țara Egiptului, din casa robiei"* (Ex.20,2).

El, pe care ei Îl cunoscuseră până acum ca Eliberatorul și Călăuzitorul lor, care îi scosese din țara Egiptului, deschizând pentru ei o cale prin mare, care a nimicit pe faraon și oștirea lui, care Se dovedise a fi mai presus de toți zeii Egiptului - El era Acela care rostea acum Legea.

Legea nu era rostită acum numai pentru folosul exclusiv al evreilor. Dumnezeu i-a onorat făcându-i apărători și păstrători ai Legii Sale, dar ea trebuia să fie considerată ca un tezaur sfânt pentru lumea întreagă. Preceptele Decalogului sunt adaptate pentru întreaga omenire și au fost date pentru instruirea tuturor. Zece precepte scurte, dar cuprinzătoare și pline de autoritate cuprind datoria omului față de Dumnezeu și față de semenii săi; și toate, bazate pe marele și fundamentalul principiu al iubirii.

¹Neher A., *Moise Și Vocația Iudaică*, Ed. Hasefer, București, 2002, p.82.

"Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu toată puterea ta și cu tot cugetul tău; și pe aproapele tău ca pe tine însuși" (Luca 10,27; vezi, de asemenea, Deut.6,4-5; Lev.19,18) Dumnezeu, Cel veșnic, având viață în Sine Însuși, Cel necreat, El Însuși fiind Izvorul și Susținătorul a toate, este singurul îndreptățit la suprema închinare și adorare. Omului îi este interzis să dea oricui altcuiva locul cel dintâi în simțămintele sale sau în slujirea sa. Tot ce cultivăm și tindem să slăbească iubirea noastră față de Dumnezeu sau să ia locul slujirii ce-I datorăm devine pentru noi un zeu.

"Eu Domnul, Dumnezeul tău sunt un Dumnezeu gelos". Legătura cea strânsă și sfântă a lui Dumnezeu cu poporul Său este prezentată prin asemănarea cu legătura căsătoriei. Idolatria fiind un adulter spiritual, neplăcerea lui Dumnezeu față de ea este pe drept numită gelozie.

"Pedepsesc nelegiuirea părinților în copii până la al treilea și al patrulea neam al celor ce mă urăsc". Este inevitabil ca și copiii să sufere urmările faptelor rele ale părinților lor, dar ei nu sunt pedepsiți pentru vinovăția părinților, în afara cazului că și ei au luat parte la păcatele lor. Cu toate acestea, copiii calcă, de obicei, pe urmele părinților lor. Prin moștenire sau exemplu, fiii devin părtași ai păcatelor tatălui lor. Tendințele spre rău, apetitul pervertit și moralitatea josnică, împreună cu bolile și degenerarea fizică se transmit ca o moștenire din tată în fiu, până la a treia și a patra generație.

"Mă îndur până la al miilea neam de cei ce Mă iubesc și păzesc poruncile Mele". Prin oprirea închinării la dumnezei falși, porunca a doua, în mod implicit, îndeamnă la adorarea adevăratului Dumnezeu.

Legea (Tora) nu se reduce doar la un imperativ *„Fiți sfinți căci Eu sunt Sfânt, Eu Dumnezeul vostru”*, (Lev.19); ea tinde spre un mod participativ. Acest aspect descoperă modul în care se poate dobândi identitatea: prin identificare cu Modelul.

„Tora rămâne tot ce este mai unic în religia lui Israel. Multe alte religii sunt impregnate de noțiuni morale, dar nici una nu posedă un sistem având, în aceeași măsură ca Tora lui Israel, capacitatea de a-l înălța pe om la o viață sfântă”¹

Viața este conținutul și obiectivul Legii. Ea îndreaptă asupra omului iluminare globală și pătrunde în viață până în cele mai profunde aspecte, atingând corzile fine ale spiritualismului.

La data creării lor, Adam și Eva aveau cunoștința de Legea lui Dumnezeu; ei cunoșteau cerințele ei; preceptele ei erau scrise în inimile lor. Când omul a decăzut prin călcarea Legii, aceasta nu a fost schimbată, ci a fost rânduit un sistem de îndreptare a lucrurilor, care să-l aducă pe om înapoi, la ascultare. A fost dată făgăduința unui Mântuitor, și jertfele rânduite arătau spre moartea Domnului Hristos, ca fiind Marea Jertfă pentru păcat.

Dacă Legea lui Dumnezeu n-ar fi fost călcată, atunci n-ar fi fost moarte și n-ar fi fost nevoie de un Mântuitor; în consecință, n-ar fi fost nevoie nici de jertfă.

Adam i-a învățat pe urmașii săi Legea lui Dumnezeu și ea a fost transmisă din tată în fiu de-a lungul generațiilor următoare.

Prin neascultare, lumea a devenit atât de stricată, încât a fost nevoie să fie curățită de nelegiuirea ei prin potop. Legea a fost păstrată de Noe și familia sa, iar, la rândul său, Noe i-a învățat pe urmașii săi Cele Zece Porunci.

Deoarece oamenii s-au îndepărtat iarăși de Dumnezeu, Domnul l-a ales pe Avraam, despre care a spus: *"Avraam a ascultat de porunca Mea și a păzit ce i-am cerut, a păzit poruncile Mele, orânduiri Mele și legile Mele"* (Gen. 26,5). Lui i-a fost dat ritualul circumciziei, care era un semn că aceia care îl primeau erau consacrați slujirii lui Dumnezeu - un angajament că ei se vor ține departe de idolatrie și că vor asculta de Legea lui Dumnezeu.

¹Epstein I., *Judaismul*, Ed. Hasefer, București, 2003, p. 33.

Nerespectarea de către urmașii lui Avraam a acestui angajament, așa cum se vede din înclinația lor de a încheia alianțe cu păgânii și de a adopta practicile lor, a fost cauza rămânerii și robiei lor în Egipt. Dar, datorită legăturilor lor cu idolatrii și supunerii impuse cu forța de egipteni, preceptele divine au ajuns să fie și mai mult înjosite datorită amestecului cu învățăturile stricate și crude ale păgânismului.

De aceea, când i-a scos din Egipt, Domnul a coborât pe Muntele Sinai învăluit în slavă și înconjurat de îngerii Săi și, într-o măreție înfricoșată, a rostit Legea Sa în auzul întregului popor.

Legea (Tora) este un element ce conferă o puternică identitate poporului evreu. Prin acceptarea ei, evreii au devenit „Poporul Legii”.

Legea iubirii fiind temelia stăpânirii lui Dumnezeu, Legea este transcrierea caracterului divin, ea stă la baza fericirii tuturor ființelor inteligente. Dumnezeu dorește de la toate ființele create de El o slujire din dragoste, slujire care izvorăște dintr-o apreciere a caracterului Său. El nu găsește nici o plăcere într-o ascultare forțată; El acordă tuturor libertatea voinței, pentru ca astfel ei să-I poată aduce o slujire liber consimțită.

Tradiția consideră Sinaiul locul în care poporul evreu a primit legile după care trebuia să se conducă.

Sinaiul, poate fi considerat locul semnării actului de naștere a poporului Israel. Aici evreii au primit o descoperire a lui Dumnezeu pentru ei, dar și pentru întreaga umanitate. Prin aceasta, Dumnezeu le-a reafirmat vocația, le-a marcat identitatea și le-a trasat misiunea.

3. Misiune

În organizarea providențială a lumii, Israel este chemat să joace rolul de *“lumină a neamurilor”* (Isa. 49, 6). Acesta este sensul statutului lui Israel de popor ales, adică ales pentru această misiune.

După unii cercetători, Israel a fost deja deosebit de eficace în îndeplinirea acestei misiuni, de vreme ce religiile născute din trunchiul iudaismului, — islamul și creștinismul —, au răspândit monoteismul în toate colțurile lumii.

„Misionarism – Iudaismul nu încurajează prozelitismul, deși „dreptul convertit” (*gher tedek*) este primit cu brațele deschise”¹

Potrivit concepțiilor eshatologice ale profeților, în final, lumea întreagă îl va recunoaște pe Dumnezeuul lui Israel:

“Se va întâmpla în scurgerea vremurilor, că muntele Casei Domnului va fi întemeiat pe culmile celorlalți munți; se va înălța deasupra dealurilor și toate neamurile se vor îngrămădi spre el” (Isa.2,2).

„Acum, dacă veți asculta glasul Meu și dacă veți păzi legământul Meu, veți fi ai Mei dintre toate popoarele, căci tot pământul este al Meu. Îmi veți fi o împărăție de preoți și un neam sfânt” (Exod.19,5)

Momentul pascal al Exodului, Revelația Legii, Alianța din deșert, demonstrează misiunea umană, fidelitatea cosmică și solitudinea mesianică a poporului evreu.²

Esența eshatologiei evreiești constă în credința că Israel este poporul lui Dumnezeu și că adevărul și dreptatea lui Dumnezeu vor triumfa în final. Odată cu era eshatologică, se va instaura pacea între oameni, între popoare și între toate creaturile universului. Această convingere a persistat în centrul gândirii evreiești din vremea biblică până în zilele noastre.

Eshatologia evreiască, bazată pe Biblie, se concentrează asupra relației unice dintre Dumnezeu și poporul său. În general, eshatologia epocii biblice are ca obiect poporul lui Israel în ansamblu, ca purtător a Făgăduinței divine (Isa. 60, 21).

¹Runes D. D., *Dicționar de Iudaism*, Ed. Hasefer, București 1997, p. 226.

²Neher A., *Moise Și Vocația Iudaică*, Ed. Hasefer, București, 2002.

„Lui Israel îi revine principala răspundere în calitatea sa de paznic al Torei, revelația divină. Devreme ce scopul creației divine a fost slăvirea lui Dumnezeu prin mijlocirea Torei, iar Israel a fost chemat s-o primească, „Israel a fost în gândirea lui Dumnezeu încă înainte de crearea universului” (Genesa R.,1,4)¹

Ieremia este profetul care a accentuat cel mai mult nevoia convertirii națiunilor, (Ier. 16,19). El afirmă cu putere necesitatea reconstituirii poporului Israel istoric pentru a misiona, răspândind cultul adevărat între națiunile lumii. (Ier.3, 14-17)

Iubirea de Dumnezeu conduce la „sanctificarea numelui Său”. Educați de Tora, evreii aveau un sentiment acut al misiunii și al vocației lor. Ei s-au bucurat de libertatea practicării religiei lor, chiar sub guvernarea împăraților păgâni, cu toată că refuzau orice compromis cu o cultură păgână.

Iubirea de Dumnezeu conduce la „sanctificarea numelui Său”. În care s-a văzut trăsătura cea mai caracteristică a moralei iudaice, atât ca principiu cât și ca motiv. Forța și inspirația care i-a condus pe evrei să accepte rolul de martiri în serviciul umanității, au avut ca sursă Tora și respectarea cerințelor religiei lor.²

Misiunea poporului Israel este descoperită în esență misiunea mesianică descrisă în Isaia 40. Mesianismul are ca țintă izbăvirea globală a umanității

Vocația poporului Israel este o vocație universală în scopul convertirii tuturor națiunilor, chemate să-L cunoască și să-L slujescă pe adevăratul Dumnezeu. (Isaia,11,9)

„Omenirea trebuie determinată să înțeleagă natura adevărată a șabatului, scopul Creației, Israel, însoțitorul istoric al șabatului este acela cu care s-a încheiat o alianță – în vreme ce o alianță s-a încheiat, de asemenea,

¹Cohen A., *Talmudul*, Ed. Hasefer, București, 2005, p.118.

²Epstein I., *Judaismul*, Ed. Hasefer, București, 2003.

între el și Sfântul, binecuvântat fie El, prin intermediul său – alianță care trebuie să lumineze umanitatea prin respectarea șabatului după halala, semnul și martorul cunoscut al Creatorului, care a dat șabatul. Doar în modul acesta, dând dovadă de curaj, de eroism, Israel va aduce întregii omeniri leacul și vindecarea. Fearice de poporul care are acest destin, ferice de poporul care „prețuiește cât lumea întreagă”. Leacul va veni de la Israel și aceasta se numește șabat”¹

Istoria poporului Israel ne probaează adevărul că atât timp cât Israel a sfințit șabatul a fost ocrotit de idoladrie. Șabatul ascuns ca o perlă în mijlocul Torei, este răspunsul la problemele fundamentale ale omului modern. Reconcilierea cu Dumnezeu a individului, constituie baza reconcilierii umanității. Această reconciliere personală, oferă posibilitatea dezvoltării unei relații noi cu Dumnezeu, ce are ca rezultat formarea unei conștiințe noi, a unor oameni noi și implicit a unei umanități noi.

Șabatul, vine ca o ofertă divină făcută fiecărui om pentru a intra într-o relație personală cu Dumnezeu.

„Șabatul îl învață pe om că vocația sa este nobilă, că el poate avea cu materia, cu lumea vegetală, animală, cu omul, cu timpul și îndeosebi cu Dumnezeu relații autonome, raporturi independente și interdependente.

Omul care respectă șabatul are conștiința autonomiei sale și nu se lasă aservit de munca sa în timpul celor șase zile de activitate. El nu îi este supus, el veghează asupra ființei sale, asupra imaginii lui Dumnezeu pe care o poartă cu sine și care nu trebuie să dispară. Respectând cu fidelitate șabatul, chiar atunci când lucrează, omul are privilegiul de a se asemui cu Creatorul său: el crează, rămâne stăpân pe ceea ce a creat, căci el este stăpânul lui însuși și a instinctului său.”²

¹ Șafran Al, *Etica evreiască și modernitatea*, Ed. Hasefer, București, 2005, p.95.

² Ibidem, pp.101-102.

Misiunea lui Israel într-o lume afectată de secularizare este tot mai dificilă. Ceea ce i-a ajutat de-a lungul veacurilor să păstreze și să transmită spiritualitatea în diferite culturi a fost înălțarea Torei.

„Tora rămâne tot ce este mai unic în religia lui Israel. Multe alte religii sunt impregnate de noțiuni morale , dar nici una nu posedă un sistem avînd, în aceiași măsură ca Tora lui Israel, capacitatea de a-l înălța pe om la o viață sfântă .”¹

4. Istorie

Istoria pentru entitatea iudism-evrei, este un element constitutiv al esenței sale. Niciodată această entitate nu se va separa, nici de denumirea, sau orientarea sa retrospectivă sau prospectivă.

Iudasimul și evreii sunt purtătorii acumulării cantitative cât și multitudinea imprevizibilă ale evenimentelor viitoare. Devenirea evreiască este punctul de joncțiune dintre trecut și viitor.

Istoria evreiască are o caracteristică specifică ei, și anume, aceea de a fi simultan temporală și metatemporală, spațială și metaspațială. Ea se rotește în jurul unei axe spațiale: Ereț Israel-Palestina. Cu toate acestea depășește acest teritoriu, printr-o răspndire în jurul unui moment; acela pe care îl trăim astăzi și pe care totuși îl depășește printr-o proiectare în urmă și înainte, în cele patru dimensiuni ale cosmosului.

Această caracteristică coincide cu definiția sionistă a iudaismului – faptul că la baza religiei alături de Biblie apar Talmudul și Zoharul, conduc la analiza doctrinei iudaice pri trei trepte: treapta biblică, treapta talmudică și treapta mistică. Deși analizate separat, doar împreună vor defini iudaismul. Omul evreu,- este omul originilor. Originile a ceea ce noi suntem; originile

¹Epstein I., *Iudaismul*, Ed. Hasefer, București, 2003, p. 33.

civilizației occidentale, civilizației Orientului, iudaismului, creștinismului, islamului, umanismului, origini ale culturii pe care odesenăm prin termenul general de cultură biblică și care acoperă tot ceea ce se află în germene, în Biblie.¹

Istoricul Max I. Dimond prezintă opt moduri esențiale de a privi istoria:

- Neistorică – întâmplări fără vreo legătură între ele , o înșiruire de date. Interpretarea politică – o succesiune de dinastii, lege, bătălii. Metodă pedagogică.
- Geografică - clima și solul determină formarea caracterului; Idei ale grecilor.
- Economică - istoria este determinată de mijloacele de producție. Idee marxistă.
- Psihologică - istoria este rezultatul unui proces de reprimare a proceselor inconștiente – viziunea lui S. Freud.
- Filosofică - istoria nu este un șir de întâmplări izolate, ci un flux de evenimente caracterizate prin continuitate – Spengler susține teoria cică.
- Cultul personalității - istoria este determinată de oamenii mari care fac evenimentele.
- Religioasă - evenimentele istoriei sunt determinate de lupta între bine și rău, între moralitate și imoralitate. Biblia este scrisă din această perspectivă. Omul este creat de Dumnezeu cu libertatea de acțiune; el poate acționa în favoarea lui Dumnezeu sau împotriva Lui. Istoria este ceea ce se petrece între Dumnezeu și om.²

¹Neher A., *Cheile Identității Iudaice*, Ed. Hasefer, București, 2001.

²Dimond I.M., *Evreii, Dumnezeu și Istoria*, Ed. Hasefer, București, 1997, p. 24.

Autorul înclină că îndreptul itoriei poporului Israel modul cel mai apropiat de a abordare este perspectiva religioasă, la care mai amintesc unul: profeția biblică.

Astfel la evrei apare un nou tip de istorie istoria scră, despre care au scris mai mulți autori, ca Mircea Eliade, Sabatino Moscati, și alții.

„Pentru evreul biblic, spune V. Petercă, „istoria nu este un produs al întâmplării sau hazardului, istoria este, înainte de toate, un șir continuu și armonios de manifestări ale bunăvoinței lui Iahve față de poporul Său. Aceste acțiuni ale lui Iahve în favoarea lui Israel vin din trecut, sunt concretizate în prezent și permanetizate în viitor”¹

Și alți savanți evrei, pun în evidență conceptul istoriei evreilor, relevând caracterul ei sacru. Savantul I. Epstein afirmă: „Justiția și dreptatea exercitată de Dumnezeu pe pământ se manifestă, în gândirea profeților, prin mersul istoriei. Aceasta nu este în vederile lor o simplă succesiune de evenimente, fără scop și lipsite de un proiect. Susținând existența unui Dumnezeu suveran, în spatele realității lucrurilor, profeții lui Israel discern în cotidian desfășurarea unui plan divin conducând către un viitor ideal.”²

Profeții susțin existența unui Dumnezeu suveran, ce conduce destinele omenirii către un viitor ideal. Profeții sunt în comuniune cu Dumnezeu în istorie. Astfel, istoria pentru evrei are o semnificație deosebită; totul devine o realitate vie, tangibilă, care se derulează și se descoperă prin manifestările judecății și milei lui Dumnezeu, conducând spre îndeplinirea planului Său divin. Însă viitorul cuprins în planul divin, nu a fost prevăzut numai pentru Israel. Concepția profeților transmisă poporului evreu asupra istoriei, nu era legată de apartenența lor națională, ci era universală. Ei aveau o viziune globală a unei lumi armonioase în care toate națiunile vor recunoaște în Dumnezeu pe Stăpânul întregului pământ și Creator al universului.

¹Aldea T., *Povestea Smochinului*, Ed. Academiei Române, București, 2006, p. 38.

² Epstein I., *Judaismul*, Ed. Hasefer, București, 2003, p. 70.

Există o memorie evreiască și o memorie neevreiască. Această divergență influențează în mare măsură concepția evreiască despre istorie.

În contrast cu discontinuitatea și negativitatea istoriei evreiești în memoria neevreiască, memoria evreiască se simte înrădăcinată în istoria universală, într-o continuitate permanentă și în conștiința unei lumi interioare.¹

Începând cu Biblia, care este ea însăși o cronologie, evreii și-au scris propria istorie. Amintim pe istoricul evreu Josephus Flavius, (Antichități Iudaice), Beniamin din Tudela, (Călătoriile rabinului Beniamin), Iosef Hacoen, (Valea lacrimilor), sunt doar o parte din istorici evrei care au înregistrat etapele succesive ale istoriei evreilor.

În secolul al XIX-lea, istoria se continuă în știință, încetând să mai fie cronică sau filosofică, ci ea va fi mai întâi de toate istorică. Cu mijloacele oferite de noua știință, ea trebuie să demonstreze mecanismul mitului și să restituie istoriei evreiești dimensiunile sale reale. În această lucrare gigantică de metamorfozare a unui mit în istorie au colaborat mari istorici ai secolului al XIX-lea și al XX-lea: J. M. Jost, Leopold Zunz, Heinrich Graetz.

Opera „Istoria Evreilor” și „Istoria poporului evreu”, constituie restaurarea unei realități deformată, uitate, ele rămân cărțile de bază pentru orice studiu ulterior al istoriei evreiești.

¹Neher A., *Cheile Identității Iudaice*, Ed. Hasefer, București, 2001.

CORESPONDENȚA MEA CU ELIE WIESEL, ÎNAINTE DE 1989

Conf. univ. dr. NICOLAE IUGA
Universitatea de Vest “VASILE GOLDIȘ” din Arad

Înainte de a intra în subiect, mă văd nevoit să fac unele considerații cu caracter prealabil.

În octombrie 1986, Premiul Nobel pentru Pace a fost decernat lui Elie Wiesel, o personalitate de primă mărime a culturii și politicii americane, născut pe 30 septembrie 1928 la Sighetu Marmăției. În 1986, subsemnatul eram profesor de științe socio-umane la renumitul Colegiu „Dragoș Vodă” din același oraș, Sighetu Marmăției, și aveam prieteni apropiați în cadrul comunității evreiești de aici. Când s-a aflat vestea primirii Premiului Nobel de către Elie Wiesel, prietenii mei de la Comunitatea evreiască mi-au sugerat ca să mă ocup de constituirea unui grup de inițiativă, care să-i adreseze lui Wiesel o scrisoare de felicitare în numele intelectualilor români din Sighet. Comunitatea evreiască din oraș i-a fost adresat deja o astfel de scrisoare, dar mi-au zis că ar fi fost și mai binevenită o Scrisoare de felicitare din afara Comunității. La fel, un grup de intelectuali maghiari i-au fost adresat o Scrisoare de felicitare în numele intelectualilor maghiari din Sighet, scrisoare la care Elie Wiesel nu a răspuns niciodată. Se spunea că Wiesel nu poate să uite deportarea evreilor din Sighet la Auschwitz, efectuată de către administrația maghiară în primăvara anului 1944.

Eu am acceptat ideea imediat. Am vorbit cu mai mulți colegi, profesori sau prieteni, care însemnau ceva atunci pentru cultura locală. Am convenit ca eu să întocmesc un proiect de Scrisoare, apoi să ne întâlnim, să dăm o formă

finală textului și să-l semnăm toți. Numai că... pe parcurs toți ceilalți membri ai grupului au început să dea înapoi. Spuneau că nu vor să aibă de a face cu Securitatea, să fie chemați să de explicații pentru Scrisoare, să aibă neplăceri la serviciu ș.a.m.d. Păreau că toți au fost lămuriți de către aceeași persoană ca să nu se bage, pentru că toți și-au motivat retragerea din Grupul de inițiativă în același fel. Până la urmă am rămas singur adeptul ideii, de parcă aș fi fost singurul român și intelectual din Sighet. Am elaborat o altă Scrisoare, normal doar în nume propriu, o Scrisoare de felicitare cu caracter personal, pe care am expediat-o domnului profesor Wiesel cu poșta obișnuită, pe adresa Universității din Boston, adresă pe care am obținut-o de la Comunitate. În săptămânile care au urmat am avut două surprize deosebite. În primul rând Securitatea, care nu se putea să nu fie la curent cu inițiativa și care citea tot, adică toate scrisorile adresate unor persoane din străinătate, m-a lăsat în pace și a permis scrisorii mele să plece din România și să ajungă la destinatar. În al doilea rând, am avut surpriza imensă și onoarea deosebită că Elie Wiesel mi-a răspuns la Scrisoare. Laureatul Premiului Nobel pentru Pace și-a făcut timp să-mi răspundă, cu promptitudine și cu căldură chiar. Mi-a mulțumit pentru felicitări și mi-a transmis că așteaptă să-i mai scriu. Așa a început o corespondență cu caracter personal, care a durat vreo trei ani de zile.

În scrisorile mele nu i-am cerut ajutor financiar sau favoruri. I-am cerut să-mi trimită cărți de-ale domniei sale, pe care eram interesat să le citesc. Și Elie Wiesel mi-a trimis cărți. Atâta doar că micile și elegantele colete cu cărți expediate din America, de la Boston University, ambalate impecabil în niște plicuri mari, groase și frumos colorate, purtau urme evidente de violare, aveau banda de scotch tăiată și erau legate apoi pe deasupra în mod temeinic cu o sfoară groasă și primitivă de câlți, cu nodul pecetluit cu sigiliu de plumb strâns cu un clește special, cu număr de identificare, ca la TIR-uri sau la vagoanele de Cale Ferată. M-am abținut să-l întreb pe Elie Wiesel unde a găsit în America o așa mândrețe de sfoară de câlți, atâta de expresivă și neaoșă. I-am

propus în schimb să-și dea acordul să încep să traduc din cărțile sale, pentru a face cunoscută și în țara natală opera și gândirea unui om atât de celebru. Nu am mai apucat să mă ocup eu de acest lucru și nici să intru în această echipă. Au venit evenimentele din decembrie 1989, iar după 1990 cărțile lui Wiesel au fost traduse de către personalități ale domeniului și au fost editate de către edituri importante, în principal HASEFER, din București. Eu m-am ocupat cu altceva, iar corespondența cu Domnul Wiesel a încetat cumva de la sine.

A fost totuși un mister faptul că atunci, înainte de '89, Securitatea a permis scrisorilor mele să ajungă în Statele Unite la Elie Wiesel. Personal am dezlegat misterul în felul meu, încă din ianuarie 1988. După cum se știe, România comunistă a obținut, în relațiile cu SUA, Clauza națiunii celei mai favorizate încă din anul 1975. Dar zece ani mai târziu, începând cu 1985, SUA au făcut presiuni asupra autorităților comuniste din România să respecte drepturile omului. În ianuarie 1988, un ofiter de Securitate m-a căutat în legătură cu corespondența mea cu Elie Wiesel. Spre surprinderea mea, nu mi-a cerut să încetez corespondența. Dimpotrivă, m-a îndemnat chiar să-i mai scriu lui Wiesel în continuare. Și mi-a mai spus că s-ar putea ca, într-un viitor apropiat, să mi se ceară, de la nivel înalt, ca să-i scriu o scrisoare lui Wiesel, în care să-l rog să facă lobby în Congresul SUA, în favoarea menținerii Clauzei pentru România. Nu a mai fost cazul să-i scriu lui Wiesel o astfel de scrisoare pentru că, la puțină vreme după aceea, Ceaușescu a renunțat unilateral la Clauză.

Distanța enormă dintre persoana mea, ca simplu particular, și angrenajul de relații bilaterale româno-americane în care am fost prins fără voia mea, ar fi trebuit, în mod normal, să dea naștere la ceva comic, dacă faptul ca atare nu ar fi avut în sine o anume doză de gravitate.

EVREII DIN COMUNA GURAHONȚ (județul Arad) PÂNĂ LA 1950

Prof. PETRU HORD (pensionar)

Prof. ing. RADU – ALEXANDRU HORD

În comuna Gurahonț trăiau în jurul anului 1950, peste zece familii de evrei, extrem de numeroase deoarece unele dintre ele aveau în jur de cinci copii.

Trăsăturile specifice ale populației evreiești erau OMENIA și COMERȚUL, ei neavând preocupări în domeniul agricol sau silvic. Din câte știu nu exista nici un cerșetor de origine evreiască, sau fără activitate, fiecare realiza ceva util în interesul propriu sau al celor din jur, în special al familiei.

Din punct de vedere fizic, ei nu erau disproporționați, nefiind mari de statură ca Goliath, dar nici mici precum micul copil David, fiind armonios dezvoltați. Acest lucru printre altele se datora și modului lor de viață și modului lor de hrănire. Alimentația lor era asemănătoare cu cea a țăranilor din Gurahonț, în plus ei consumau în plus foarte multă carne de găscă, carnea de porc era interzisă conform religiei iudaice. Dintre evrei erau puțini cei care consumau băuturi alcoolice, deși mulți aveau deschise cârciumi.

Viața spirituală a evreilor din Gurahonț, se desfășura în sinagoga din comună, situată pe partea dreaptă a drumului ce duce la Brad, înainte de podul peste Crișul Alb. Din păcate, din vechea sinagogă nu s-au mai păstrat decât zidurile fundației lucru pe care am să-l exemplific în anexe.

Se știe faptul că în unele zone, populația de origine evreiască era supusă unor aspre persecuții de către ceilalți locuitori ai zonei, lucru care în Gurahonț nu era valabil pentru populația evreiască. Evreii de aici se bucurau de aceleași drepturi ca și populația autohtonă.

Pentru a exemplifica acest lucru, menționez faptul că copiii lor veneau la școala românească și nu erau supuși nici unui fel de represiune din partea dascălilor sau al celorlalți copii.

Una din cele mai importante familii de origine evreiască, era aceea a lui Morski, cel care avea deschise trei magazine situate în centrul localității. Ca ajutor îi avea pe cei trei fii ai săi, care se numeau Dadiș (40 ani), Bereny (32 ani) și Suriko (25 ani). În unele familii de evrei numele date copiilor erau de multe ori inspirate din numele românești, în zonă cel mai dese nume folosite erau de Ion sau Florea la bărbați și Maria și Elena la femei. Aceste date despre ei le putem localiza în timp, în jurul anului 1950.

Familia Morski avea o casă mare, iar în curtea casei mai aveau o anexă cu două camere. Casa, care s-a păstrat până astăzi (vezi foto în anexe) era situată undeva lângă vechea școală primară, la o distanță de aproximativ cincizeci de metri de unul dintre magazinele a cărui proprietar era.

În magazinele lui Morski puteai cumpăra de toate, începând cu produse alimentare și terminând cu stofele și nelipsitele băuturi alcoolice, de la cele spirtoase până la bere și vinuri diverse.

Corectitudinea și încrederea lor în oameni era de remarcant și prin faptul că atunci când nu aveau clienți, ușa prăvăliei era larg deschisă iar ei erau în stradă la povești cu trecătorii. La ei în prăvălie, concetățenii lor puteau să cumpere diverse produse și pe așteptare, lucru ce ne arată încă o latură pozitivă a caracterului lor și faptul că erau recunoscuți prin puterea lor de convingere și de buni comercianți.

În zilele de târg la Gurahonț, în cele trei prăvălii erau toți membrii familiei pentru a servii cu zâmbetul pe buze și cu multă amabilitate, numărul

mai mare de clienți din acele zile care erau ca zilele de sărbătoare. În magazinele lor domnea ordinea și curățenia, marfa era toată aranjată cu bun gust, era etichetată cu numele și prețul, fiind de bună calitate.

Ținuta vestimentară specifică populației evreiești din acea perioadă se remarcă prin faptul că era similară cu cea de la oraș, nefiind influențată de portul țărănesc local. Personal ei erau foarte curați și pretențioși, remarcând faptul că bărbații erau tot timpul proaspăt bărbierii, purtând unii mustață, dar niciodată barbă ca evreii din alte zone ale țării, iar femeile erau tot timpul curate, aranjate și bine îmbrăcate.

Prin anul 1945 s-a stabilit la Gurahonț un medic evreu care se numea Iegher Jak, singurul medic din localitate, extrem de sociabil și de priceput. Personal am avut ocazia să îmi dau seama de priceperea lui în materie medicală. Eu am fost bolnav de reumatism iar el a fost cel care a îndrumat-o pe mama să mă trateze și să mă ducă la băi la Vața. El și-a întemeiat o familie aici la Gurahonț, unde a trăit până în jurul anilor 1980, când a decedat fără urmași.

Datorită vicisitudinilor timpurilor în Gurahonț nu mai există nici o persoană de etnie evreiască, unii dintre ei stingându-se din viață la Gurahonț, unde au rămas în urma lor doar niște monumente funerare în cimitirul localității (vezi foto în anexe), alții migrând în alte colțuri ale lumii, cei mai mulți ajungând în Țara Sfântă, în Israel.

Amintirile legate de comunitatea de evrei din Gurahonț datează din perioada în care am locuit alături de ei, apoi plecând și eu ca mulți alți tineri spre școli mai înalte, în cazul meu urmând cursurile Școlii Medii de Construcții din Timișoara, iar mai apoi Facultatea de matematică din aceeași localitate. Toate acestea s-au întâmplat în jurul anilor 1950.

ANEXE

Ruinele zidului și amplasamentul sinagogii din Gurahonț

Fosta reședință a familiei Morski din Gurahonț

Monument funerar evreiesc din cimitirul Gurahonț

DOMICILIUL FORȚAT, FORMĂ PREGĂTITOARE A SOLUȚIEI FINALE (fragment)

EMERIC MIKI MAROSI

HOLOCAUSTUL ȘI EVREII

Noi, cei care am mai rămas în viață din ultima generație de supraviețuitori, care am trăit grozăviile celui de al doilea război mondial, suntem obligați a așterne, în limita posibilităților, amintirile noastre, pentru a le lăsa în păstrare posterității. Dacă noi nu vom face aceste declarații și descrieri, nu va mai fi cine să le facă și vom lăsa faptele pe mâna impostorilor, falsificatori ai Istoriei.

Pe lângă cei deja existenți, în mod permanent apar așa-zii „istorici” care scriu și descriu aspecte din istoria holocaustului deși nu au participat, nu au trăit acele timpuri de groază ci își dau cu părerea din auzite, din diverse statistici, mai mult sau mai puțin reale, ilustrând evenimente și profanând eroii și pe cei sacrificați, urmărind niște interese mai mult sau mai puțin murdare. În fond, ei nu doresc decât să minimalizeze răspunderile pentru crimele odioase, să mușamalizeze și să înfrumusețeze faptele incriminabile și atitudinea bestială a tortionarilor și a criminalilor și încearcă să justifice până și jefuirea cadavrelor și a întregii populații evreiești.

Noi, cei a căror copilărie și tinerețe a fost distrusă și am rămas traumatizați pentru toată viața, avem obligația să descriem adevărul și să nu permitem impostorilor pervertirea acestuia.

Una din principalele suferințe ale populației evreiești a fost scoaterea cu forța din spațiul de locuit și strămutarea în alte locații, sub pază militară, așa-zisul Domiciliu Forțat.

De altfel, însuși Guvernul României, prin diferite legi și Ordonanțe, fixează cuantumul indemnizației și drepturile ce se acordă celor strămutați. Comisia de aplicare a Legii Nr.189 din anul 2000 stabilește, pentru fiecare caz, perioada în care a fost strămutat, dovedită cu acte oficiale și probe prevăzute de lege. Legea Nr. 204 din anul 2007 stabilește cuantumul indemnizației lunare de 100 lei pentru fiecare an de strămutare. Deși indemnizația este foarte mică, mai mult simbolică, nici măcar 20 % din salariul mediu, prin aceasta se atestau oficial suferințele oamenilor, suportate pe bază rasială, se recunoștea, oficial, existența unor forme ale holocaustului în România.

De asemenea, se stabilesc și alte drepturi, ca: transportul urban gratuit, tratament medical și balnear gratuit, alte scutiri de taxe s.a. Prin aceasta, Guvernul recunoaște, așadar, în mod oficial, existența represiunilor naționaliste și holocaustul în România.

Cu o istorie veche, încă de pe vremea Principatelor, evreii din România erau deja răspândiți, în jurul anului 1930, în mai toate localitățile, sate și orașe, fiind angrenați în viața economică, socială și culturală a țării. Curentul antisemit are origini vechi pe teritoriul României, în special de pe vremea odiosului Program a lui A.C. Cuza, concretizat mai ales prin retragerea drepturilor politice, economice și sociale. Ajung la putere guvernele șovine, culminând din anul 1941, cu rebeliunea legionară. Acestea devin o plagă națională, înăbușind democrația, fascizând țara, aruncând asupra evreilor prevederile *numerus clausus* în toate domeniile, împingând România spre prăpastie. Aceste guverne din urmă, în cârdășie cu regimul fascist german, au început să aplice și programul de lichidare a populației evreiești, moral, economic și fizic.

ÎNCERCĂRI DE LICHIDARE MORALĂ

Dintre măsurile care să ducă la lichidarea morală a populației evreiești din România amintim:

- eliminarea copiilor evrei din toate școlile și universitățile din țară, respectiv interzicerea participării la orice formă de învățământ. La Reșița, directorul de la Școala de Beton, legionarul Vlădoianu, auzind comunicatul la radio, a și trimis copiii evrei acasă. În același timp, directorul Lugojan, de la Școala Primară Nr.4, a trimis învățătorii de la clasele cu copii evrei, acasă la aceștia, să asigure astfel accesul copiilor la educație, până nu a primit dispoziție cu observații directe de la Inspectoratul Școlar. Ironia sorții a făcut ca aproape toți copiii evrei din Reșița să termine studii superioare și să ocupe funcții importante în economie și alte domenii în țară și străinătate.

Toți angajații la stat, funcționari publici evrei, au fost concediați, fără a primi preaviz sau alte drepturi. De asemenea, s-a recomandat firmelor particulare să concedieze toți lucrătorii evrei.

A trebuit predate la primării aparatele radio, mașinile de scris, armele de vânatoare sau armele de foc ale ofițerilor de rezervă.

A fost interzis ca evreii să fie consultați sau tratați în spitale sau policlinici de stat. Ei au putut fi tratați numai de către medici evrei, tot așa cum medicii evrei nu au putut consulta sau trata ne-evrei.

A fost interzisă participarea evreilor la cultură, intrarea în sălile de teatru, cinema, parcuri, localuri publice și în prăvălii și alte spații inscripționate cu INTRAREA JIDANILOR INTERZISĂ.

Între alte interziceri a fost și cea de a circula pe străzi seara sau noaptea și în grupuri mai mari de trei persoane, de asemenea alte măsuri care să ducă la demoralizarea populației evreiești și la înfricoșarea acestora, amenințarea permanentă fiind deportarea în lagărele morții sau în Transnistria.

INCERCĂRI DE LICHIDARE MATERIALĂ - PAUPERIZAREA

Sărăcirea populației evreiești a fost începută prin o serie de restricții în activitatea economică și bancară.

În primul rând au fost preluate, prin jefuire, toate proprietățile, case, apartamente, prăvălii, magazii, ateliere precum și alte bunuri, toate acestea printr-o simplă semnătură dată în fața notarului au fost cedate statului, în urma presiunilor exercitate asupra cetățenilor evrei, fără ca aceștia să poată avea ulterior vreo pretenție.

Cum s-a procedat la Reșița: într-o dimineață, cu câte un polițist sau soldat, a fost ridicat de acasă fiecare proprietar și dus în localul librăriei Frații Deutsch, unde erau mai multe camere, tipografie, legatorie, birou etc. După câteva ore de așteptare s-au prezentat oficialități locale în frunte cu prim perceptorul orașului, șeful legionarilor și alții. Aceștia au comunicat evreilor că, în conformitate cu dispozițiile de la centru, trebuie să predea proprietățile lor cu tot ce este în ele, printr-o declarație notarială. După mai multe tergiversări însoțite cu palme, bătai, înjurături, și alte metode, mai mult sau mai puțin ortodoxe, încet, încet, oamenii s-au supus cerințelor. Bineînțeles că s-a făcut seară, noapte și a doua zi oamenilor nu li s-a dat nici mâncare și nici de băut. Ca să scape de acolo, unul câte unul au semnat în fața prim perceptorului și al notarului, actele prin care își cedau bunurile. Odată cu semnătura, au fost preluate și cheile prăvăliilor, de unde nu s-a mai scos niciun ac cu gămălie și nici banii din casele de fier sau casierii. Astfel evreii la Reșița au fost pauperizați în trei zile, dar s-au bucurat că au scăpat cu viață. Pe lângă aceasta, populația evreiască a fost obligată să plătească niște taxe speciale de război, și să predea în natură îmbrăcăminte și haine de iarnă pentru soldați.

ÎNCERCĂRI DE LICHIDARE FIZICĂ

Programul de lichidare fizică a evreilor a constat în a-i transporta la lagăre de exterminare și prin infometare, epuizare fizică, îmbolnăvire, și după o totală exploatare prin muncă, în final gazarea sau arderea lor și a cadavrelor. Evreii mergeau la moarte recitând Crezul Iudaismului: SEMA ISRAEL ADONAI ELOHEINU ADONAI AHAD! (Ascultă Israel, Dumnezeu nostru este unic!). Din multe locuri, evreii au fost mânați ca vitele pe jos în convoaie prin ploaie și ger, infometați și lăsați să moară pe marginile de drum, în special spre Transnistria.

Deși întreaga politică de exterminare ca și locurile sinistre ca și metodele erau cunoscute în toată lumea, nimeni, inclusiv capii bisericilor, Papalitatea, organizațiile sociale, umanitare și staletе lumii, nu au luat nicio atitudine și nu au mișcat un deget, în apărarea mulțimilor mânaite spre abatoare. Cu două, trei bombe, puteau fi oprite sau măcar întârziate activitățile criminale, dar s-a preferat distrugerea cu mii de bombe a culturii, ca de exemplu orașul Drezda, într-o singură noapte, bombardat cu peste o mie de avioane.

Pentru o bună cunoaștere a existenței evreilor, s-a dispus prin Decretul Lege Nr. 3416 din anul 1941, efectuarea, pe întregul teritoriu al României, a Recensământului locuitorilor având sânge evreiesc.

Pentru ca mii de evrei să poată fi transportați la abatoarele umane de tristă amintire, aceștia trebuiau să fie adunați în niște centre de unde să fie încărcăți în garnituri de tren speciale.

Așa s-au născut:

DOMICILIUL FORȚAT, FORMĂ PREGĂTITOARE A SOLUȚIEI

FINALE, “Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2013.